

VÄNERSBORGS TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2014-09-26
meddelad i
Vänernsborg

Mål nr M 2108-13

KLAGANDE

1. Jörgen Andersson
Trollhättlevägen 9
442 32 Kungälv

2. Lars Axhage
Skålleröd 140
442 75 Lycke

3. Ann-Christine Carden
Bredsten 350
442 94 Kungälv

4. David Carden
Bredsten 350
442 94 Kungälv

5. Michael Anthony Castro
Dängevik 6
511 74 Skephult

6. Kenneth Dahlström
Kungsgatan 7 B
411 19 Göteborg

7. Annette Eliasson
Västra 270
442 95 Håla

8. Asta Eriksson
Bergsgatan 10
442 30 Marstrand

9. Johan Flarup
Bergskragevägen 4
443 36 Lerum

10. Raylie Gons
Västra 440
442 95 Håla

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1070 462 28 Vänernsborg	Hamngatan 6	0521-27 02 00 E-post: mmd.vanersborg@dom.se	0521-27 02 30	måndag – fredag 08:00-16:00 -

11. Peter Hero
Lahälla 430
442 98 Kode

12. Jan-Lennart Johansson
Vädra 695
442 95 Håla

13. Stig-Uno Johansson
Vädra 695
442 95 Håla

Ombud för 12 och 13: Ann-Christine Carden
Bredsten 350
442 94 Ytterby

14. Gun Jonsson
Södra Ekelöv 140
442 95 Håla

15. Kungälv's Naturskyddsförening
c/o Stig Johannesson
Munkegärdegatan 355
442 41 Kungälv

16. Kungälv'sornitologerna
c/o Gunnar Wikman
Hammar 280
442 74 Harestad

17. Anders Larsson
Vädra 440
442 95 Håla

18. Lars Lernbring
Vädra 470
442 95 Håla

19. Lena Lernbring
Vädra 470
442 95 Håla

20. Bengt Liedholm
Vädra 530
442 95 Håla

21. Gun-Britt Liedholm
Vädra 530
442 95 Håla

22. Jan Liljeblad
Falkenbergsgatan 13 E
412 65 Göteborg

23. Björn Melander
Falkenbergsgatan 13 E
412 65 Göteborg

24. Christer Mellqvist
Nordåsvägen 13
448 31 Floda

25. Niklas Melvås
Silvergnejsvägen 22
442 95 Håla

26. Heine Nielsen
Lilla Ryr 260
442 75 Lycke

27. Karin Nielsen
Lilla Ryr 260
442 75 Lycke

28. Dagmar Nygård
Vädra 490
442 95 Håla

29. Leif Nygård
Vädra 490
442 95 Håla

30. Petter Olsson
Vädra 490
442 95 Håla

31. Ingemar Samuelsson
Valåsgatan 40 C
416 59 Göteborg

32. Eve Stjernström
Gategården 150
442 95 Håla

33. Per Stjernström
Gategården 150
442 95 Håltå

34. Jeanette Svensson
Munkegärdegatan 139
442 41 Kungälv

35. Thord Tamming
Västra 480
442 95 Håltå

36. Utvecklingspartiet
c/o Heine Nielsen
Lilla Ryr 160
442 75 Lycke

37. Ulf Harry Wirenholm
Kungsgatan 7 B
411 19 Göteborg

KLAGANDE OCH MOTPART

Rabbalshede Kraft AB
Marknadsvägen 1
457 55 Rabbalshede

MOTPART

Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Göteborg
403 40 Göteborg

ÖVERKLAGAT BESLUT

Länsstyrelsens i Västra Götalands län beslut 2013-04-17 i ärende nr 551-29290-2012, se bilaga 1

SAKEN

Tillstånd till vindkraftpark Västra berg i Kungälv kommun

DOMSLUT

1. Mark- och miljödomstolen avvisar överklagandena från Utvecklingspartiet, Ann-Christine och David Carden, Asta Eriksson, Peter Hero, Gun Jonsson samt Jeanette Svensson.
 2. Mark- och miljödomstolen upphäver miljöprövningsdelegationens beslut och avslår ansökan.
-

BAKGRUND

Länsstyrelsens miljöprövningsdelegation har den 17 april 2013 lämnat tillstånd till Rabbalshede Kraft AB för vindraftsverksamhet på fastigheterna Vävra 7:10, Hakeröd 1:2 och Hakeröd 1:3 i Kungälv kommun. Tillståndet omfattar uppförande och drift av fem vindkraftverk med en totalhöjd av högst 150 meter. Tillståndet förenades med bl.a. provotidsvillkoret U1, vilket innebär att Rabbalshede Kraft AB ska undersöka påverkan på fladdermöss då vindkraftparken tagits i drift.

YRKANDEN M.M.**Rabbalshede Kraft AB (Rabbalshede)**

Rabbalshede har yrkat att provotidsvillkoret U1 upphävs och har utvecklat sin talan med följande skäl. Av den fladdermusinventering som Rabbalshede låtit genomföra framgår att etableringsområdet till stor del har låga biotopvärden och låga förutsättningar för såväl artrikedom som individantal av fladdermöss. Den sammanfattande slutsatsen som utredningen utmynnat i är följaktligen att det inte finns någon anledning ur fladdermusperspektiv att avråda från etablering på platsen. Även miljöprövningsdelegationen har funnit att verksamheten är tillåtlig utifrån etableringens påverkan på fladdermöss. Däremot anser miljöprövningsdelegationen att det skulle krävas ett utredningsvillkor för att klargöra om det kan finnas skäl att tillfälligt stänga av något eller flera av vindkraftverken. Såsom påtalats i ärendet vid länsstyrelsen bedömer emellertid Rio Kulturkooperativ att området inte hyser sådana arter och förutsättningar att det kräver några som helst åtgärder. För vidare information kring denna bedömning och information om de arter som noterats i området så hänvisas även till Rabbalshedes bemötande av Länsstyrelsens förslag till beslut daterat 2012-11-22.

En förutsättning för att en villkorsfråga ska kunna skjutas upp med stöd av 22 kap. 27 § MB är att verkningarna av verksamheten inte kan förutses med tillräcklig säkerhet. I kommentaren till lagrummet framhålls därtill att provotidsförfarandet ska användas endast när det finns klara motiv för det, se *Miljöbalken- En kommentar*, sid 22:49, B Bengtsson m.fl. I förevarande fall finns det genomgående underlag för att bedöma verksamhetens omgivningspåverkan på i området

förekommande naturvärden, däribland fladdermöss. Någon osäkerhet kring verkningarna från verksamheten föreligger inte. Det får framhållas att det i tillståndsprövningen för vindpark Vävra Berg har presenterats två olika fladdermusinventeringar, vilket ger ett mer omfattande underlag än i normalfallet. Då det således inte finns förutsättningar att föreskriva om provotid ska Rabbalshedes yrkande bifallas och det föreskrivna utredningsvillkoret U1 upphävas.

Avslutningsvis kan noteras att miljöprövningsdelegationen härvid tillståndsprövningen föreskrivit ett antal skyddsåtgärder och försiktighetsmått som Rabbalshede har att iaktta vid anläggande och driften av verksamheten. Den tillståndsgivna verksamhetens omgivningspåverkan på fladdermöss är vidare begränsad och motiverar inte föreskrivande av ytterligare villkor för driften. Eftersom ett provotidsförfarande således inte kan förutses utmyнна i någon ytterligare reglering skulle kravet på genomförande av en provotidsutredning möjligen kunna framstå såsom mindre belastande för Rabbalshede. Såsom Rabbalshede tidigare framhållit måste det dock tas i beaktande att finansiella intressenter till verksamheten generellt tillskriver provotidsförfaranden en risk utifrån att förutsättningarna för den tillståndsgivna verksamhetens bedrivande inte är slutligen fastställda. Denna riskbedömning medför ökade finansieringskostnader för Rabbalshede och bidrar således till bedömningen av utredningsvillkoret, i detta sammanhang då det som ovan påtalats saknas behov därav, såsom oskäligt.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län (Länsstyrelsen)

Länsstyrelsen har yrkat att Rabbalshedes överklagande ska avslås och anført följande skäl. Den ansökta vindkraftverksamheten ligger i västra delen av Kungälv kommun på Vävra berg. Enligt den naturinventering som Rabbalshede låtit Rio Kulturkooperativ utföra framgår att naturmiljön vid verksplatserna utgörs främst av hällmarktallskog som omges av blandskog av naturskogskaraktär utan direkta spår av skogsbruk. Vidare anges att stora delar av området har inslag av äldre träd och död ved. (Projekt Vävra berg, Kungälv kommun, 2010, s. 6). I vindparkens närhet finns fyra naturreservat och dussinet mindre nyckelbiotoper av främst ädelskogsnatur. I vindparksområdet finns tjärnar, sumpskogar och myrpartier som

troligen är insektsrika och kan vara lämpliga födosökslokaler för fladdermöss. Enligt Länsstyrelsens uppfattning finnas det således goda förutsättningar för fladdermöss inom vindparksområdet. En förutsättning för att undersöka i vilken utsträckning fladdermössen dödas av vindkraftverken är att vindkraftverken är i drift. Genom att Rabbalshede därefter redovisar en utredning, om bland annat påverkan på fladdermöss, till miljöprövningsdelegationen har miljöprövningsdelegationen sedan det underlag som krävs för att ta ställning till om det finns skäl att genom villkor begränsa drifttiden under kortare perioder. Länsstyrelsen hänvisar i övrigt till Länsstyrelsens yttrande till miljöprövningsdelegationen samt miljöprövningsdelegationens beslut med motivering till utredningsvillkoret U1 beträffande fladdermöss.

Vid sammanträdet har länsstyrelsen anfört att miljöprövningsdelegationens beslut bör ändras så att tillstånd till vindkraftverk 1 upphävs med hänvisning till närhet till tidigare boplats för berguv.

Naturskyddsföreningen i Kungälv (Naturskyddsföreningen) och Kungälvssornitologerna

Naturskyddsföreningen och Kungälvssornitologerna har yrkat att Länsstyrelsens beslut ska upphävas och att mark- och miljödomstolen ska avslå Rabbalshedes ansökan. Föreningarna har i huvudsak anfört följande skäl.

Energi- och miljömässiga skäl

Beslutet medför endast en ringa marginalnytta vad gäller ekonomiska och energimässiga fördelar. Energivinsten och samhällsnyttan står inte heller tillnärmelsevis i proportion till de ingrepp som vindkraftsanläggningen kommer att medföra från boende-, natur- och friluftssynpunkt, vilket framgår nedan. I Sverige producerades 19 TWh i elöverskott 2012, som dessutom exporterades. Den föreslagna parken utgör dessutom en otroligt liten del av detta överskott och ger knappast något bidrag till att uppnå klimatmålet i Sverige. Vindkraftsanläggningar bör därför inte spridas ut i ett stort antal små områden utan bör istället koncentreras till färre och större parker av storleksordningen minst 100 verk och som redan

pekats ut av Energimyndigheten som områden av riksintresse för vindkraft. Rabbalshede har inte visat att den föreslagna vindkraftsparken är nationalekonomiskt försvarbar. Det finns ingen utvärdering av hur hushållningen av material och energi påverkas genom väg och vindkraftsuppbyggnaden och återställandet. Detta skall jämföras med den energi som fås med en max livslängd på 20->30 år. Om verken skall ersättas efter 20->30 år krävs större verk för lönsamhet om utvecklingen fortsätter som tidigare. Högre verk ger sannolikt problem för flygets kontrollzon och kan då inte godkännas. En LCA (livscykelanalys, internationella standarderna ISO 14040 och 14044s,) och bedömning av påverkan av den biologiska mångfalden (biotop metoden) behöver göras. Andra placeringar och/eller andra energislag såsom vågkraftverk för långsiktig hållbarhet kan ge klart mera förnyelsebar energi med klart mindre påverkan på miljön och den biologiska mångfalden.

Valet av plats

I Rabbalshedes ansökan och i miljöprövningsdelegationens beslut redovisas nollalternativet, men ingen alternativ lokalisering, som speglar lämpligheten av placeringen av den föreslagna parken vid Vävra berg; sökanden har inte visat att just detta alternativ är det mest optimala enligt miljöbalkens lokaliseringsprincip.

Vävra berg utgör inte riksintresse för vindkraft

Vävra berg har vare sig i tidigare beslut av Energimyndigheten 2008-05-19 eller enligt nyligen gjorda översyn 2012-2013 pekats ut som ett riksintresse för vindkraft av Energimyndigheten, dvs. lämpliga vindkraftslägen för att uppnå energi- och miljömålen. Energimyndigheten har där gjort avvägningar mellan olika intressen och aspekter, t.ex. natur-och försvarsintressen m.m. Det finns alltså en styrande och vägledande fysisk riksplanering för etablering av vindkraftverk i hela Sverige, även i Västra Götalands län. Det är i dessa områden vindkraftsanläggningar bör prövas av inte bara av energi- och miljömässiga skäl utan även av rättssäkerhetsmotiv för alla berörda aktörer, boende, ideella organisationer m.fl.

Negativ påverkan på särskilt skyddsvärda fågelarter

De fågelundersökningar som totalt sett utförts av Rabbalshede, senast genom en punkt- och linjetaxering 2011, visar på förekomst av ett antal särskild skyddsvärda fågelarter enligt EU:s fågeldirektiv, bl.a. berguv, trana, sångsvan och nattskärra samt olika fladdermusarter (Riokultur 2010 och Andersson & Gerre 2011). Även berörda fastighetsägare inom området har låtit utföra inventeringar av ett antal särskild skyddsvärda arter (Carden 2011, se tabell 1). Tyvärr saknas erforderliga undersökningar och ett kunskapsunderlag om bl.a. flyttfågelsträcken över Vävra bergsområdet. Det kan mot denna bakgrund också framhållas att EU har skärpt kraven på medlemsländerna, även Sverige, att beakta den biologiska mångfalden och att faktiskt uppnå miljömålen fram 2020 och där Sverige har stora och brådskande åtaganden att göra för att klara dessa mål. Det gäller i hög grad ett stort antal särskilt skyddsvärda fågelarter och det är även mot denna bakgrund bedömningen av påverkan vid Vävra berg bör göras. Föreningarna anser att miljöprövningsdelegationen har dragit alltför osäkra slutsatser vad gäller påverkan på berörda särskilt skyddsvärda arter. Det grundas uppenbart på bristfälligt kunskapsunderlag, vilket gjort att delegationen redovisar förenklade eller rent osäkra trolighetsbedömningar. När så stor osäkerhet anges beträffande vissa fågelarters förekomst och status (främst EU-arterna berguv, trana, sångsvan, havsörn och fiskgjuse) vid Vävra berg bör försiktighetsprincipen gälla särskilt mot bakgrund av EU:s skärpta krav på att uppnå de biologiska mångfaldsmålen. Motiven för att tillämpa denna princip vid Vävra berg framgår av artikel 6.3 i habitatdirektivet samt ett guidedokument för vindkraftsetablering vid Natura 2000-områden, *EU Guidance on wind energy development in accordance with the EU nature legislation, Annex II, Bird species considered to be particularly vulnerable to wind farms* (EU-kommissionen 2010). Artikel 6.3 i habitatdirektivet beskriver att en appropriate assessment måste föregå ingrepp i värdefull natur. I denna rapport framgår vilka fågelarter och fladdermöss som är känsliga för olika påverkansföljder av vindkraftverk; habitatförluster, habitatförändringar, kollisioner och barriäreffekter. Flera särskilt skyddsvärda EU-arter vid Vävra berg berörs av en eller flera negativa påverkansfaktorer, bl.a. sångsvan, trana, havsörn, berguv och

nattskärar. Miljöprövningsdelegationen ställer även ett antal villkor och krav på undersökningar, som i princip är mycket svåra eller omöjliga att genomföra och dra rätt slutsatser av, vilket även framgår av den artvisa redovisningen nedan. Stor risk föreligger för irreversibla skador och negativ populationsutveckling för berörda EU-arter om vindkraftsparken skulle etableras alldeles oavsett om ett eventuellt tillståndsbeslut skulle innehålla föreslagna villkor.

Tabellen visar fakta om de hänsynskrävande fågelarter som bedöms löpa störst risk att påverkas negativt av vindkraftverk på Vävra berg intill Natura 2000-området (SCI, SPA), tillika riksintresse för natur och friluftsliv (efter Riokultur 2010, Andersson & Gerre 2011 och Carden 2011):

Art	EU:s fågeldirektiv, bilaga 1	Artskyddsförordningen	Svenska rödlistan	Förekomst
Sångsvan	X	X		Sträck och häckfågel
Trana	X	X		Sträck och häckfågel
Havsörn	X	X	Nära hotad	Vinter och häckningstid
Brun kärrhök	X	X		Obs. jagande häckn.tid
Fiskgjuse	X	X		Födösök/möjlig häckning
Berguv	X	X	Nära hotad	Årlig häckfågel
Nattskärar	X	X	Nära hotad	Årlig Häckfågel

Föreningarna vill särskilt framhålla följande motiv för avslag av tillståndsansökan:

Berguv

Berguven utgör en särskild skyddsvärd art, EU-art och enligt svenska rödlistan (NT), Gärdenfors 2010, se även tabellen. Miljöprövningsdelegationens uppgifter, i sitt beslut 2013-04-17, om de två berörda berguvsreviren är inte helt riktiga eller inte uppdaterade. Enligt expertis som kontinuerligt studerar berguvspopulationen i Kungälv kommun var sydvästra reviret besatt 2012 och uvarna jagade och jagar såväl regelbundet i skogsområdet vid Vävra berg som på slätten kring Vävra berg. Även det andra, nordvästra reviret, har varit besatt 2012 (Strandvik 2013). Risk finns att berguvspopulationen påverkas negativt regionalt även på lång sikt eftersom ytterligare berguvsrevir i Kungälvområdet berörs av pågående

vindkraftsansökningar (bl.a. Örevatten såsen). Berguven är känslig för påverkan av vindkraftverk och flera berguvar i den kustnära populationen i länet har dödats till följd av kollisioner med verken (Strandvik 2013). I övrigt hänvisas till uppgifter om artens status i vårt remissyttrande till Miljöprövningsdelegationen. Föreningarnas slutsatser av befintligt underlag blir definitivt att man skall följa SOF:s rekommendationer på skyddsavstånd på minst 2 km skyddsavstånd. Viss osäkerhet råder om exakta flygvägar, revirgränser, flygriktningar och jaktområden och boets placering mellan åren. Helt klart är att det planerade vindkraftsområdet berör berguvrevir och jaktområden för berguv. Försiktighetsprincipen måste gälla och hänsyn måste även tas till kumulativa effekter, t.ex. att lokaliseringen av vindkraftverk vid Vävra berg kommer att öppna upp ett relativt orört område genom vägar och anläggningar och medföra ökad tillströmning av besökare. Risker är uppenbar för kollisionsrisker, ökade störningar och förlust eller fragmentering av viktiga habitat för bl.a. berguven. Föreningarna vill också hävda att det aktuella reviret för berguv delvis omfattar stora arealer inom riksintresse för naturvård och Natura 2000 i den nordvästra delen utifrån revirmarkeringarna som framgår av fig 1 i berguvrapporten och fig III.20 Kumulativa effekter i MKB:en (Riokultur 2010 och Naturcentrum 2012). Berguven utgör en särskilt skyddsvärd art enligt fågeldirektivet (bilaga 1 art). Om ett eller flera vindkraftverk skall byggas (dvs. en lokalisering) i ett Natura 2000-område eller om projektet kommer att påverka ett Natura 2000-område måste en lämplighetsbedömning göras enligt artikel 6 i Habitatdirektivet. Det krävs också att medlemsstaterna skyddar arter av gemenskapens intresse i hela sitt utbredningsområde inom EU (artikel 5 i Fågeldirektivet och artikel 12 i Habitatdirektivet). De nationella behöriga myndigheterna skall göra en bedömning av hur en plan eller ett projekt kommer att påverka ett område. I bolagets MKB, i delen Naturcentrums berguvsrapport, har Natura 2000-frågan överhuvudtaget inte belysts eller studerats, vilket är en avgörande brist för bedömningen. I direktivet framgår att i tveksamma fall bör försiktighetsprincipen och principen om förebyggande åtgärder tillämpas.

Trana

Tranan omfattas av EU:s fågeldirektiv och även av artskyddsförordningen. Trana häckar och födosöker i våtmarker inom det föreslagna vindkraftsområdet enligt rapport "Fågelarter på Vävra berg" (Carden 2011). Av denna framgår att sannolikt två tranrevir berörs i det föreslagna vindkraftområdet (varnande par både vid Vassmossen och Granmossen). Att forskning om vindkraftspåverkan skulle saknas för trana - som miljödelegationen hävdar i sitt yttrande - pekar snarare på behovet av att en särskild inventering av arten borde ha gjorts inom ramen för miljökonsekvensbeskrivningen. Såväl tranans känslighet för påverkan av vindkraftverk och inventeringsuppgifter om artens förekomst inom det planerade vindkraftsområdet indikerar stor risk för påverkan, vilket innebär att försiktighetsprincipen måste tillämpas. Tranan är känslig för påverkan och berörs av flera olika faktorer, habitatförluster, kollisioner och habitatförändringar enligt den forskningsbaserade EU-utredning som nämns ovan (EU-kommissionen 2010).

Nattskärra

Nattskärren är klassad som nära hotad (NT) i den senaste rödlistan efter att tidigare varit sårbar (VU), (Gärdenfors 2010, se även tabell 1). Den omfattas av EU:s fågeldirektiv och finns också förtecknad i artskyddsförordningen. På europeisk nivå har artens status bedömts som "unfavourable" av Birdlife International (Birdlife 2004). Inventeringen av nattskärra har visat att det förekom 10-11 spelande hannar inom en yta på ca 3,2 km², vilket i genomsnitt ger 3,1-3,4 revir per km² inom det planerade vindområdet. I en regional jämförelse kan det betraktas som en god population, vilket även framgår av underlagsrapporten till bolagets MKB (Gerre 2010, se även Ström 2011). Det finns rekommenderade hänsynsavstånd på 1 km mellan vindkraftverk och spelande hannar i Skottland, vilket Gerre framfört i en annan inventering av nattskärra samma år, i Iglasjöområdet i Halland (Bright m.fl. 2008 och Gerre 2010). Anledningen till detta skyddsavstånd är nattskärrens känslighet för störningar av olika verksamheter och mänskliga aktiviteter och nattskärren har därför blivit placerad i högsta känslighetsklass i Skottland. Nattskärren har i ett historiskt perspektiv minskat kraftigt i Sverige till följd av

1900-talets stora landskapsomdaningar i skogs- och mellanbygderna och under senare tid även av andra skäl; konstgödning, biocid- och insekticidanvändning i jordbruket, fler vägar och ökad trafik med större andel trafikdödade fåglar. Tätheten av nattskärror är lägre närmare bebyggelse inom ett avstånd på 100 m. I en studie av 36 lokaler i Dorset, England, framkom att antalet nattskärror minskar med antalet uppförda byggnader, även inom ett avstånd från 200 m till 5 km. Nattskärren är även störningskänslig för mänskliga aktiviteter, bl.a. närvaro av besökare och hundar (Liley & Clarke 2002, Murison 2002, Langston et al 2007). Föreningarna kan konstatera att om ett rekommenderat hänsynsavstånd på 1 km (jmf. Skottland) skulle tillämpas vid de planerade verken vid Vävra Berg så skulle inga av verken kunna uppföras i området. Kunskapen om nattskärrens känslighet för vindkraftverk i form av kollisioner, barriärverkan och habitatförluster är dåligt känd i Sverige, varför försiktighetsprincipen även här måste tillämpas. Vävra Berg är ett avgränsat samt förhållandevis orört och otillgängligt vildmarksområde i kustzonen. Det råder uppenbart stor risk för att hela eller större delen av nattskärrepopulationen i området slås ut eller försvinner om vindkraftsparken kommer till stånd av olika skäl, genom kollisioner, fragmentering av habitatet och störning genom ökad "urbanisering", dvs. att området öppnas upp med infrastruktur och ökad tillströmning av besökare. Enligt EU-kommissionens vägledning, *EU Guidance on wind energy development in accordance with the EU nature legislation, Annex II, Bird species considered to be particularly vulnerable to wind farms* är nattskärren känslig för vindkraftverk i form av kollisioner och habitatförluster, vilket ytterligare understryker nödvändigheten av att försiktighetsprincipen även måste tillämpas vad gäller nattskärren (EU-kommissionen 2010).

Vad gäller berguv, trana och nattskärren vill föreningarna framföra krav på att berörda myndigheter måste göra lämplighetsbedömning enligt kap 6 i habitatdirektivet och att Artskyddsförordningen 4 § 2 och 4 § 4 beaktas i den vidare prövningen av ärendet.

Övriga arter

Av tabellen framgår att flera andra särskilt skyddsvärda arter i Vävra bergområdet är känsliga för påverkan av vindkraftverk. Det gäller EU-arterna sångsvan, havsörn och fiskgjuse, arter som förekommer såväl under sträck- som häcktiderna i området. Vissa rovfågelarter övervintrar även i området. I området kring Nordre älv och Vävra berg övervintrar, rastar och sträcker förbi både sångsvan och havsörn (upp till tiotalet övervintrande havsörn 2012). Observationer under senare år kan tyda på att havsörn även håller på att etablera revir i området kring Vävra berg och Nordre älvs mynning. Havsörnen är även rödlistad och mycket känslig för vindkraftverk med stor risk för påverkan genom habitatförluster och kollisioner mot verken (EU-kommissionen 2010). I området finns även noterat förekomst av minst sex arter fladdermöss, en artgrupp som är känslig för vindkraftspåverkan enligt nämnda vägledning av EU-kommissionen (EU-kommissionen och Riokultur 2011).

Fågelsträck över Nordre älv

I Rabbalshedes MKB saknas kunskapsbaserade uppgifter om fågelsträcken över Vävra berg. Fågelinventeringsrapporten i MKB:en baseras på spridda observationer från andra platser, t.ex. från Hönö, Orust och Tjörn, enstaka observationer från Artportalen med osäkra bedömningar om antal sträckande fåglar kring Vävra berg (Andersson & Gerre 2011). I denna rapport anges att exempelvis mindre grupper med gäss och svanar har observerats i närheten av vindområdet, medan större koncentrationer observeras frekvent närmare kusten och Nordre älv. Självklart kan proportionerna uppfattas på detta sätt eftersom den ornitologiska aktiviteten är större vid Nordre älvs mynning, som besöks mer och dit det är lättare att ta sig och där det följaktligen rapporteras mera. Kungälvsortnitologerna har sedan flera år kunnat konstatera att insträckande rovfåglar, gäss, svanar och andra sjöfåglar följer eller passerar höjdryggarna vid Nordre älv i nordostlig riktning på vårsträcket, bl.a. över Vävra berg. Fågelsträcken borde ha kartlagts under några säsonger och ingått i miljökonsekvensbeskrivningen. Miljökonsekvensbeskrivningen är därför otillräcklig i detta avseende. Enligt Sveriges Ornitologiska Förenings vindkraftspolicy framgår detta även tydligt för "*Kustområden som ledlinjer*" samt

"Höjdryggar och bergklackar". Det framgår av policyn att dessa områden står i konflikt med etablering av vindkraft. Kustområden anges som ledlinjer för sträckande sjöfåglar och utgör även häckningsplatser för känsliga arter, exempelvis andfåglar, vadare, *berguv* och *havsörn*, där stor försiktighet och omfattande förstudier skall föregå en eventuell vindkraftsetablering. Höjdryggar och bergsklackar som sticker upp i landskapet skapar ofta gynnsamma vindar för termikflygande större fåglar. Platserna utgör också ofta restbiotoper av skyddsvärd skog med höga biologiska värden enligt policyn. Båda dessa aspekter har bäring på Vävra berg som ligger strax norr om Nordre älvs mynningsområde.

Utvecklingspartiet

Utvecklingspartiet har yrkat att mark- och miljödomstolen ska upphäva Länsstyrelsens beslut och avslå Rabbalshedes ansökan. Bl.a. följande skäl har angivits. Rabbalshede kommenterar själv den alternativa utformningen, d.v.s. fyra verk istället för fem. I huvudsak erkänner Rabbalshede att detta enbart skulle ha positiva effekter för den omgivande miljön. Rabbalshede avslutar med att en förlust på 7 GWh (det femte verket) skulle minska de positiva miljökonsekvenserna. Vad som menas med miljökonsekvenser är höljt i dunkel. Avser man utsläpp av CO₂, som man vanemässigt brukar föra fram i dessa sammanhang är osanning. Den mängd CO₂ som går åt enbart för att producera platsen för ett vindkraftverk - avverkning, sprängning, transporter, betong mm - kan aldrig gottgöras med den el som verket producerar under dess livstid. Särskilt inte i Sverige som har ett nettoutsläpp av koldioxid som är praktiskt taget noll, om man tar hänsyn till nettotillväxten i skogen. Därtill kan man också studera Vattenfalls Livscykelanalys (LCA) för de olika energislagen som visar att vindkraften genererar hela 13 g/kWh CO₂ jämfört med vatten- o kärnkraft som tillsammans enbart genererar 6,3 g/kWh. Noteras bör också att i LCA inberäknas enligt uppgift inte utsläpp i samband med vägbyggnad, produktion av överföringskablar, kabelläggning, transformatorer, service och underhåll samt nedmontering och omsmältning av komponenter till nya produkter. Räknar man in även dessa faktorer kan CO₂-värdet per kWh vindkraft istället hamna på ca 20 g/kWh. Rabbalshedes påstående om förlust av positiva miljökonsekvenser faller alltså platt.

Nollalternativet innebär att ingen vindkraftel produceras på Vävra berg.

Rabbalshede kraft bortser helt från att det enligt Energimyndigheten är ca 2 procent av Sveriges yta som lämpar sig för vindkraft. Vävra berg är inget sådant område. I Kungälv kommun finns överhuvudtaget inget område utpekad som riksintresse för vindkraft. Den marginella elproduktion som Rabbalshede planerar på Vävra berg kan inte motivera den negativa miljöpåverkan en vindkraftpark skulle innebära.

Rabbalshedes skrivning om förlust av miljövänlig elproduktion är enbart tomma ord då vi i Sverige inte saknar kapacitet för fossilfri elproduktion. Överväger man nyttan med ytterligare nationellt elöverskott mot det oåterkalleliga övergrepp på boende och miljö som Rabbalshede önskar genomföra på Vävra berg torde valet vara självklart: någon samhällsnytta med att skövla Vävra berg för att placera en vindkraftpark där finns inte. Rabbalshede påstår dessutom att lokala arbetstillfällen skulle utebli om vindkraftparken inte uppförs. Tvärtom riskeras arbetstillfällen i besöksnäringen att försvinna om kraftverken uppförs. Tidningen Ny Teknik gjorde 2009 en genomgång av alla de då uppsatta vindkraftverken i Sverige för att se hur många stadigvarande årsarbeten dessa skapat: de över 1100 uppsatta vindkraftverken hade skapat 50 jobb. Vävra berg är ett orört område som har stor betydelse för naturvården, friluftslivet och turismen i en tätbefolkad region. Det är viktigt att bevara de höga naturvärdena för friluftsliv och rekreation. Den mycket värdefulla naturen och landskapsbilden måste skyddas och vindkraft i området är oacceptabelt. Två gånger har MBN kört över tjänstemännen vid kommunens miljöenhet, vilka avstyrkt vindkraftetablering på Vävra berg i sina tjänsteskrivelser. Detta har skett i samband med kommunens yttrande över Rabbalshedes ansökan och MKB samt Länsstyrelsens förslag till beslut. Kommunfullmäktige beslutade 2007 att en vindbruksplan skulle tas fram. En politisk styrgrupp tillsattes för planarbetet och utgjordes av kommunfullmäktiges Framtids- och Utvecklingsberedning. En arbetsgrupp med tjänstemän från kommunen, Kungälv Energi AB samt externa konsulter medverkade till att ta fram utställningsutgåvan. När miljökonsekvensbeskrivningen från RKAB, daterad april 2010, lämnades hade kommunfullmäktige ännu inte tagit beslut om vindbruksplanen. Under samråds- och utställningstiden fick kommunen många skrivelser från organisationer, sakägare och

allmänheten med invändningar mot att placera vindkraftverk på Vävra berg. Kommunens Framtids- och Utvecklingsberedning som tillsammans med tjänstemän i förvaltningen utarbetade vindbruksplanen valde att ignorera dessa skrivelser. När beslutet om vindbruksplanen togs i kommunfullmäktige 2010-12-09 var det inte enhälligt. Två partier yrkade att Vävra berg skulle utgå ur vindbruksplanen. När områdena i vindbruksplanen identifierades utgick kommunen i förarbetena från att de uppfyllde vissa kriterier: > 400 m till bostäder, utanför naturreservat, natura 2000-områden, riksintressen för försvaret etc. Kommunen har inte gjort några djupare analyser av miljökonsekvenserna och har heller inte gjort några egna inventeringar av naturvärden i de föreslagna områdena. Kommunen har i planen pekat ut "tänkbara områden för vindbruk". Att ett område finns med som tänkbart område i vindbruksplanen betyder inte att det utan prövning kan uppföras vindkraftverk i området. I planen uttrycks tydligt att prövning enligt Miljöbalken med miljökonsekvensbeskrivningar måste ske i varje enskilt fall. Det kan alltså visa sig att området inte är lämpligt för vindkraftetablering trots att det är med i en vindbruksplan. Är det så kan tillstånd inte lämnas. I vindbruksplanen anges generella riktlinjer och riktlinjer för varje område. För Vävra berg anges särskilda riktlinjer att ta hänsyn till vid tillståndsprövning:

- Gränisar till riksintresse för naturvård. Särskild inventering av naturvärdena bör utföras.
- Inventering av fladdermöss bör utföras.
- Inventering av fågellivet bör utföras.
- Anslutningsvägar bör läggas så att stora naturingrepp undviks.
- Fornlämningar finns i området. Arkeologisk utredning bör utföras.

Bakgrunden till att Vävra berg överhuvudtaget kom med i vindbruksplanen är att Rabbalshede Kraft fått ett starkt stöd från politiker redan från början, innan arbetet med vindbruksplanen påbörjats och innan miljökonsekvenserna var utredda. I en skrivelse i samband med samrådet av utställningshandlingen för vindbruksplanen beskriver RKAB att de planerar att ansöka om frivilligt miljötillstånd för att uppföra en vindpark om fem vindkraftverk på Vävra Berg söder om Hålda. Arbetet med

projektering för vindpark Vävra Berg påbörjades under 2008 eftersom området var utpekad som tänkbart vindkraftsområde i Kungälv kommunplan, KP2000. Kriteriet för tänkbara områden för vindkraft i KP2000 var 300 m till byggnad. Någon analys av miljöpåverkan ingick inte. Rabbalshede hade alltså påbörjat projekteringen innan vindbruksplanen var ute på utställning och innan den antogs av fullmäktige. Vid granskning av anteckningar från möten i Framtids- och Utvecklingsberedningen framgår att kontakter förekommit mellan Rabbalshede och politiker i ett tidigt skede. Politikerna bestämt sig i förväg för att Vävra berg är en lämplig plats för vindkraft oavsett vad som kommer fram under samråd och utställning av vindbruksplanen och innan Rabbalshede färdigställt sin miljökonsekvensbeskrivning. Att miljöprövningsdelegationen och Länsstyrelsen baserat sitt beslut på att Vävra berg finns med i vindbruksplanen håller inte.

Det finns ingen brist på vare sig el eller fossilfri, förnybar elproduktionskapacitet i Sverige. El transporteras i ledningar och kan produceras på många platser. En exploatering av vindkraft på Vävra berg ger ett alltför stort ingrepp i naturen och försämring av miljön för närboende för att det skall kunna motiveras. Det kan inte vara rätt att människor i närområdet ska drabbas så hänsynslöst på grund av de politiska maktförhållanden som styrde energiuppgörelsen 2009 och privata företag med kortsiktiga vinstintressen. Länsstyrelsen bedömde vindkraftetableringen som förenlig med Kungälv kommuns översiktsplan. Det handlar dock om ett politiskt projekt och har inget att göra med om platsen är lämplig med hänsyn till Miljöbalken. En översiktsplan är inte juridiskt bindande. Att Kungälv kommun har tillstyrkt den planerade verksamheten med 16 kap 4§ MB utesluter inte att verksamheten är oförenlig med 1 kap 1§, 2 kap 6§ och 3 kap 1§ i Miljöbalken. När det gäller hänsyn till flyget, buller, skugga och landskapsbild, naturvärden, fåglar, fladdermöss och naturvärden går Länsstyrelsen i sitt förslag till beslut helt på Rabbalshedes påståenden och tar ingen hänsyn till de uppgifter som kommit fram i yttranden från andra under remissen.

Vid politikernas studiebesök på Vävra berg i mars 2010 såg deltagarna endast en begränsad del av området. De åkte bilvägen till Harkeröd och gick sedan till fots ett

stycke i riktning mot platsen där det första vindkraftverket var tänkt att stå. Det innebär att de missat större delen av området inklusive Granmossen, Stenstugan och Vävra vatten. Utvecklingspartiet deltog inte eftersom partiet bildades under 2010 och valdes in i fullmäktige först i september 2010.

Miljöprövningsdelegationen gjorde ett platsbesök i december 2012. Det framgår inte vilka delar av området de besiktigat, inte heller hur de tagit sig fram och hur länge de varit på platsen. Har besöket skett med bil har miljöprövningsdelegationen haft svårt att få en uppfattning om området och naturen eftersom framkomligheten med bil är mycket begränsad. Med tanke på att Rabbalshede redan 2008 projekterade vindkraftparken och att projekteringen pågick parallellt med kommunens arbete att ta fram vindbruksplanen hade det varit lämpligt om Länsstyrelsen utsett en annan handläggare då denne ingick i arbetsgruppen för kommunens vindbruksplan, vilket har dokumenterats i utställningsutlåtandet daterat december 2009.

I miljökonsekvensbeskrivningen saknas en beskrivning varför Vävra berg skulle vara en lämpligare lokalisering än alternativen. Energimyndigheten redovisar riksintressen för vindkraft som mer än väl täcker planeringsmålet för utbyggnaden av vindkraften. Varken Vävra berg eller någon annan plats i Kungälv kommun finns med bland riksintressena för vindkraft. I Energimyndighetens remiss gällande områden av riksintresse för vindbruk 2012-11-30 anges under punkt 3 "Kriterier och undantag vid utpekande av riksintresse vindbruk år 2012" att området ska vara större än 5 kvadratkilometer. Vävra berg är mindre än 5 kvadratkilometer. Vindkraftverk ska placeras där det finns goda vindförhållanden och med hänsyn till omgivningen. Vävra berg uppfyller inget av Länsstyrelsens kriterier för lämplig placering av vindkraftverk. I Energimyndighetens remiss gällande områden av riksintresse för vindbruk 2012-11-30 anges under punkt 3 "Kriterier och undantag vid utpekande av riksintresse vindbruk år 2012" att avståndet mellan vindkraftverk och bebyggelse ska vara mer än 800 meter. Detta kriterium är inte uppfyllt för Vävra berg. I fallet Vävra berg där lokaliseringen berör så många i en tätbefolkad landsbygd bör vindkraftparken avstyrkas helt.

Vävra berg är ett orört område som har stor betydelse för naturvården, friluftslivet och turismen i en tätbefolkad region. Det är viktigt att bevara de höga naturvärdena för friluftsliv och rekreation. Den mycket värdefulla naturen och landskapsbilden måste skyddas och vindkraft i området är oacceptabelt. Rabbalshedes konsult (Rio Kulturkooperativ), som gjort den aktuella MKB:n, har Rabbalshede som stor uppdragsgivare. Vid en granskning av referensuppdragen på Rios hemsida framgår att huvuddelen av de MKB som de har utfört under senaste åren har gjorts på uppdrag av just Rabbalshede.

Övriga klagande

Samtliga övriga klagande får anses har yrkat att mark- och miljödomstolen ska upphäva Länsstyrelsens beslut och avslå Rabbalshedes ansökan.

Jörgen Andersson, Lena Lernbring och Lars Lernbring har i huvudsak anført följande. MKB:n lämnar ofullständig information vad gäller ljudförhållande vid en vindkraftsetablering på Väwra berg. Som boende inom närområdet skulle Rabbalshede delgett dem tillräckligt med information för att de skulle ha kunnat bilda en bild av de faktorer genererade ifrån vindkraftverken. Så har inte skett och det strider mot 6 kap 4 § MB. Bulleranalysen har gett en 40 dB kurva söder om deras fastighet, beräknad på 8 meter/s. Andra vindhastigheter har inte analyserats, vilket måste anses som en svaghet i MKB. De vet inte vilka följderna blir vid högre vind, något som ej presenterats i MKB:n Ljudanalysen som presenteras i MKB har utgått ifrån verk Siemens SVT-2.3-101 med en effekt på 2,3 MW. Detta har gett den 40 dB kurva som ringar in övre delen av Väwra berg. Samtidigt nämns det i MKBn, sid. 14 att de planerade verken kan komma att ersättas med verk på 3,5 MW. Det kan inte vara korrekt att en ljudberäkning är gjord på ett verk med lägre effekt än vad som kan komma att användas i den slutliga byggnationen. Väwra berg är ett lugnt och tyst naturområde. I en studie gjord av Naturvårdsverket visade det sig att människor som bor i tysta områden upplevde sig mer störda än människor som bor i områden med mer buller. I tysta områden kunde så många som 25 procent uppleva sig som störda när ljudnivån ligger mellan 37,5-40 dB. Det hänvisas till

Naturvårdsverket som anger att särskild hänsyn bör tas till bostäder i vindskyddade lägen (områden där vindhastigheten är i storleksordningen 50 procent lägre än vid aggregatet, i båda fallen avses här vindhastigheten på 10 meters höjd). Eftersom vindstyrkan här är betydligt lägre än vid vindkraftverket kommer det normalt förekommande vindbruset att bli lägre och ljudet ifrån anläggningen mera framträdande. För att kunna bedöma detta behövs bland annat underlag som redovisar de lokala förhållandena. Naturvårdsverket anger som riktlinjer att 40 dB ej bör överstigas utomhus vid bostäder. Vad gäller tysta och orörda områden bör ljudnivån ej överstiga 35 dB. I ett avgörande från miljödomstolen ansågs att den ekvivalenta ljudnivån utomhus vid bostäder i tysta områden inte ska överskrida riktvärdet 35 dBA. Miljööverdomstolen fastställde domen i mål nr 3336-07. Vävra berg är ett tyst område. Man ska följa Naturvårdsverkets rekommendationer och sätta en ljudnivå på 35 dB, inte 40 dB.

Jörgen Andersson bor i Granmossen, som ligger i lägre terräng kontra verk 3, 4 och 5 och kan alltså påverkas av de förhållanden som beskrivs av Naturvårdsverket. Rabbalshede har inte tagit hänsyn till dessa speciella förhållanden i sin analys. Lena Lernbring och Lars Lernbring bor ca 800 m från verk nr 5 som planeras på en bergstopp 30-40 meter över deras fastighet. Verket kommer med andra ord att ligga väsentligt högre. De kan med andra ord utsättas för alltför höga värden. De kommer att ha verk 3, 4, och 5 söder om sin fastighet och deras fastighet kan komma att få skuggpåverkan mer än 30 tim/år.

Läser man skriften Miljösamverkan/vindkraft rekommenderas att en kartläggning av fågellivet görs på platsen, samt vid olika tidpunkter under året. Rabbalshede har utfört sina fågelinventeringar under ett begränsat antal dagar. Vad de har presenterat i sin MKB är bara en analys av fågellivet i den stund analysen utfördes. En mer detaljerad analys av fågellivet har inte skett. Vävra berg hyser ett stort antal fågelarter, upp till ett 50-tal olika arter. Flera av dessa är rödlistade eller skyddsvärda. Förutom de som nämns nedan finns bl.a. fiskgjuse, brun kärrhök, hornuggla, ormvråk, duvhök, sparvhök, grå flugsnappare, törnskata, trana, gök, gröngöling, större och mindre hackspett. Berguven har varit närvarande på Vävra

berg sedan många år men miljöprövningsdelegationen anser inte att berguven behöver fredas inom området med referens till att häckning inte har konstaterats efter 2005. Man anser att det inte går att utesluta att golfbanan kan ha påverkat häckningen. Med tanke på att golfbanan har funnits sedan 1967 och häckning har konstaterats två gånger mellan 1995 och 2005 anser vi att man kan utesluta störande aktivitet ifrån golfbanan. SOF anger som skyddsområde 2 km ifrån häckningsplats. Följer man denna rekommendation bör verk 1, 2, 3 och 4 tas bort ur planen. Det skulle ge en skyddsradié på 2,4 km ifrån häckningsplats. Eftersom området är litet och begränsat bör, enligt oss, även verk 5 tas ut planen då berguven rör sig runt om i Granmossen samt hela Vävra berg. Nattskärren hörs överallt nattetid. Den finns inom hela vindområdet. Länsstyrelsen skriver i sitt förslag att det finns en mycket gynnsam miljö för arten på berget och i dess omgivning men att det är oklart hur arten påverkas av vindkraften. Eftersom verken är planerade till att ligga på hällmarkerna, kommer fågeln att påverkas direkt på sina häckningsplatser. Populationen av nattskärre är mycket hög på Vävra berg, vilket i sig skulle vara skäl till att freda fågeln där. Därför är det sorgligt att man vill tillåta vindkraft och kanske påverka arten negativt. Detta är inte förenligt med Artskyddet.

Lars Axhage har anfört bl.a. följande. Det torde stå helt klart för alla fristående personer att Vävra berg är en mycket olycklig och olämplig placering av storskaliga vindkraftverk. Man frångår praxis och bortser från brukligt skydd av rovfåglar bl.a. berguv. Häckande berguvar behöver en frizon på några kilometer - inte 100-tals meter. Man frångår praxis och bortser från brukligt skydd av rödlistade fladdermusarter, trots att man vet att dessa är särskilt hotade av vindkraftverk. Det är tragiskt att läsa att man tänker sig att samla in och räkna döda fladdermöss. Korpar, rävar och andra predatorer kommer mycket snabbt att lära sig att hitta dessa döda fladdermöss. Man kommer knappast - och vill heller naturligtvis inte - hitta några döda fladdermöss. Tillstånd på prov låter mycket illa i mina öron - ingen tror väl ändå på fullt allvar att Rabbalshede skulle kunna förmås att montera ner en vindkraftspark där man investerat flera 100 miljoner kronor. Man är heller inte beredd att ge nattskärren det skydd som krävs. Det är helt solklart att man i detta unikt tysta område måste tillämpa gränsen 35 dBA (eller möjligen 30 dBA) och inte

den betydligt högre (skalan är logaritmisk) bullernivån på 40 dBA som möjligen kan vara lämplig i redan bullerstörda lägen. Att man ändå väljer att tillämpa 40 dBA-nivån beror förstås på att det annars inte är möjligt att pressa in dessa enorma verk på denna begränsade lokal. Trots att det är väl känt att vi människor skadas av dagens kontinuerliga buller så är man utan vidare beredd att offra ett unikt tyst rekreationsområde i hjärtat av Kungälv kommun och nära residensstaden Göteborg. Vi vet idag att vindbruksplanen från 2010 var ett synnerligen illa utrett hastverk. Ännu är dock ingen skada skedd om vindkraftverken istället byggs på ett lämpligare ställe. Vi är ännu inte vana vid att värdera unikt tysta, vackra strövområden i pengar men den utvecklingen har redan kommit en bra bit på väg. De nu projekterade vindkraftverken kommer fullständigt att uttradera dessa mervärden. Vindkraftverken i sig är inte lönsamma och skulle inte komma på fråga utan stora skattesubventioner. Sverige har dessutom gott om mycket lämpligare lokaler än denna. Man är utan vidare beredd att frångå praxis och tumma på flygsäkerheten vid GCA. Vid svår väderlek och/eller krånglande flygplan kan vindkraftverkens föreslagna placering mycket väl leda till svåra olyckor, samt förhindra en framtida utveckling av flygplatsen. Redan vid folkomröstningen 1982 konstaterades att storskalig vindkraft (på den tiden 0,5 MW -idag 6-7 ggr större) p.g.a. buller och skuggor endast kan komma ifråga i rena ödemarker samt ute i havet. Denna sanning gäller än mer idag då vindkraftverken ju är många gånger större. Utvecklingen inom vindkraften går nu med rasande fart, inte minst då det gäller havsbaserade vindkraftverk och Sveriges kuststräcka är ca 240 mil lång. I Norrland finns tusentals kvadratmil av ödemarker med goda vindförhållanden. Det är löjväckande att läsa Rabbalshedes beskrivning om vad elenergin från Vävra berg skulle kunna räcka till. Det är ju inte alls relevant för detta beslut - elenergin räcker ju precis lika bra även om verken placeras i lämpliga lokaler där människor inte blir störda. Placeras vindkraftverken ute i havet blir det naturligtvis ännu mer energi än vad det kan bli på Vävra berg.

Ann-Christine Carden och David Carden har anfört bl.a. att miljökonsekvensbeskrivningen inte uppfyller de krav som ställs i miljöbalkens 6 kapitel. Det redovisas inga alternativa lokaliseringar, vilka ska finnas om sådana är

möjliga. Analysen för ljudpåverkan som presenterats för de boende är ofullständig. De verk som planeras uppföras har en effekt upp till 3,5 MW med analysen har baserats på verk med effekten 2,3 MW. Fågelinventeringen skedde under ett begränsat antal dagar och ger endast en ögonblicksbild och visar inte områdets fågelvariation under ett helt år. Det angränsande naturreservatet Gullbringa har rödlistade lavararter men det har inte skett någon inventering av lav- och mossfloran på Vävra berg. Dessa arter kommer att påverkas direkt vid anläggningsplatserna samt indirekt då verken kommer medföra förändrade vind- och fuktighetsnivåer. Vävra berg är ett litet naturområde men med en ansevärd biologisk mångfald. De olika naturarterna ger en variation med allt ifrån hällmark, granskog, blandskog och ren lövskog. De olika våtmarkerna, i olika stadier, producerar rikligt med insekter. Med referens till det stora antalet fågelarter, fladdermössarter, däggdjur och vattenlevande djur, liksom blomsterfaunan med olika orkidéarter, samt lavar och mossor kan området klassas som unikt i Kungälv kommun. Det stora antalet rödlistade arter i sig är en tydlig markering av områdets höga naturvärde. Att exploatera området för vindkraft strider mot bland annat miljöbalken vad gäller främjandet av den biologiska mångfalden, skyddande av skyddsvärda arter, skyddande av våtmarker. Miljöprövningsdelegationen/länsstyrelsen sätter, genom sitt beslut för vindkraft på Vävra berg, förnyelsebar energi före de lokala naturvärdena. Vävra berg är inte utpekad i riksintressen för vindbruk, det har däremot pekats ut av kommunen som lämpligt för vindkraft, något som miljöprövningsdelegationen ansett viktigt. Kommunen har i sitt urval inte tagit hänsyn till berguvs status och det faktum att det har konstaterats häckning inom området. Ej heller har kommunen tagit hänsyn till alla de rödlistade arter eller den biologiska mångfalden som finns där. I dagens sammansvetsade energisystem i Europa innebär det inte att energi måste produceras på ett visst ställe. Systemet öppnar upp för möjligheten att utvinna samma mängd energi på annat mer lämpligt ställe där biologisk mångfald inte hotas.

Michael Anthony Castro och Annette Eliasson har bl.a. anfört att den miljökonsekvensbeskrivning som miljöprövningsdelegationen godkänt inte på ett tillfredsställande sätt speglar de effekter som en exploatering har på naturen och

dess djurliv och att beslutet om tillstånd för vindkraftverken strider mot miljöbalken och artskyddet. Rabbalshedes miljökonsekvensbeskrivning har inte på ett tillfredställande sätt analyserat fåglar och fladdermöss inom området. Inte heller har en analys av blom-, lav- och mossfaunan skett. Fåglar har inventerats under ett fåtal dagar under sensvåren, inga studier över en längre tid har skett. Fladdermöss har inventerats ett fåtal dagar, men utanför det faktiska vindområdet. Ingen analys vad gäller blommor, lavar eller mossor har skett, trots att intill liggande skyddat område är skyddat med referens till ovanliga lavararter. 6 kap 3 § miljöbalken anger att syftet med en miljökonsekvensbeskrivning för en verksamhet eller åtgärd är att identifiera och beskriva de direkta och indirekta effekter som den planerade verksamheten eller åtgärden kan medföra dels på människor, djur, växter, mark, vatten, luft, klimat, landskap och kulturmiljö, dels på hushållningen med mark, vatten och den fysiska miljön i övrigt, dels på annan hushållning med material, råvaror och energi. Om en miljökonsekvensbeskrivning bygger på data som insamlats under endast några dagar är risken stor att inhämtad data inte ger en komplett bild av naturen inom området. Om data har samlats in utanför det faktiska området kan det inte anses identifiera det direkta området ej heller den direkta påverkan på området. Om ingen information har samlats in vad gäller blom-, lav- och mossfaunan kan detta anses som en brist i en miljökonsekvensbeskrivning. Därför skulle inte miljökonsekvensbeskrivningen ha godkänts av miljöprövningsdelegationen.

Västra berg är ett naturvackert område med orörd skog och ett antal mossar och myrar, samt en sjö. Det har en unik natur med ett antal rödlistade djurarter. Ett tillstånd för vindkraft strider mot skyddande av biologisk mångfald, skyddande av orörd natur, skyddande av våtområden. Det hänvisas till 1 kap.2 - 4 § §, 2 kap. 6 § och 3 kap. 3 § miljöbalken. Bland slutliga villkor i miljökonsekvensbeskrivning står att vägar, fundament, el- och teleledningar skall anläggas på ett sätt som minimerar skador på natur och kulturvärden och områdets hydrologi. I villkor nr 6 bekräftas detta av miljöprövningsdelegationen. Enbart vägarna för frakt av verken kommer att riva upp djupa sår över stora arealer av Västra berg. Att göra detta i största försiktighet är inte möjligt om vägarna skall hålla standard för dessa transporter. I villkor nr 9 tar miljöprövningsdelegationen upp återställande av natur till

omgivande naturmiljö. De stora arbeten som kommer att ske, sprängning och schaktning för fundament och vägar kommer att innebära så stora ingrepp i naturen att det blir omöjligt att återställa det till omgivande naturmiljö.

Miljöprövningsdelegationen anser att eftersom kommunen har pekat ut Vävra berg som lämpligt för vindkraft finns inga skäl till att begränsa buller till 35 dB utan att 40 dB skall gälla. Vävra berg skall behandlas som ett tyst område och 35 dB skall gälla på Vävra berg. Kungälv kommun anser att tysta områden ska ses som en tillgång och att hänsyn skall tas till dessa vid planering. Kommunen har själv ej inventerat sina tysta områden utan man refererar till Länsstyrelsens definition av tysta områden. Länsstyrelsen har i sin publikation 2001:18 en karta över bullerförstörda områden i Kungälv kommun där områden kring Vävra berg presenteras som bullerförstörda. Däremot är Vävra berg markerat som ett icke bullerpåverkat. Vävra berg används av människor som söker tystnad. Att tillåta en vindkraftsetablering i detta område innebär att man förstör ett av de finaste tysta områden som finns i kommunen. Detta slår mot folks hälsa. Vävra berg är känt för sitt fågelliv. Flera av dessa är rödlistade eller skyddsvärda. Att pröva rödlistade arter, och kanske åstadkomma skador som vi i dagsläget inte förstår vidden av är oacceptabelt. Om dessa arter utrotas i området har ju skadan redan skett. Det är inte förenligt med EU:s habitatdirektiv. Berguv är rödlistad med beteckningen NT. I slutet av 60-talet startades ett projekt att rädda berguven i Halland, Bohuslän, Dalsland, Västergötland samt Småland. Projektet var så framgångsrikt att det avvecklades 1983. Idag är dock arten på tillbakagång igen och det finns omkring 475 par i Sverige. Berguvens häckningsrevir är normalt 4-6 kvadratkilometer. Häckningsperioden är lång, ifrån februari till början av september. Ungfåglarna lever ett kringströvande liv och söker då en häckningspartner, samt häckningsrevir. Det är känt att några av de hot som berguven står under är just kollisioner med vindkraftverk och kraftledningar. Miljöprövningsdelegationen anser att det inte är bekräftat att häckning har skett på Vävra berg under de senaste åren och anser att alla fem verken skall ges tillstånd. Man hänvisar även till golfbanan som ett skäl. Berguven är rödlistad, vilket innebär att den skall skyddas, deras boplatser skall skyddas och deras livsmiljö skall skyddas. Att kringgå detta är inte förenligt med

fågeldirektivet. I Sverige finns endast 19 arter av fladdermöss och minst 8 av dessa finns på Vävra berg. Det betyder att området har lite färre än 50 % av Sveriges samtliga arter. Sex arter eller mer anses vara en rik fladdermusfauna. Fladdermöss i Sverige är skyddade av artskyddsförordningen 4 § och i vissa fall av jaktlagstiftningen (3 §). Fladdermössen är också skyddade av en europeisk konvention, Eurobats, som utsträcker skyddet till fladdermössens boplatser och viktigast jaktrevir. Detta innebär att det är förbjudet att fånga, döda eller flytta fladdermöss och man får inte förstöra deras boplatser. Fladdermöss söker sig till vindkraftverk för att söka föda. Vägar som byggs i anslutning till parken leder fladdermössen fram till vindkraftverken (enligt Rydell m.fl 2011). En betydande del av jakten genomförs också längs dessa ledlinjer. Om man drar servicevägar från jaktmiljöerna till ett vindkraftsverk ökar risken för kollision, detta eftersom den nya öppningen kring verket kan erbjuda en ny jaktbiotop. Miljöprövningsdelegationen föreslår ett utredningsvillkor för att studera hur fladdermusen kan komma att påverkas av vindkraftverken, hur många som dödas eller skadas under två år. Fladdermusen är ett litet djur som när det dör och faller ner snabbt äts det upp av rovdjur. Att införa ett kontrollprogram som bygger på att djuren skall samlas in och räknas verkar orimligt. Det föreslagna villkoret är helt verkningslöst och leder bara till ett felaktigt kontrollresultat. Fransfladdermusen som lokaliserats i området omfattas av EU:s habitatdirektiv. Enligt detta direktiv skall medlemsländerna vidta åtgärder för att behålla eller återuppbygga en god bevarandestatus i fråga om naturliga livsmiljöer för vilda levande djur och växter som har betydelse för gemenskapen. Det innebär att förutsättningen för att djuren och växterna skall kunna bevaras i sina naturliga levnadsmiljöer ska upprätthållas. Att pröva rödlistade arter, och kanske åstadkomma skador som vi i dagsläget inte förstår vidden av är inte förenligt med EU:s habitatdirektiv. Tillståndet strider mot artförordningen. Den föreslagna mätmetoden inte kommer att ge ett korrekt svar.

Kenneth Dahlström har anfört bl.a. att han är uppvuxen på fastigheten Vävra 1:31 på Vävra berg. Han känner området utan och innan och vet vilket vackert område det är och vilka djur- och naturvärde som området har. Den biologiska mångfalden har kommunens miljöexperter velat bevara, men politikerna vill något annat. Runt

omkring Vävra berg finns flera skyddade områden. Enligt länsstyrelsen var det i sig inte skäl nog för att avstyrka en exploatering av området. Flera av de djur som bor inom de omkringliggande Natura 2000-områdena håller sig inte endast inom de områdena utan vistas ju på Vävra berg. Flera rödlistade djur som berggöv, havsörn, fiskgjuse, nattskärra, fladdermöss m.m. kommer att påverkas av verken. Omkringliggande fastigheter kan få bullernivåer på 40 dB. Verken kommer att ligga som ett pärlband vilket påverkar både omkringliggande fastigheters utsikt och kan ge upphov till skuggolägenheter. Verken kommer även att påverka friluftslivet

Asta Eriksson har anfört bl.a. att hon som kommuninvånare påverkas av lokala beslut, t.ex. om kommunen förlorar värdefull natur. Hon har vistats mycket på Vävra berg som är en tyst och lugn miljö. Den kommer att försvinna om verken tillåts då det kommer att vara över 40 dB i ljudnivå. Vävra berg har en stor biologisk mångfald.

Johan Flarup har anfört bl.a. följande skäl. Sedan barndomen har han vistas i Vävra Berg under bl.a. somrarna och äger sedan ca tio år tillbaka ett fritidshus på fastigheten Vävra 2:13 där han och familjen tillbringar mycket tid både under helger och ofta hela sommaresemester. Ett uppförande av vindkraftverk på berget skulle sannolikt förändra och förstöra hela miljön på berget, inte minst på grund av omfattningen av nödvändig vägdragning. Miljöprövningsdelegationens beslut är felaktigt eftersom tillräcklig hänsyn till parkens påverkan på miljön på Vävra Berg inte tagits.

Peter Hero har anfört bl.a. följande. De synpunkter som han givit in till länsstyrelsen har förbisetts. Eller inte beaktats på ett korrekt sätt. Länsstyrelsen har hänvisat till vindbruksplanen och pekat på att den utgör ett bevis för att Vävra berg är en lämplig plats att etablera en vindkraftpark. Vindbruksplanen har varit kraftigt ifrågasatt då framtagandet av planen inte gått rätt till. Vindbruksplanen är inte förankrat hos medborgare, företag intressenter eller experter. Anläggandet av vindbruksplanen strider mot gällande miljölagstiftning genom att Rabbalshede Kraft AB och länsstyrelsen inte har tagit hänsyn till miljön, företag, organisationer och

medborgares intressen på det sätt som krävs. De miljövärden som sätts på spel och det verkliga priset för verkens uppförande har inte beaktats till fullo, vilket gäller både ekonomiska värden och kultur- och miljövärden. Turismintressen kommer att påverkas i motsatt till vad Rabbalshede Kraft AB anser. Hans företag ÄventyrsKusten har flera förfrågningar om guidningar i Vävra berg för att uppleva orörd, svensk natur.

Raylie Gons, Anders Larsson, Gun-Britt Liedholm och Bengt Liedholm har i huvudsak anfört följande skäl. Vävra berg består av olikåldrad skog. Där finns granskog, lövskog, ren bokskog, blandskog och hällemarker. Där finns flera kärr, myrar och mossar. Där finns även Vävra sjö. Området har en vacker natur med många skyddade djurarter. En tillåten vindkraft strider mot skyddande av biologisk mångfald, skyddande av orörd natur och skyddande av våtområden. Länsstyrelsen sätter som villkor att området ska återställas när vindkraften avvecklas på Vävra berg. De stora arbeten som kommer att ske, sprängning och schaktning för fundament och vägar kommer att innebära så stor påverkan i naturen att det blir omöjligt att återställa det till omgivande naturmiljö när parken stängs ner. Hela tillståndet strider mot Miljöbalkens 1 kap 2-4 §§, 2 kap 6 § och 3 kap 3 §. Miljöprövningsdelegationen anser att ljudnivån skall sättas till 40 dB, eftersom Vävra berg har pekats ut i vindbruksplanen som lämpligt för vindkraft. Vävra berg ska behandlas som ett tyst område med lägre ljudnivå än 40 dB. Tysta områden anser fler och fler kommuner som viktiga att värna. Man anser att tysta områden ska ses som en tillgång och att hänsyn skall tas till vid planering i kommunen. Vävra berg används av människor som söker tystnad. Att därför tillåta en vindkraftsetablering i detta område strider mot just de värden som andra kommuner anser värda att bevara och som även miljöbalken tar upp under skyddande av frilufts- och rekreationsområden. Miljöprövningsdelegationen anser att det inte är bekräftat att häckning har skett på Vävra berg under de senaste åren och därför ger man tillstånd för alla fem verken. Berguven har funnits på Vävra berg i alla år och eftersom fågeln är rödlistad i Fågeldirektivet skall den skyddas, så och på Vävra berg. För att respektera ovan nämnda direktiv, bör hela vindkraftsparken avslås. Vävra berg har fladdermöss, minst åtta arter. Fladdermöss är skyddade av

Artskyddsförordningen 4§ och i vissa fall av jaktlagstiftningen (3§). Fladdermössen är också skyddade av Eurobats, som skyddar fladdermusens boplatser och jaktrevir. Detta innebär att det är förbjudet att fånga, döda eller flytta fladdermöss. Vid en vindkraftsetablering på Vävra berg följer man inte Eurobats eller Artskyddsförordningen. Miljöprövningsdelegationen har godkänt en miljökonsekvensbeskrivning som pekar ut Vävra berg som lämpligt för vindkraft. Området är för värdefullt för att offras. Där finns en biologisk mångfald, där finns rödlistade fåglar, där finns fladdermöss. Förekomsten av dessa djur skall respekteras och styra beslutet. Vävra berg är ett tyst område. Sådana områden skall värnas. En etablering av vindkraft inom området skulle fördärva tystnaden och i förlängningen även påverka de personer som söker sig dit för lugn och ro.

Stig-Uno Johansson och Jan-Lennart Johanson har i huvudsak anfört att de, som enskilda som blir särskilt berörda, har inte blivit informerade om planerna enligt vad som stadgas i 6 kap 4 § miljöbalken. Den information som fåtts vad gäller vindkraftsplanerna är först när de själva kontaktade Länsstyrelsen sent 2010. Utöver den information som presenterats i MKB framgår inte hur vindkraftverken kommer att påverka dem och deras fastighet. Rabbalshede anger i sin MKB vissa avstånd mellan de planerade vindkraftverken och deras fastighet (Håltå 7:12) som inte är korrekta. Det ska också nämnas att alla verken kommer att placeras i höglänt terräng, ca 30-40 meter högre än deras fastighet, vilket kommer att göra dem helt dominerande i närområdet. Det är inte förenligt med god livskvalitet. Enligt egna beräkningar är avstånden mellan verk och fastigheten följande:

Verk 1 - västerut, 657 m från fastighetens tomtgräns samt 785 m från boningshus.

Verk 2 - söderut, 514 m från tomtgräns och 605 m från boningshus.

Verk 3 - sydost, 770 m från boningshus/tomtgräns.

Verk 4-sydsydost 1142 m från tomtgräns samt 1200 m från boningshus.

Verk 5 - sydost, 1572 m från tomtgräns samt 1640 m från boningshus.

Kungälv kommun har satt som gräns på ca 400 m som minimiavstånd mellan verk och fastighet. Inget av ovan verk kommer att hamna under denna gräns, däremot

kommer vi att få fem verk utplacerade i vårt synfält utmed vår södra horisont, ifrån väster till sydost. Energimyndigheten har skickat ut en remiss (2012-11-30) gällande områden av riksintresse för vindbruk. Föreslagna ändringar är bl.a. en ökning av avstånd mellan verk och fastighet ifrån 400 till 800 meter, samt att minsta möjliga yta för landbaserad vindkraft skall öka ifrån tre till fem kvadrat-kilometer. Hänsyn bör tas till dessa nya föreslagna kriterier och Vävra berg bör utgå som vindkraftsområde. Miljöprövningsnämnden sätter som villkor att buller ifrån vindkraftverksamheten inte får under någon del av dygnet överskrida ekvivalent ljudnivå på 40 dB(A) vid bostäder, och att detta sedan skall kontrolleras senast ett år ifrån igångsättande. Det råder alltför många oklara fakta i bullerfrågan för att nivån ska nås. Den ljudanalys som är presenterad av RKAB är baserad på ett verk (Siemens SVT-2.3-101) med en effekt på 2,3 MW. Detta har gett den 40 dB kurva som använts som underlag i MKB. Samtidigt nämns det i MKB (sid 14) att de planerade verken kan komma att ersättas med verk av ett annat fabrikat på 3,5 MW. Dessa verk har samma navhöjd men större rotorblad och högre effekt. En ljudberäkning, som är gjord på ett verk med lägre effekt än vad som de facto kan komma att användas, inte får utgöra underlag i en ljudanalys som miljöprövningsdelegationen sedan grundar ett beslut på. I sin bulleranalys, baserad på Siemens SVT-2,3-101) visar RKAB på en 40 dB gräns som skär rakt igenom vår fastighet. Detta ger inga eller ytterst små marginaler vad gäller bullervariationer vid vår fastighet. Enligt Naturvårdsverket ökar andelen människor som blir störda med stigande ljudnivå och så många som 25 % upplever sig som störda när ljudnivån ligger mellan 37,5-40 dB. Den ljudnivån och kanske högre kommer vi att ha på vår fastighet. Naturvårdsverket anser även att "särskild hänsyn skall tas till bostäder i vindskyddade lägen (områden där vindhastigheten är i storleksordningen 50 procent lägre än vid aggregatet, i båda fallen avses här vindhastigheten på 10 meters höjd). Eftersom vindstyrkan vid bostäder i vindskyddade lägen är betydligt lägre än vid vindkraftverket kommer det normalt förekommande vindbruset ifrån omgärdande natur att bli lägre och ljudet ifrån anläggningen mera framträdande." (Riktvärden för ljud från vindkraft, Naturvårdsverket-Swedish EPA-Internet). Det är en faktor som är direkt applicerbar på deras fastighet och som inte har beaktats av vare sig RKAB i sin analys eller i Miljöprövningsdelegationens beslut. Det är vetenskapligt

bevisat att vatten leder ljud bättre. Luften på Vävra berg är fuktig och ännu mer så kring Vävra sjö och alla de våtområden som finns i området. Verk 2 är planerat omkring 70-80 m söder om Vävra sjö och verk 3 ca 200 m från Gänglingen. Den bulleranalys som Rabbalshede har presenterat i sin MKB tar inte hänsyn till närhet till vatten eller hög luftfuktighet, vilket även kommer att påverka de bullerdata som presenterats för vår fastighet. Förmodligen är eventuella skillnader små, men med hänvisning till de mycket korta avstånd som råder mellan verk och fastighet kan detta påverka dem negativt.

Det är konstaterat att större vindkraftverk (2-3 MW) avger mer lågfrekvent ljud än mindre verk. De verk som planeras på Vävra berg kommer att ha en kapacitet på 2,3 MW - 3,5 MW och de känner oro inför dessa. I skriften "Miljösamverkan/regionkanslierna/miljösamverkan/vindkraft" kan man läsa följande: "Lågfrekvent ljud avståndsdämpas inte på samma sätt som mer högfrekvent ljud samtidigt som dB(A)-vägning av ljudnivån innebär en kraftig minskning av det lågfrekventa ljudets inverkan på det uppmätta värdet. Dessutom dämpas lågfrekvent ljud mycket lite av väggar och fönster." Vävra berg skall behandlas som ett tyst område och 35 dB skall gälla inom hela området. I Länsstyrelsens publikation 2001:18 definieras tysta områden som områden där ljudnivån från mänskliga aktiviteter är högst 30 dBA mätt som ekvivalentnivå. Eftersom Länsstyrelsens syfte var att ta fram och värna om tysta miljöer i naturområden har definitionen satts till en mycket låg nivå. I samma skrift presenterar Länsstyrelsen en karta där Vävra berg är markerat som ett område utan mänskligt buller i form av väg, tåg eller flygbuller, dvs. ett område fritt från mänskligt buller.

Kungälv's kommun anser att tysta områden ska ses som en tillgång och hänsyn skall tas till dessa vid planering. Eftersom kommunen ej har preciserat tysta områden (man har nu startat ett arbete i kommunen med att identifiera tysta områden) refereras till Länsstyrelsens definition av tysta områden i vilken Vävra berg presenteras som ett inte bullerförstört område. Att ljudvärdet i tysta områden bör vara lägre än 40 dB nämns även i Västra Götalands text "Miljösamverkan/Vindkraftverk" sid. 43. Naturvårdsverket anger som riktlinjer att

40 dB ej bör överstigas utomhus vid bostäder, samt att buller ifrån vindkraftverk inte bör överstiga 35 dB i tysta och orörda områden. Vid en lokaliseringsprövning av vindkraftverk i ett kustområde (Fanbyn, Örnsköldsviks kommun), angav miljödomstolen att den ekvivalenta ljudnivån utomhus vid bostäder inte ska överskrida riktvärdet 35 dBA. Miljööverdomstolen fastställde domen i mål nr 3336-07. Naturvårdsverket förtydligar sitt ställningstagande och säger även att högst 35 dB bör tillämpas i områden där ljudmiljöer är särskilt viktiga såsom tysta friluftsområden och vid bebyggelse i vindskyddade lägen, exempelvis nedanför höjder där vindkraftverk planeras. Vävra berg används av friluftsfolk. Deras fastighet är placerad i vindskyddat läge och i lägre terräng kontra verk 1, 2 och 3.

Fem verk kommer att placeras utmed deras södra horisont, ifrån rakt öst till sydväst. Dessa kommer att påverka oss med skugga och solflimmer. Det ska också nämnas att skogsägare runt omkring oss har planer på att avverka stora arealer så fort de kan utnyttja vindkraftparkens vägar. Det skulle i så fall exponera oss även mer för skugga ifrån vindkraftverken.

I dokumentet "Vindkraft/handledning", reviderad 2010, diskuteras olycksrisker och skyddsavstånd. Det sägs att "Vad gäller olycksfallsrisken kan ett alternativ vara att bestämma 4 gånger totalhöjden eller 5 gånger tornhöjden.". Det skulle betyda ett skyddsavstånd på 600 meter i första alternativet och 450 meter i andra alternativet. Boverket nämner både 350 och 500 meter som skyddsavstånd. Det saknas tydliga riktlinjer vad gäller avstånd mellan vindkraftverk och fastigheter, vilket har inneburit att olika kommuner ställer olika krav. Tydligt är dock att det avstånd som Kungälv accepterar (400 meter) är väsentligt mindre än vad väldigt många andra kommuner kräver. På Gotland och i Dalarna anges ett minimiavstånd på 1000 m mellan verk/bostad, medan Falkenberg kräver ett säkerhetsavstånd på 750 m för verk placerade i söder/väster samt minst 500 m för verk placerade i norr/öster. Med referens till Energimyndigheten remiss (2012-11-30) gällande ändrade avstånd mellan verk och fastighet ifrån 400 till 800 m skulle olycksfallsrisken elimineras för många boende runt vindkraftverk.

Vindområdet hyser ett rikt fågelliv, upp till ett 50-tal olika arter. Flera av dessa är rödlistade eller skyddsvärda. Förutom de som nämns nedan finns även fiskgjuse, brun kärrhök, hornuggla, ormvråk, duvhök, sparvhök, grå flugsnappare, törnskata, trana, gök, gröngöling samt större och mindre hackspett. Över berget sträcker även gäss, svanar, vråkar och andra arter både om våren och om hösten. Vintertid har vi bl.a. fjällvråk och havsörn i området. Under många års tid har det iakttagits berguv och hört den ropa under häckningstid, senvinter till vår. Berguven har skådats med en hona i bl.a. Granmossen. Det har bekräftats att två häckningar har skett inom området mellan 1995 och 2005. Trots detta anser Miljöprövningsdelegationen att det inte är bekräftat att berguv häckar inom området idag och ser därför inga problem med att tillåta alla fem verken. De både ser och hör berguv varje år inom området, därför kan det anses att berguven häckar regelbundet.

Försiktighetsprincipen bör råda i detta fall. Havsörnar ses ofta i kustbandet vintertid, då de jagar skadade eller utmatta sjöfåglar. Sommaren 2012 iaktogs en havsörn som jagade vid Vävra sjö, samt ett par våren 2013. Det spekuleras i om det kan vara en fågel som mutat in sitt revir där Vävra berg ingår. Havsörnen är skyddad och SOF rekommenderar 2-3 km mellan häckningsplats och vindkraftverk. Havsörnen är även skyddad i sina vinterområden enligt Artskyddet. Flera vindkraftsetableringar har avslagits med referens till att man intet hur vindkraften påverkar havsörnar och att man därför skall utgå från försiktighetsprincipen. Mark- och miljödomstolen menar att en betydligt förhöjd förväntad risk att örnar ska kollidera (jämfört med vindkraftverk i allmänhet), är tillräckligt för rubricering "avsiktligt dödande". Därmed kan en sådan etablering inte tillåtas enligt Artskyddsförordningen som grundar sig på EU:s Art- och habitatdirektiv (Sveriges Ornitologiska föreningen/vindkraft kontra havsörn -försiktighetsprincipen får råda). Nattskärren är mycket riklig i området och den täta stammen nattskärar anses unik (3,15 hannar/km² inom vindområdet). Det finns en mycket gynnsam miljö för arten på berget och i dess omgivning. Verk 1, 2, 3 och 4 kommer att ligga direkt på nattskärrens häckningsplatser. Det kan inte vara förenligt med artskyddet att tillåta en exploatering direkt på fågelns häckningsplatser.

I Sverige finns endast 19 arter av fladdermöss och minst 8 av dessa var identifierade och bekräftade av artkommittéen som närvarande på Vävra berg (se *Analys av Fladdermöss på Vävra berg*). Det betyder att området uppvisar strax under 50 % av Sveriges samtliga arter inom vindområdet. Detta gör området unikt, sex arter eller mer anses vara en rik fladdermusfauna. Det kan jämföras med Taberg fladdermuscentrum där man har 9 fladdermusarter under sommaren. Fladdermöss i Sverige är skyddade av artskyddsförordningen 4 § och i vissa fall av jaktlagstiftningen (3 §). Fladdermössen är också skyddade av en europeisk konvention, Eurobats, som utsträcker skyddet till fladdermössens boplatser och viktigast jaktrevir. Detta innebär att det är förbjudet att fånga, döda eller flytta fladdermöss och man får inte förstöra deras boplatser. Fladdermöss söker sig till vindkraftverk för att söka föda. Vägar som byggs i anslutning till parken leder fladdermössen fram till vindkraftverken (enligt Rydell m.fl 2011). En betydande del av jakten genomförs också längs dessa ledlinjer. Om man drar servicevägar från jaktmiljöerna till ett vindkraftsläge ökar alltså risken för kollision, detta eftersom den nya gläntan kring verket kan erbjuda en ny jaktbiotop och den nya ledlinjen från en befintlig jaktbiotop kan då verka inbjudande. Fladdermusen är ett litet djur. När det dör och faller ner äts det snabbt upp av rovdjur. Att därför införa ett kontrollprogram som bygger på att djuren skall samlas in och räknas torde stå som orimligt och skulle inte ge ett klart och tydligt svar. Följaktligen är det föreslagna villkoret helt verkningslöst och leder bara till ett snedvridet resultat som skadar objektiviteten i hela förfarandet. Förslaget sätter även en mätperiod på två år. Med tanke på den låga återväxten bland fladdermöss, endast 1-2 ungar/år, kan en sådan åtgärd slå hårt mot den lokala fladdermusstammen inom dessa området.

Christer Mellqvist har i huvudsak anfört samma skäl som Stig-Uno Johansson och Jan-Lennart Johanson och menar att han, som boende i Granmossen och i en lägre terräng jämfört med verk 3, 4 och 5 kommer att påverkas mer av ljudnivån eftersom nivåskillnaden ej uppmärksammas i Rabbalshedes analyser.

Gun Jonasson, Eve Stjernström och Per Stjernström och har anfört i huvudsak att Vävra berg är ett av de sista orörda områdena i Kungälv kommun, med en stor

biologisk mångfald. Att tillåta exploatering av området strider mot skyddande av orörd natur, skyddande av rödlistade arter. Genom att ge tillstånd menar miljöprövningsdelegationen att den samhällsekonomiska nyttan med vindkraft väger tyngre än värdet av naturen på Vävra berg. Det bestrids och beslutet strider mot portalparagrafen i vår miljölagstiftning. Även orörda naturområden har ekonomiskt värde för samhället. Det står angivet i vår miljölag att det är förbjudet att göra ingrepp i orörd natur, störa och döda skyddade djurarter. En tillåten vindkraft på Vävra berg skulle bryta mot dessa lagar. Eve Stjärnström och Per Stjernström är ofta uppe på Vävra berg för att njuta av tystnaden. Där hörs mycket lite av de ljud som hörs inne i Kungälv. Det enda man hör är ljud som naturen själv producerar såsom löv som prasslar i vinden och fågelsång. Med vindkraftverk på Vävra berg skulle detta intryck vara helt borta. Miljöprövningsdelegationen anser att 40 dB skall råda som ljudgräns på Vävra berg. Det ska vara den lägre gränsen 35 dB. Vävra berg hyser en stor biologisk mångfald, fåglar, fladdermöss, kräldjur, blommor såsom orkidéer, olika mossor och lavar. Där finns flera olika skogstyper och våtmarker. Flera av dessa arter är Natura 2000-arter och därmed skyddade av Artskyddet. I miljöbalken står det klart och tydligt, se 1 kap 1 §, att den biologiska mångfalden skall skyddas. Även EU anser att den biologiska mångfalden skall skyddas. Detta sker inte om Vävra berg exploateras. Gun Jonasson anser att de boendes hälsa borde gå före storföretagens intressen.

Jan Liljeblad och Björn Melander har bl.a. anfört följande. Miljöbalkens bestämmelse 6 kap 4 c § har inte följts då de inte fått tillräckligt med information som särskilt berörda då de bor ca 600 m från de planerade verken. Det har inte presenterats något fotomontage av vindkraftverken sett ifrån deras fastighet (Vävra 1:31) trots att den ligger i nära anslutning till verken. De har därför ingen aning om hur fastigheten kommer att påverkas av verken. Rabbalshede har inte gett en samlad bedömning i MKB:n. I sin ljudanalys har Rabbalshede utgått ifrån ett verk på 2,3 MW. Detta har gett den 40 dB kurva som använts i MKB. Samtidigt nämns det i MKB, att dessa verk kan komma att ersättas med verk på 3,5 MW. Miljöprövningsdelegationen accepterar alltså en ljudberäkning gjort på ett verk med lägre effekt än vad som kan komma att användas i parken.

En vindkraftpark på Vävra berg planerad så nära som 500 - 600 m ifrån fastigheterna, kommer att påverka människor. Det intrång som en vindkraftspark kommer att åstadkomma kommer att innebära ett intrång i naturen. Kommunen har inte gjort en lämplig utvärdering av området, dess natur och lämplighet har endast analyserats av Rabbalshede och de boende på Vävra berg. Ett bevis på bristande utvärdering av Vävra bergs lämplighet är den bristen på information om berguven i MKB samt i Länsstyrelsens beslut.

Ett avgörande i Miljööverdomstolen visade på att en alternativ lokalisering inte per automatik innebär samma kommun. En alternativ lokalisering skulle alltså ha presenterats i miljökonsekvensbeskrivningen även om detta hade inneburit annat område utanför Kungälv kommun. Med Rabbalshedes stora projektportfölj kan man alltså anse att alternativa lokaliseringar till Vävra berg finns för Rabbalshede och därför borde ha presenterats i deras miljökonsekvensbeskrivning. Den olämpliga placeringen av vindkraft på Vävra berg blir tydlig om man beaktar alla de miljömål, artskydd och rekommendationer som själva lokaliseringen krockar med, den olägenhet som skapas för natur, närboende och besökare. Den olägenhet som parken skapar kompenseras inte av samhällsnyttan med den energi som en vindkraftpark på fem verk skulle ge.

I direkt anslutning till vindområdet bor idag ca 26 personer. I Granmossen bor ca 24 personer på 9 fastigheter. Lägg därtill de människor som kommer på besök, som bor över hos dessa människor och antalet blir väsentligt högre, kanske ett 50-tal personer. Att ställa dessa människors hälsa och upplevelse av området mot samhällets behov av energi kan inte vara förenligt med miljöbalken 1 kap 1 §. Vid all exploatering, även vindkraft, bör man sträva efter en hållbar situation. En situation då miljö och människors hälsa kommer att påverkas negativt kan inte anses som en hållbar situation. De fem verk som planeras inom vindområdet kommer att sträcka sig över hela deras horisont ifrån sydost över till väst. Avstånden mellan dessa verk och deras fastighet är:

- Verk 1 -1785 m,
- Verk 2 -1285 m
- Verk 3 -1000 m
- Verk 4 - 645 m
- Verk 5 -620 m.

Mätning av avståndet mellan deras fastighet och verk 1, 2 samt 3 överensstämmer med Rabbalshedes mätningar. Däremot stämmer inte avståndet mellan fastighet och verk 4 och 5. Verk 4 är planerad till 645 m ifrån deras fastighet, och verk 5 till 620 meter. Energimyndigheten skickade i november 2012 ut en remiss vad gäller nya kriterier för identifiering av vindbruksområden. Bland annat föreslogs att avståndet mellan verk och fastighet skulle ökas ifrån 400 till 800 meter och att minsta landområde för en vindkraftpark skulle ökas från 3 km² till 5 km². Man kan hävda att Energimyndighetens remissförslag bara är ett förslag, men det är en tydlig indikation att nuvarande 400 meter ses som för kort avstånd och bör ändras. Vävra berg är ett omtyckt friluftsområde och ett kulturområde med många torplämningar. RKAB, liksom Kungälv kommun anser att varningsskyltar skall sättas upp i området. Med andra ord utsätts besökare till Vävra berg för risker, något som kommer att begränsa och påverka kultur- och friluftsliv.

Naturvårdsverket anger att särskild hänsyn bör tas till bostäder i vindskyddade lägen (områden där vindhastigheten är i storleksordningen 50 procent lägre än vid aggregatet, i båda fallen avses här vindhastigheten på 10 meters höjd). Eftersom vindstyrkan här är betydligt lägre än vid vindkraftverket kommer det normalt förekommande vindbruset att bli lägre och ljudet ifrån anläggningen mera framträdande. För att kunna bedöma detta behövs bland annat underlag som redovisar de lokala förhållandena (Riktvärden för ljud från vindkraft, Naturvårdsverket-Swedish EPA-Internet)). Naturvårdsverket anger som riktlinjer att 40 dB ej bör överstigas utomhus vid bostäder. Verk 4 och 5 kommer att ligga ca 30-40 meter över deras bostadsnivå, lägg därtill 10 meters höjd, vilket är mätthöjden enligt Rabbalshedes analyser. Det blir en nivåskillnad på ca 40 - 50 meter. Deras bostad är även omgiven av skog vilket påverkar vindförhållanden runt bostaden.

Naturvårdsverkets kommentarer är alltså relevanta för deras fastighet. I en studie gjord av Naturvårdsverket visade det sig att andelen människor som blir störda ökar med stigande ljudnivå. Människor som bor i tysta områden upplevde sig mer störda än människor i mer bullerstörda områden. I tysta områden kunde så många som 25 procent uppleva sig som störda när ljudnivån kom att ligga mellan 37,5 - 40 dB. Detta är en nivå som kommer att vara runt vår fastighet, samt i hela Granmossen. Rabbalshede presenterar inga analyser för lågfrekvent buller. Man vet dock idag att större vindkraftverk (2 - 3 MW) avger mer lågfrekvent ljud än mindre verk. De verk som planeras på Vävra berg kommer att ha en kapacitet på 2,3 MW - 3,5 MW. Om man beaktar detta faktum, samt tänker på det korta avstånd mellan verk och fastighet, samt det faktum att det inte finns tillräckligt med säkerhetsmarginal i bullerkalkylen (dvs. kort avstånd mellan verk och fastighet), är det en hög risk att det lågfrekventa ljudet kan bli en hälsorisk. I sitt beslut säger Länsstyrelsen att endast stora parker kan generera lågfrekvent buller. Man anser att Vävra berg är en liten park och därför utgör ingen risk. Dock skall det pekas på det faktum att de verk som planeras kan antas avge lågfrekvent buller eftersom de ligger inom ramen för 2 – 3 MW.

Rabbalshede har inte varit säker på den faktiska skuggbilden vilket därför utgör ett osäkerhetsmoment. En beskrivning av vilka skuggåtgärder som ska användas borde ha redovisats i MKB, eller i kommentarerna till Länsstyrelsen. Det är tydligt att vistelse inom vindområdet innebär fara, detta eftersom både Miljö- och byggnadsnämnden i Kungälv kommun och Rabbalshede har förordat varningsskyltar. Verk 3 och 4 kommer att ligga på mellan 604 - 620 meters avstånd. De kommer inte att kunna vistas på sin fastighet eller i närområdet utan risk och anser att detta inte stämmer med 2 kap 6 § miljöbalken. Hela Vävra berg utnyttjas av både närboende, fågelintresserade, sportare, skridskoåkare, joggare, torpvandrare och bär- och svampplockare. Alla dessa personer kommer att utsättas för risk av en vindkraftsetablering i och med att deras aktivitet utförs till största delen inom vindområdet. Aktiviteterna kommer att påverkas kraftigt vid en vindkraftsetablering. De 150 meter höga verken kommer att totalt dominera miljön och påverka den totala upplevelsen av kulturlandskapet. I sina besök för att uppleva

gamla tider kommer de fem verken med sitt susande och sin dominans att störa denna upplevelse. Själva upplevelsen av området sker på lokal nivå. Man kan inte bara se kulturen i ett stort sammanhang. I flera skrifter såsom i Västra Götalands text Miljösamverkan/Vindkraftverk (sid. 43) nämns att Naturvårdsverket och avgörande från Miljööverdomstolen stipulerar att ljudvärdet i tysta områden bör vara lägre än 40 dB. Naturvårdsverket förtydligar sitt ställningstagande och säger även att högst 35 dB bör tillämpas i områden där ljudmiljöer är särskilt viktiga såsom tysta friluftsområden och vid bebyggelse i vindskyddade lägen, exempelvis nedanför höjder där vindkraftverk planeras. Detta är direkt applicerbart på detta område.

De fågelinventeringar som gjorts på Vävra berg skedde under några få dagar vilket har gett en ögonblicksbild av fågellivet. Rabbalshede har ej analyserat fågellivet under längre tidsperioder och definitivt inte med variation under året, något som rekommenderas i Miljösamverkan/vindkraft. Miljöprövningsdelegationens beslut ger inget skydd för de fågelarter som finns på berget, varken vanliga eller rödlistade. Den senare gruppen fåglar skyddas av Artskyddsregler som skall ha företräde före vindkraften och därför bestrider vi Miljöprövningens resonemang och skäl till beslut.

Under många års tid har de haft förmånen att höra berguven ropa under häckningstid sen vinter till vår. Vävra berg är ett utmärkt område för berguven där den har rik tillgång på mat runt hela berget. SOF rekommenderar en skyddsradie på 2 km runt häckningsplats, vilket innebär att verk 1-4 bör tas bort ur planen. Detta ger ett skyddsavstånd på 2,4 km mellan häckningsplats och vindkraftverk och skulle följa försiktighetsprincipen och Artskyddskonventionen. Under sommartiden är det möjligt att höra nattskärran och mängden fåglar gör området unikt. Klart är att de verk som placeras direkt på hällmarkerna kommer att ligga direkt på fågelns häckningsplatser. Miljöprövningsdelegationen har inte berört arten över huvudtaget i sitt beslut trots att den är rödlistad. Efter analyser av fladdermusstammen på Vävra berg kan konstateras att området hyser minst 8 arter. Dessa arter var bekräftade av Raritetskommittén. Ytterligare en art registrerades men kunde inte identifieras,

vilket förmodligen innebär att det finns 9 arter på berget. Trots att deras utredning visar på minst 8 arter (även rödlistade) inom själva vindområdet, och trots att alla arter är skyddade genom artskyddsförordningen föreslår miljöprövningsdelegation i sitt beslut ytterligare utredningar och ett kontrollprogram. Det föreslagna programmet är ett brott mot Artskyddet.

Thord Tamming har i huvudsak anfört samma skäl som Jan Liljeblad och Björn Melander.

Dagmar Nygård och Leif Nygård har i huvudsak anfört samma skäl som Jan Liljeblad och Björn Melander. De har specifikt för sin fastighet anfört att verken är planerade på bergstoppar inom området och kommer i förhållandet till Granmossen att ligga ett femtiotal m högre än deras fastigheter Vävra 1:24 och 6:10. De 150 m höga verken kommer att dominera deras utsikt så pass att det inte är förenligt med en god livskvalitet. Vävra berg ska ha 35 dB som riktvärde med samma skäl som Jan Liljeblad och Björn Melander angivit.

Ingemar Samuelsson har i huvudsak anfört samma skäl som Jan Liljeblad och Björn Melander. Han har specifikt för sin fastighet anfört att hans fastighet Vävra 1:72, trots ett avstånd på 140 m till 40 dB kurvan, kommer att påverkas så att det inte kommer gå att vistas kring fastigheten. Verk nr 4 kommer att hamna ca 700 m från honom och verk 5 ca 800 m. Han kommer därför att befinna sig inom eller mycket nära nivåer kring 37,5 – 40 dB en stor del av tiden. Skuggpåverkan på hans fastighet om 30 min/dag riskeras att överträdas eftersom Rabbalshede gjort en generell utredning.

Niklas Melvås har anfört att han anser att Plan- och bygglagen inte har följts då Länsstyrelsen och Miljöprövningsdelegationen har kommit till olika slutsatser och där dessa utredningar inte har skett parallellt. Man har inte tagit hänsyn till de natur- och miljövärden som finns i området innan man fastslog kommunens översiktsplan, där man pekar ut Vävra berg som lämpligt för vindkraft. Hade denna gjorts grundligt hade man redan på tidigt stadie upptäckt det skyddsvärda djurliv som

finns inom området som bland annat kommit fram vid senare studier. P.g.a. osäkerheten i den forskning som finns om hur djurlivet och människor påverkas av vindkraftverken skall man vidta försiktighetsprincipen och med det anser jag att man inte kan ge bifall till dessa verk. Resonemanget om miljönyttan ska ställas mot vindkraftverk i redan etablerade vindkraftsparker eller områden som är lämpade för denna verksamhet. Det finns riktlinjer på att man ska ta särskilt hänsyn till känsliga områden när man etablerar ny verksamhet och därför bör man sänka ljudnivåkraven till 35 dBA istället för 40 dBA för närboende. Miljökonsekvensbeskrivningen innehåller spekulationer och inte fakta avseende arbetstillfällen, det finns inget som garanterar inkomster till kommunen avseende detta. Vindkraftsetableringen innebär negativa konsekvenser på kommunen i form av färre attraktiva tomter vilket medför lägre skatteintäkter och med detta följer sämre kommunalservice samt att kommunens inflytningsmål inte kommer att uppnås. Miljökonsekvensbeskrivningen ger en förskönad bild av verkligheten och nonchalerar de miljöeffekter som vindkraftsetableringen orsakar. En viktig orsak till att ta bort verk nr 5 är att skapa bättre förutsättningar för Berguven samt minska påverkan i närliggande Natura 2000 område. Större vikt bör läggas till Länsstyrelsens och Transportmyndighetens synpunkter då detta är viktigt ur ett riksintresse

Heine Nielsen och Karin Nielsen har anfört bl.a. följande skäl. Frågan som miljöprövningsdelegationen haft att besvara har varit om Rabbalshede kan beviljas tillstånd att bedriva miljöfarlig verksamhet på Vävra berg med stöd av miljöbalken. Miljöbalkens portalparagraf inleds med att balklens bestämmelser syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. En sådan utveckling bygger på insikten att naturen har ett skyddsvärde och att människans rätt att förändra och bruka naturen är förenad med ett ansvar för att förvalta naturen väl. Miljöprövningsdelegationen skriver själv, i sin verksamhetsbeskrivning, att deras beslut ska främja miljöbalkens mål att tillförsäkra människorna en långsiktigt hållbar utveckling och skydd mot skador och olägenheter. Värdefulla natur- och kulturmiljöer skall bevaras liksom den biologiska mångfalden. En god hushållning med mark och vatten liksom med material och råvaror skall eftersträvas. D.v.s. främja de fem tillämpningspunkterna i

Miljöbalkens portalparagraf. Miljöbalken skall tillämpas så att människors hälsa och miljön skyddas mot skador och olägenheter oavsett om dessa orsakas av föroreningar eller annan påverkan. Inget i miljöprövningsdelegationens beslut främjar detta. Både natur- och kulturmiljöer skadas permanent av miljöprövningsdelegationens beslut. Således främjas inte skydd och vård av dessa miljöer. Bl.a. två tjänsteskrivelser från Miljöenheten vid Kungälv kommun, framtagna som beslutsunderlag för tillstånd, ifrågasätter om den biologiska mångfalden kan bevaras, med särskilt fokus på berguv och nattskära. Beslut främjar inte den biologiska mångfalden. Miljöbalken anger att mark, vatten och fysisk miljö i övrigt används så att en från ekologisk, social, kulturell och samhällsekonomisk synpunkt långsiktig god hushållning tryggas. Beslut skadar möjligheter till rekreation och annan folkhälsoverksamhet. Det bidras således inte till god hushållning. Subventionering av vindkraft har blivit en allt större belastning för folkhushållet. Elcertifikaten tynger hushållen och marknaden för certifikat sviktar. Tillgången till reglerkraft är begränsad och det blir allt svårare att sälja elöverskottet. Det är osäkert om beslutet leder till god hushållning. Miljöprövningsdelegationens beslut främjar inte att ett kretslopp uppnås. Svaret på frågan om Rabbalshede med stöd av miljöbalken kan beviljas tillstånd att bedriva miljöfarlig verksamhet på Vävra berg är nej.

Petter Olsson har bl.a. anfört följande. Rabbalshedes MKB har inte på ett tillfredställande sätt analyserat fåglar och fladdermöss inom området. Fåglar har inventerats endast under ett några få dagar, fladdermöss har inventerats endast vid tre tillfällen och utanför det faktiska jaktområdet. Ingen analys vad gäller blommor, lavar eller mossor har skett, trots att Gullbringa reservat som ligger intill är skyddat med referens till ovanliga lavararter. Om en miljökonsekvensbeskrivning bygger på data som insamlats under endast några dagar och om data har samlats in utanför det faktiska området kan inte detta anses identifiera det direkta området i sin helhet, ej heller den direkta påverkan som en vindkraftpark har på området.

Vävra berg är ett vackert område med orörd skog och ett antal våtområden såsom mossar och myrar, och en sjö. Det har en unik natur med ett antal rödlistade

djurarter. Ett tillstånd för vindkraft strider mot skyddandet av biologisk mångfald, skyddandet av orörd natur och skyddandet av våtområden. Enbart vägarna för frakt av verken kommer att påverka stora arealer av Vävra berg. Att göra detta i största försiktighet är inte möjligt om vägarna skall hålla för dessa transporter. De stora arbeten som kommer att ske, sprängning och schaktning för fundament och vägar, kommer att innebära så stora ingrepp i naturen att det blir omöjligt att återställa det till omgivande naturmiljö när parken stängs ner. Vävra berg skall behandlas som ett tyst område enligt Naturvårdsverkets riktlinjer och 35 dB skall gälla på Vävra berg. Kommunen har inte gjort en egen inventering av tysta områden utan man refererar till Länsstyrelsens definition av tysta områden. Länsstyrelsen har i sin publikation 2001:18 en karta över bullerförstörda områden i Kungälv kommun där områden kring Vävra berg presenteras som bullerförstörda. Däremot är Vävra berg markerat som ett icke bullerförstört. Vävra berg används av människor som söker tystnad. Att tillåta en vindkraftsetablering i detta område innebär att man förstör ett av de finaste tysta områden som finns i kommunen. Detta slår mot alla de människor som söker sig ut i naturen på Vävra berg för att uppleva tystnaden och följer inte miljölagstiftningen angående skyddande av frilufts- och rekreationsområden.

Vävra berg är känt för sina fåglar. Flera av dessa är rödlistade och skyddsvärda. Att utsätta rödlistade arter för diverse provningar, och kanske åstadkomma skador som vi i dagsläget inte förstår vidden av, är inte acceptabelt. Om dessa arter utrotas i området är skadan redan skedd. Det är inte förenligt med EU:s habitatdirektiv. Berguv är rödlistad med beteckningen NT. I slutet av 60-talet startades ett projekt att rädda berguven i Halland, Bohuslän, Dalsland, Västergötland samt Småland. Projektet var så framgångsrikt att det avvecklades 1983. Idag är dock arten åter på tillbakagång och i Sverige finns 450-480 par. Berguvens häckningsrevir är normalt 4-6 kvadratkilometer. Efter häckningsperiod, ifrån februari till början av september flyttar ungfåglarna och lever ett kringströvande liv. Den söker då en häckningspartner, samt häckningsrevir. Det är känt att några av de hot som berguven står under är just kollisioner med vindkraftverk och kraftledningar. Miljöprövningsdelegationen anser att det inte är bekräftat att häckning har skett på Vävra berg under de senaste åren och anser att alla fem verken skall ges tillstånd.

Man hänvisar även till golfbanan som ett skäl. Dock har det konstaterats två häckningar mellan 1995-2005. Golfbanan har funnits på Gullbringa sedan slutet av 1960-talet, vilket därför ej kan anses som störande aktivitet. Berguven är rödlistad, vilket innebär att den skall skyddas, deras boplatser skall skyddas och deras livsmiljö skall skyddas. Att kringgå detta är inte förenligt med Fågeldirektivet.

I Sverige finns endast 19 arter av fladdermöss och minst 8 av dessa finns på Vävra berg. Det betyder att området har lite färre än 50 % av Sveriges samtliga arter. Sex arter eller mer anses vara en rik fladdermusfauna. Fladdermöss i Sverige är skyddade av Artskyddsförordningen 4 § och i vissa fall av jaktlagstiftningen (3 §). Fladdermössen är också skyddade av en europeisk konvention, Eurobats, som utsträcker skyddet till fladdermössens boplatser och jaktrevir. Detta innebär att det är förbjudet att fånga, döda eller flytta fladdermöss och man får inte förstöra deras boplatser. Vid en vindkraftsetablering på Vävra berg kommer det skydd som stipuleras i Eurobats inte att följas. Fladdermöss söker sig till vindkraftverk för att söka föda. Vägar som byggs i anslutning till parken leder fladdermössen fram till vindkraftverken (enligt Rydell m.fl 2011). En betydande del av jakten genomförs också längs dessa ledlinjer. Om man drar servicevägar från jaktmiljöerna till ett vindkraftverk ökar risken för kollision, detta eftersom den nya öppningen kring verket kan erbjuda en ny jaktbiotop. Fladdermusen är ett litet djur som när det dör och faller ner snabbt äts det upp av djur. Att införa ett kontrollprogram som bygger på att djuren skall samlas in, artbestämmas och räknas verkar föga vetenskapligt. Fransfladdermusen som lokaliserats i området omfattas av EU:s habitatdirektiv. Enligt detta direktiv skall medlemsländerna vidta åtgärder för att behålla eller återuppbygga en god bevarandestatus i fråga om naturliga livsmiljöer för vilda levande djur och växter som har betydelse för gemenskapen. Det innebär att förutsättningen för att djuren och växterna skall kunna bevaras i sina naturliga levnadsmiljöer ska upprätthållas. Att pröva rödlistade arter, och kanske åstadkomma skador som vi i dagsläget inte förstår vidden av är inte förenligt med EU:s habitatdirektiv.

Jeanette Svensson har anfört bl.a. att hon har bott på Vävra berg och då strövat omkring i omgivningarna. Området har en varierande natur med en mängd olika djurarter. Området är fullt med fåglar. Man kan höra både nattsjärar och se rovfågel. På kvällen går det att se fladdermöss. Runt omkring området plockar människor bär och svamp. En vindkraftpark skulle förstöra allt detta. Om verken uppförs förstörs skyddad natur och rödlistade djur. Alla runtomkringboende berget kommer att påverkas av vindkraftverken.

Ulf Harry Wirenholm har anfört bl.a. följande. Han bor periodvis i Vävra och besöker i samband med sin vistelse där även fastigheten Håla 7:12. Han har då vandrat omkring i området och vet därför vilken biologisk mångfald området har i sin orörda natur. En utbyggnad av området med fem vindkraftverk skulle klassas som industrianläggning, vilket innebär att han inte kan vistas där utan risk för sitt liv. En tillåten utbyggnad skulle utesluta honom från ett område där han besöker på regelbunden basis. Det finns ingen logik med att tillåta att verken drivs under en provotid av två år för att undersöka hur områdets fladdermöss påverkas. Djuret är skyddat enligt lag och ska inte utsättas för studier. Förslaget är ett sätt att kringgå lagen. Flera rödlistade djur som berggås, havsörn, fiskgjuse, nattsjärar, fladdermöss m.m. kommer att påverkas av verken.

Bolagets bemötande

Bolaget har i huvudsak följande bemött inkomna överklaganden i tillägg till vad som besvaras i Bolagets tillståndsansökan med tillhörande handlingar såsom utredningsrapporter och MKB.

Områdets karaktär

Vindområdet är beläget i ett kuperat skogslandskap med hällmarkstallskog på höjderna och sprickdalar med våtmarker och sumpskogar. I området pågår aktivt skogsbruk. På sluttningarna och i dalarna växer barr- och blandskog av naturskogsartad karaktär.

I kommunen finns ett flertal naturreservat som syftar till att vårda och bevara värdefulla naturmiljöer och skydda den biologiska mångfalden, liksom att tillgodose behovet av områden för friluftslivet. Särskilt starkt skydd gäller för Natura 2000-områden, som är särskilt värdefulla ur ett europeiskt perspektiv och som avser opåverkade områden eller områden som hyser skyddsvärda arter. Bolaget får framhålla att Vindpark Vävra Berg emellertid inte ligger inom något sådant utpekad natur eller friluftsområde. I Kungälv kommunens tematiska tillägg till översiktsplanen är området dessutom utpekad som ett "möjligt utbyggnadsområde för vindbruk" området är benämnt F. Kommunen har också tillstyrkt etablering på aktuell plats. Därtill kan nämnas att vindmätningen som Bolaget genomfört visat mycket goda vindresultat, närhet till- och kapacitet i kraftledningsnätet gör att Bolaget bedömer förutsättningarna för en etablering av vindpark Vävra Berg som mycket goda. Sammanfattningsvis får således konstateras att området är väl lämpat för vindbruk.

Inventeringar

Rio Kulturkooperativ har på uppdrag av Bolaget utfört naturvärdesinventering, kulturmiljöinventering, arkeologisk undersökning och naturvärdesbedömning från 2010. Rio Kultur-kooperativ har även genomfört fågelinventeringar i området, dels inventering av berguv, dels häckfågeltaxering som utförts under vår och försommar 2011. Nattskärre inventerades i juni 2010. Dessa inventeringar finns redovisade i rapporten Fåglar vid Vävra Berg av Andersson och Gerre juni 2011 samt Nattskärre i Bohuslän, Gerre 2010. Efter kompletteringsbegäran från länsstyrelsen har Bolaget därtill gett Naturcentrum AB uppdraget att ta fram ytterligare underlag om eventuell förekomst och förutsättningar för berguv vid Vävra Berg, resultatet av detta finns att läsa i rapporten Berguv vid Vävra Berg från dec 2011. Av vad som framgår av utredningarna föreligger inte någon påverkan på fåglar av hinder mot tillåtlighet. I övrigt får noteras att resultatet av fågelinventeringarna även stöds av slutsatsen i den rapport som Naturcentrum AB tagit fram på uppdrag av Kungälv kommun inför arbetet med kommunens vindbruksplan, se Översiktlig bedömning av fågellivets känslighet för vindkraft i Kungälv kommun, november 2009. I den översiktliga bedömning som gjorts har Vävra Bergs-området pekats ut att ligga inom ett större

område med normal känslighet och därmed utanför kustzonen med förhöjd känslighet.

I bland annat yttrande från Liljeblad och Melander, aktbilaga 49, anges att Vävra Berg hyser minst åtta st rödlistade arter och att detta skulle föranleda att uppförandet av vindparken inte skulle vara förenligt med bestämmelser om artskydd. Bolaget får för fullständighetens skull i bilaga 1 redogöra för bedömd påverkan på respektive omnämnd art.

Alternativ lokalisering

Vindpark Vävra Berg är en frivillig tillståndsansökan för verksamhet av C-nivå. Vindpark Vävra Berg har av Länsstyrelsen bedömts som icke betydande miljöpåverkan. MKB:n ska då innehålla vad som anges i 6 kap 7 § första stycket miljöbalken, "i den utsträckning som behövs med hänsyn till verksamhetens eller åtgärdens art och omfattning". Miljökonsekvensbeskrivningar som avser verksamheter eller åtgärder som inte kan antas medföra en betydande miljöpåverkan ska därför endast innehålla vad som anges i 6 kap. 7 § andra stycket (däribland redovisning av alternativa lokaliseringar) i den utsträckning det krävs för att syftet med miljökonsekvensbeskrivningen ska uppnås. Kraven enligt andra stycket är således inte obligatoriska för dessa utan innehållet får anpassas till verksamhetens eller åtgärdens art och omfattning. Det anges i förarbetena att det är angeläget att kraven inte blir onödigt betungande för mindre miljöpåverkande verksamheter (jfr. prop. 1997/98:45 del 2 s. 64 för bestämmelserna i tidigare lydelse).

Utdrag ur Miljöprövningsdelegationens beslut 2013-04-17, sida 41:

"Kommunen har i sin vindbruksplan pekat ut Vävra bergsområdet som lämpligt för vindkraft och inget har framkommit under handläggningen av ärendet som inneburit att krav bör ställas på en alternativ lokalisering utreds. Då kommunens vindbruksplan förgåtts av värdering av olika lokaliseringsalternativs lämplighet bedöms detta tillräckligt i detta ärende. Miljökonsekvensbeskrivningen bedöms vara tillräcklig i förhållande till de krav som ställs i 6 kap. miljöbalken."

Reglering om buller

Ibland annat yttrande från Asta Eriksson, aktbilaga 25 framförs att de föreskriva villkoret om begränsningsvärde för ljud på 40dB(A) bör vara ett lägre ljudvärde eftersom Vävra Berg skulle vara ett Tyst området.

Bolaget får inledningsvis understryka att fast och sträng praxis för vindkraftsetableringar beträffande ljud är 40 dB(A) vid bostäder.

Utifrån vad klagandena anfört kan konstateras att Naturvårdsverket anger bl.a. följande om lägre riktvärde för ljud: "I områden där ljudmiljön är särskilt viktig, där bakgrundsljudet är lågt och där låga ljudnivåer eftersträvas, bör ljudet enligt Naturvårdsverket inte överskrida 35 dBA. Det gäller exempelvis områden i fjäll och skärgårdar."

Vävra Berg är emellertid inte utpekad som något friluftsområde eller "tyst område" i Kungälv's kommuns översiktsplan, däremot är området utpekad som lämpligt för vindbruk. Några förutsättningar att frånga fast praxis beträffande reglering om buller föreligger inte.

Bolaget har vidare låtit ÅF genomföra en utredning för att klargöra om förhållanden för vindskyddat läge föreligger i området. Av ÅF:s rapport framgår att risken för att det skulle bli låg ljudnivå på grund av vindskugga vid bostäderna runt vindkraftparken Vävra Berg bedöms som liten eller måttlig. Rapporten bifogas till detta yttrande.

Avslutande kommentar

För att efterkomma riksdagens planeringsmål krävs en kraftig utbyggnad av vindkraften i de områden där det är lämpligt; inte minst som här i södra Sverige där elkonsumtionen överstiger elkraftproduktionen. Verksamheten är lokaliserad inom område utpekad för vindbruk i kommunens vindbruksplan. Kommunen har tillstyrkt den aktuella etableringen, som dessutom enbart är anmälningspliktig och av

länsstyrelsen bedömts inte innebära någon betydande miljöpåverkan. Länsstyrelsens miljöprövningsdelegation har därefter meddelat tillstånd för verksamheten.

Det är genom utförda undersökningar och inlämnat utredningsmaterial visat att den ansökt verksamheten är förenlig med i området förekommande övriga intressen och kommer att kunna bedrivas i enlighet med de för verksamheten sedvanliga villkoren. Påverkan överstiger inte heller det som närboende anses få tåla med beaktande av det angelägna samhällliga mål som vindkraftsutbyggnaden utgör, jfr. t.ex. denna domstols dom den 28 juni 2011 i mål M 2645-10.

Avslutande kommentarer med anledning av bolagets bemötande

Jan-Lennart Johanson, Stig- Uno Johanson, Jan Liljeblad, Dagmar Nygård, Thord Tamming, Ann-Christine Carden och David Carden har kommenterat bolagets bemötande enligt följande.

Områdets karaktär

Rabbalshede påstår i sitt yttrande daterat 2014-08-19 att det pågår aktivt skogsbruk inom området. Vi vill hävda att det pågår begränsat skogsbruk i utkanten av området. Stora delar av området är svårtillgängligt och omöjliga att bruka. Rabbalshede säger att området är väl lämpat för vindbruk. Vi hänvisar till den stora biologiska mångfald, det rika djurlivet, den orörda naturen och hävdar att området inte är lämpat för vindbruk.

Inventeringar

Rabbalshede anser att det inte föreligger skäl till hinder för en vindkraftsetablering med utgångspunkt ifrån fåglar. Vad gäller berguv har RKAB utfört totalt tre undersökningar:

- Undersökning nr 1 gjordes av Rio Kulturkoperativ/ Lars Gerre på platser utanför Vävra berg, dvs. ej inom vindbruksområdet.
- Undersökning nr 2- Berguv vid Vävra berg (2011) utförd av Naturcentrum bekräftade att Vävra berg utgjordes av ett revir, inlandsreviret, och att där finns

lämpliga födoområden. Rapporten utpekade även två områden med lämpliga häckningsplatser, samt nämnde skyddsavstånd och risker.

- Undersökning nr 3 av Calluna 2014-08-15, i vilken området undersöktes under ca 10 tim, utlagt på 3 ggr under 2013. Inga observationer gjordes, däremot refererades det till observationer under perioden 2011-2014. Detta antal observationer korrelerar inte med Ann-Christine Cardens obsbok som bygger på rapporter ifrån medrapportörer (Stig-Uno Johanson och Thord Tamming, samt Lena och Martin Nyblom), se kopia på Artportalen som inlämnats till domstolen den 19/8. All data vad gäller berguv har lagt in med sekretess av Carden, vilket kan förklara skillnaden i Callunas rapport och Cardens obsbok.

Det är etablerat att berguv hade lyckad häckning så sent som 2005 inom området. Häckningsförsök har även gjorts 2012, 2013, 2014, se RKAB yttrande (Calluna rapport 2014-08-19) bil 3, sid 4.

En uv har en aktionsradie på 3 km, vilket innebär att hela vindområdet ligger inom uvens aktionsradie. Vi yrkar på att arten skall ges ett skyddsavstånd på tre kilometer ifrån kärnan av reviret.

Havsörn syns regelbundet i kustlandet. Vad gäller Vävra berg födosöker den i Vävra vatten, se kopia på Artportal inlämnad av Carden till domstolen 2014-08-19. Den häckar inte på Vävra berg, men den uppehåller sig i grannskapet hela året, sommar som vinter och försök görs för att få den bofast i kustlandet.

Fiskgjuse uppehåller sig i grannskapet. Vi kan inte bekräfta om den häckar på Vävra berg men den syns frekvent runt Vävra sjö. Se kopia på Artportalen. Så sent som i augusti syntes ett par (uppgift av Thord Tamming).

Nattskärnan på Vävra berg har en tät population, i sig unikt i området. Rio Kulturkoperativ/Lars Gerre - Nattskärna i Bohuslän- gjorde en analys och bekräftade 3,1-3,4 spelande hannar/km². RKAB hänvisar till att Länsstyrelsen har gett tillstånd till andra vindkraftsparker såsom Femstenaberget, Vetteberget och

Sögårdsfjället. Vid inventering av RKAB i dessa parker visades följande resultat:

Femstena 2,4 spelande hannar/km²

Vetteberget 1,7 spelande hannar/km²

Sögårdsfjället 1,4 spelande hannar/km²

En nattskärras revir ligger på 300m x 300m. Vävra berg ligger alltså i nivå med max. täthet. Detta i sig gör området speciellt och vi yrkar på att detta faktum vägs in i områdets naturvärde.

Alternativ lokalisering

Rabbalshede påstår att ingen alternativ lokalisering behövs med referens till att verksamheten inte antas medföra en betydande miljöpåverkan. Den kuperade naturen kommer att innebära sprängnings- och schaktningsarbeten för vägar och fundament i ett orört landskap. Dessa arbeten kommer att fragmentera området och i förlängningen påverka den biologiska mångfalden. Naturen kommer att öppnas upp vilket kommer att ge ett ökat tryck på både djur- och växtliv. Vidare kommer ett antal rödlistade djurarter att påverkas negativt.

Avslutande kommentar

Med referens till vad som sagts ovan, till MB 1:1, Artskyddsförordningen 4§, samt till mål M10072-12(MÖD), M3071-13(Växsjö 2014-03-04) yrkar vi på att tillståndet för Rabbalshede Kraft att bygga en vindkraftpark inom området avslås.

Lars Axbage har anfört följande.

Under sammanträdet har det, enligt min mening, tydligt visat sig att de av Rabbalshedes Kraft inhyrda konsulterna inte lever upp till den grad av objektivitet som krävs för en rättvis beskrivning av förhållandena i Vävra Berg. Det är olyckligt att kraftbolagen fritt får välja ut, beställa och betala konsulter i en rättegång. Det är nog egentligen rätt orimligt att begära att konsulten skall "bita den hand som föder honom". Den alternativa arbetsmarknaden för t.ex. fladdermusforskare är kanske inte så väldigt stor.

Fladdermusinventeringen skedde, som nämndes under sammanträdet, utan besök inne i själva området, ändå menar sig Stefan Pettersson ha bättre kunskaper om fladdermusfaunan i området än de som verkligen inventerat hela området med betydligt bättre metoder än hans.

Dagens Industri har nyligen publicerat en artikel om "Smutsiga metoder i vindkriget" <http://www.di.se/artiklar/2014/8/25/smutsiga-metoder-i-vindkriget/>

En sammanställning följer här:

Typiska beteenden i projekteringsprocessen enligt FSL:

- Erbjudanden om pengar för olika ändamål eller till byalag (bygdepeng).
- Ett fåtal markägare bjuds in och knyts upp (ofta genom sekretessavtal) i syfte att föregripa samråd; ofta erbjuds de goda förtjänster.
- Arrendeförskott betalas ut i ett tidigt skede för att knyta upp markägare.
- Upplägg mörkas för andra markägare eller fastighetsägare.
- Samrådsmöten har karaktären av insäljningsmöten och genomförs utan diskussion.
- Förberedelserna drivs så långt att saken uppfattas som klar.
- Bristfälliga fotomontage med fel skalor och inbördes förhållanden används.
- Löften ges om ersättningar men infrias inte.
- Löften ges om gynnsamma elavtal.
- Broschyrer med vinklad och felaktig propaganda delas ut i bygden.
- "Letter of intent" säljs med mördande reklam såsom bindande avtal.
- Retorik utan substans: man lovar många arbetstillfällen i bygden - och det är bråttom.
- Felaktiga råketskasser (indata i beräkningar av vinddata och buller från vindkraftverk) och råketslängder används. Ibland förekommer olika värden i flera inlämnade beräkningar.
- Påhittade verk med orealistiska data används för buller- och skuggsimuleringen.
- Byte, tillägg eller flytt av verk under pågående process.
- Risker och säkerhetsavstånd nonchaleras.

De fem gulmarkerade punkterna liknar metoder som används av RKAB i Vävra berg.

ÅF har gjort ett projekt som beskriver hur ljudnivå i vindskyddade lägen skall bestämmas: Låg ljudnivå i vindskyddade lägen - Projekt 32446-1, Paul Appelqvist & Martin Almgren ÅF- Ljud och Vibrationer, Örebro 2012-02-07:

"Metod för kvantifiering?

1. Mätning av vindhastighet vid vindkraftverket och vid bostaden där också ljud mäts.
2. Mätning av bara vind eller ljud.
3. Studera höjdskillnader i topografin vid den planerade etableringen och jämföra med kända fall av vindskyddade lägen.
4. Beräkna vindhastighet baserat på detaljerad vindanalys i den lokala topografin."

Som framgår beskrivs fyra olika metoder i projektet. Metod 4 undersöks ej i projektet.

Slutsatser:

Metod 1 rekommenderas.

Metod 3, den som användes av ÅF i Vävra Berg, kommenteras så här:

" Metod 3. Studera höjdskillnader i topografin vid den planerade etableringen och jämföra med kända fall av vindskyddade lägen.

§ Osäker metod, ej repeterbar enligt de analyser som gjorts i studien.

§ Ej att rekommendera! "

Alltså, den metod som rekommenderas av Energimyndigheten och ÅF själva ratas till förmån för ologisk mätmetod som bevisligen inte fungerar. Man kan inte utesluta att förklaringen till ÅFs ologiska metodval är att det uppenbarligen och otvivelaktigt handlar om vindskyddade lägen vid flera bostäder i och kring Vävra Berg.

I en annan bullerberäkning, Utredning vindskyddat läge och bakgrundsljud för vindkraftpark Sala kommun Norrberget 2014-05-30, har ÅF faktiskt använt Metod 1, men trots att det enligt mätningarna är ett solklart vindskyddat läge blir ÅFs slutsats att läget ändå inte kan räknas som vindskyddat. Ett förvånande tydligt bevis på ÅFs beroendeställning och brist på integritet.

Denna rapport är, enligt min mening, svårt vinklad och ett obehagligt exempel på vad, även ett välrenommerat, konsultföretag kan låna sig till.

Den beräknade ljudnivån i Vävra Berg anges till som högst 39 dBA vid "några fastigheter". Säkerhetsmarginalen till gränsen 40 dBA är alltså närmast obefintlig, i värsta fall endast 0,5 dBA efter avrundning av värden. Med tanke på konsultens beroendeställning, de mycket komplicerade olika modeller som förekommer samt den stora osäkerheten i ingående parametrar så måste man rimligen kräva en rejäl säkerhetsmarginal. Man har även räknat på mindre vindkraftverk än de man ämnar uppföra(!) och man har inte fastställt exakta positioner för verken.

Som erfaren fysiker, ingenjör och datatekniker har jag inga svårigheter att se framför mig hur konsulten väljer och vrakar bland sina olika, och för allmänheten fullständigt obegripliga, komplicerade modeller och ingående data tills han nått ner till den önskade nivån 39 dBA.

Om dessa enorma verk olyckligen skulle komma på plats, är det min absoluta övertygelse att man kommer att kunna mäta upp betydligt högre bullernivåer än 40 dBA vid flera fastigheter i området, då väderleksförhållandena är ogynnsamma. Detta kommer oundvikligen att leda till bl.a. sämre sömn, sämre hälsa och en sänkt allmän livskvalitet för de boende i området. En annan obehaglig följd är att det kommer att blir långdragna och dyrbara rättsprocesser mot kraftbolaget, något som knappast heller är hälsobefrämjande.

Det måste väl vara en självklarhet att vi skall följa WHO's riktlinje på riktiga och uppmätta 40 dBA vid husväggen. Här måste det vara rimligt att ha

försiktighetsprincipen i åminnelse, för när verken väl är på plats så kommer de inte att monteras ner igen, alldeles oavsett vad bullermätarna än kommer att visa!! Ett absolut och oavvisligt krav är att noggranna vindhastighetsmätningar utförs vid fastigheterna kring vindkraftparken för att fastställa vilka bostäder som ligger i vindskyddade lägen. Självfallet måste då den rekommenderade mätmetoden "Metod 1" användas samt utföras av en objektiv ackrediterad akustikkonsult. Med stor sannolikhet kommer gränsen 35 dBA att gälla vid flera fastigheter, vilket i så fall rimligtvis leder till att vindkraftparken måste ritas om.

Väldigt många är helt oförstående till att man i detta, i sammanhanget, minimala område som utgör Vävra Berg till varje pris måste pressa in mer än maximalt antal enorma vindkraftverk. Som nämndes under sammanträdet har även CTH visat att denna typ av vindkraftparker, som otvivelaktigen kommer att störa de boende högst påtagligt, är helt onödiga då det finns gott om betydligt lämpligare områden i Sverige. Men vad säger Rabbalshede Kraft AB själva om detta? I RKABs årsredovisning 2013 på sid 16 står det:

" POTENTIAL FÖR VINDKRAFT I SVERIGE

De geografiska förutsättningarna för fortsatt utbyggnad av vindkraft är goda i Sverige. Sedan 2004 finns mark- och vattenområden angivna som riksintresse för vindbruk. Idag är antalet riksintresseområden 310, varav 281 på land och 29 till havs och i insjöar. Det omfattar 7 868 km² vilket utgör 1,5 procent av Sveriges yta inklusive svenskt vatten. Endast en mindre del av denna areal behöver utnyttjas inom det nuvarande elcertifikatsystemet."

Vi som bor i Vävra Berg tycks åtminstone vara överens med RKAB på följande punkt; vindkraftparker utanför områden angivna som riksintresse för vindbruk är bevisligen alldeles onödiga ur energisynpunkt. Det finns uppenbarligen många olika goda och sakliga skäl för att Vävra Berg inte tillhör dessa områden.

Peter Hero har i huvudsak anfört följande.

I frågan om tvåinstansjävn anser jag har fått konsekvensen att inventering av fågelsträck inte har gjorts och ej heller har kommenterats av Länsstyrelsen. Det trots att jag framhållit vi både senaste sammanträdet och vid de skriftliga yrkanden som jag har gjort varje gång jag har yttrat mig i kring detta mål. Både den MKB som Rabbalshede Kraft AB (bolaget) har tagit fram och den särskilda fågelinventering som kommunen har beställt framhåller att det inte är gjord någon fågelstrecksinventering vilket kan vara av intresse men att det är något som Länsstyrelsen får ta ställning till.

I frågan om Länsstyrelsens krav på mätinstrument som monteras uppe i de kraftverk som diskuteras svarade Rabbalshede Kraft AB:s egen utredare från Rio Kulturkooperativ på en fråga, att dessa mätinstrument har som konsekvens att man då i efterhand kan få reda på om de mätningar som redan har gjorts om fladdermöss från marken, om de stämde eller ej. Då jag påstod att det vore fullt möjligt att sätta upp mätinstrumenten på den mast som funnits en längre tid på samma ställe som ett av verken är tänkt att placeras så svarar deras egen utredare i frågan, att det var fullt möjligt och att han själv har lobbats för sådana mätningar vid andra utredningar innan verken byggs. Detta kommenterar länsstyrelsen med att uttalandet av konsulten från Rio Kulturkooperativs är mycket förvånande.

I sitt yrkande och grunderna för yrkandet så hänvisar Rabbalshede Kraft AB till de beslut och förslag som tidigare är gjorda och på grunder av tidigare utredningar.

Angående texten under rubriken "Områdets karaktär" lutar sig bolagen helt på Kungälv kommuns beslut om att Vävra berg skulle vara ett utpekade område för en vindkraftspark. Denna process har omgett sig med många tvivelaktiga utredningar och brister på utredningar samt där nuvarande miljöenhet i Kungälvs kommun skriver att Vävra berg inte är ett lämpligt område för vindkraftverk av miljöhänsyn.

Angående texten under rubriken "Inventeringar" framgår det tydligt om inte annat efter det senaste sammanträdet, att det saknas inventering av fågelsträck samt av fladdermöss på hög höjd.

Angående texten under rubriken "Alternativ lokalisering" svarar bolaget att de nöjer sig med underlaget från kommunens vindbruksplan vilket innebär att de väljer att inte yttra sig ytterligare i den frågan. En vindbruksplan som togs fram på relativt lösa grunder med stora brister som påvisats tidigare blir grund för hela processen.

Angående texten under rubriken "Reglering av buller" hänvisar bolaget till en utredning som ÅF låtit göra som bl.a. hantera buller vid vindskugga. Normen ska där vara 35 dBA men enligt ÅF:s utredning pekar den på högre bullernivåer vid dessa platser, om jag tolkar uppgifterna rätt.

Angående texten under rubriken "Avslutande kommentarer" skriver man i sitt yttrande så här: Kommunen har tillstrykt den aktuella etableringen som dessutom enbart är anmälningspliktig och av länsstyrelsen bedömts inte innebära någon betydande miljöpåverkan. De skriver också att utförda undersökningar och inlämnat utredningsmaterial visat att det är lämpligt att upprätta vindkraftverk på Vävra berg. Jag yrkar att på grund av nämnda jävssituation och på grund av att man inte svarat på de yrkanden som jag har gjort gällande processen med missvisande kort, utebliven korrekt och tydlig information till allmänheten samt kraven på fågelstreckinventering, att både kommunen och bolaget inte har gjort nödvändig och komplett utredning av lämpligheten att placera vindkraftsverk på Vävra berg.

Tyvärr kan jag konstatera att inga av de yrkanden som jag har gjort har besvarats eller kommenterats varken i den skrivelse som bolaget delade ut den 19:e augusti eller när de förde sin talan vid sammanträdet vid samma tillfälle.

Det samma gäller för de yttranden som jag gjorde på Länsstyrelsens yttrande daterat 2012-10-24 DNR nr: 551-29290-2012. Eftersom jag inte fått skriftliga svar på samtliga av dessa yttrande från mig, vid något tillfälle, anser jag att länsstyrelsen väljer att inte svara, vilket strider mot den process de är ansvariga för att följa. Jag yrkar således att domstolen inte ska godkänna bolagets ansökan om att bygga vindkraftverk på Vävra berg.

UTREDNING

Mark- och miljödomstolen har den 19 augusti 2014 hållit sammanträde och syn i målet.

DOMSKÄLTalerätt

Överklagbara domar eller beslut får, enligt 16 kap. 12 § miljöbalken, överklagas av den som domen eller beslutet angår, om avgörandet har gått honom eller henne emot. I förarbetena till miljöbalken anges att en generös tillämpning av sakägarbegreppet är avsedd (prop. 1997/98:45 del 1, s. 482 ff.). Enligt praxis ska rätten att överklaga tillkomma varje person som kan tillfogas skada eller utsättas för annan olägenhet genom den verksamhet för vilken tillstånd söks, om risken för skada eller olägenheten rör ett av rättsordningen skyddat intresse och inte enbart är teoretisk eller helt obetydlig (se t.ex. NJA 2004 s 590 I och II).

Samtliga enskilda klagande har bland annat åberopat risk för störningar i form av buller och skuggning genom vindkraftverkens lokalisering. De har vidare bland annat åberopat att anläggningen negativt påverkar landskapsbild, fåglar och fladdermöss. Vad de enskilda klagande anfört om de sökta vindkraftverkens påverkan på allmänna intressen utgör inte sådana omständigheter, som ger dem rätt att överklaga miljöprövningsdelegationens beslut. Beträffande de utredningar och beräkningar avseende skuggning och buller som bolaget har låtit genomföra finner mark- och miljödomstolen att dessa är utförda på sedvanligt sätt och får godtas. Miljööverdomstolen har i flera domar fastställt enbart det faktum att landskapsbilden skulle störas om vindkraftparken kom till stånd inte ensamt utgör grund för enskild persons talerätt. Se bl.a. mål M 6218-06 (MÖD 2006:6) vari Miljööverdomstolen fann att en boende på 2 km avstånd till närmaste vindkraftverk i det fallet inte hade talerätt. För vindkraftverken på Värva berg väljer domstolen att inte göra en noggrann bedömning av enskilda personers klagorätt då det inte är av betydelse för målets utgång, utan nöjer sig med att konstatera att åtminstone personer boende på längre avstånd än 3 km saknar talerätt i målet.

Ann-Christine och David Carden, Asta Eriksson, Peter Hero, Gun Jonsson samt Jeanette Svensson har sina bostäder på mer än 3 km från respektive närmaste vindkraftverk. Med hänsyn härtill finner domstolen att de inte kan anses vara berörda på ett sådant sätt av miljöprövningsdelegationens beslut att de har rätt att överklaga beslutet. Deras överklaganden ska därför avvisas.

Utvecklingspartiet utgör inte en organisation med talerätt varför även deras överklagande skall avvisas.

Tillåtlighet

Eftersom yrkande om upphävande av tillståndet framställts, tar mark- och miljödomstolen först upp frågan om verksamhetens tillåtlighet.

För etablering av vindkraftverk gäller enligt 2 kap. 6 § miljöbalken att verksamheten ska lokaliseras till sådan plats att ändamålet kan uppnås med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa eller miljön. Enligt 3 kap. 1 § miljöbalken ska mark- och vattenområden användas för det eller de ändamål för vilka områdena är mest lämpade med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov. Enligt samma kapitel 3 § ska mark- och vattenområden som är särskilt känsliga från ekologisk synpunkt så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan skada naturmiljön.

Det aktuella området på Vävra berg är utpekad som vindkraftsområde i Kungälv kommun vindbruksplan; dock att kommunen anfört att en inventering av fåglar ska göras innan vindkraftetablering sker. Platsen för den tänkta etableringen omfattas inte av några riksintressen enligt 3 eller 4 kap. miljöbalken. Av handlingarna i målet framgår att det finns två kända häckningsplatser för berguv i närområdet, inom det som kallas inlandsreviret. Det finns också tydliga indikationer på att berguv uppehåller sig i området. Berguven omfattas av bilaga 1 till fågeldirektivet (Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/147/EG om bevarande av vilda fåglar) och ska därmed skyddas av medlemsstaterna. Ett sådant skydd har införts

genom artskyddsförordningen (2007:845), i vars 4 § bland annat anges att det är förbjudet att avsiktligt döda eller störa, särskilt under parnings-, uppfödnings-, övervintrings- och flyttningsperioder, de vilda fåglar som tas upp i förordningens bilaga 1. Berguven är vidare rödlistad och klassad som nära hotad. Av Naturcentrum AB:s utredning Berguv vid Vävra berg framgår också att beståndet i Bohuslän undergått en tillbakagång under det senaste dryga decenniet. Enligt Vindval (Naturvårdsverkets rapport 6467 Vindkraftens påverkan på fåglar och fladdermöss) är berguven en av de fåglar som är mest känsliga för störning i samband med vindkraftsetablering. Vidare framgår att berguvens boplatser ofta används under lång tid och inte lätt kan ersättas om de går förlorade. I rapporten anges ett skyddsavstånd mellan berguvens boplatser och etablering av vindkraftverk om två kilometer, varvid anges att avståndet kan anpassas till lokala förhållanden efter mera detaljerade undersökningar.

Fyra av de planerade fem vindkraftverken ligger inom det angivna skyddsavståndet på 2 km från berguvens häckningsplats. Ett av verken ligger på ett ungefärligt avstånd om 2,5 km från boplatserna. Den diskussion som förs i Naturcentrum AB:s tidigare anförda utredning beträffande troliga födosöksområden är inte av sådan beskaffenhet att den bör föranleda jämkning av de rekommenderade skyddsavstånden. Enligt domstolens mening bör berguvens hotade bevarandestatus i regionen och att det finns en reell risk för att berguv störs och/eller dödas av de planerade vindkraftverken föranleda att hela det aktuella vindkraftområdet anses som särskilt känsligt ur ekologisk synpunkt enligt 3 kap. 3 § miljöbalken. Försiktighetsprincipen och lokaliseringsprincipen leder därför, jämte bestämmelserna i artskyddsförordningen, till att etableringen inte kan tillåtas, eftersom det enligt domstolens mening inte är möjligt att med rimliga försiktighetsmått förebygga, hindra eller motverka att verksamheten medför skada eller olägenhet för berguven. Miljöprövningsdelegationens beslut ska därför upphävas och ansökan avslås.

I fråga om lokaliseringens lämplighet i övrigt gör domstolen följande bedömningar.

Övriga fåglar och fladdermöss

Naturskyddsföreningen och Kungälvssornitologerna har framhållit att vindkraftverk på Vävra berg förutom Berguv i första hand riskerar att negativt påverka trana, sångsvan, havsörn, brun kärrhök, fiskgjuse och nattskärre. Vidare har påtalats att det saknas erforderliga undersökningar avseende flyttfågelsträcken över Vävra bergsområdet. Ett flertal klaganden har även anfört kritik mot redovisad utredning av fladdermöss.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att det i området förekommer arter som är fridlysta enligt 4 § artskyddsförordningen. Visserligen är alla vilda fåglar fridlysta. Emellertid bör arter upptagna på den svenska rödlistan och lista 1 i Fågeldirektivet prioriteras i skyddsarbetet (Naturvårdsverkets Rapport 6467, Vindkraftens påverkan på fåglar och fladdermöss). I nämnda rapport föreslås en översiktlig klassning av planerade vindbruksområden i tre kategorier grundat på risken för kollision och störning; lågrisklägen, osäkra lägen samt högrisklägen.

Domstolen anser att Vävra bergsområdet av genomförda fågeltutredningar framstår som ett lågriskläge med avseende på trana, sångsvan, havsörn, brun kärrhök och fiskgjuse samt fladdermöss. Redovisade uppgifter om viss förekomst av dessa fågelarter och fladdermöss utgör därför inget hinder mot verksamhetens tillåtlighet. Inte heller viss förekomst av sträckfågel anser domstolen utgör hinder mot ansökt lokalisering av vindkraftverk. I fråga om nattskärre har flera spelplatser för hannar identifierats i området. I ArtDatabankens arbete inför den rödlista som ska publiceras under våren 2015 anges att populationen av nattskärre beräknas ha ökat med 25 – 75 % de senaste åren vilket medför att den från och med 2015 kommer att klassas som livskraftig (LC). Mark- och miljödomstolen anser därför, och då eventuella risker med avseende på nattskärre kan lösas genom försiktighetsmått, att den påvisade förekomsten av nattskärre på Vävra berg inte utgör hinder mot planerade vindkraftverk.

Övriga frågor

Vad gäller övriga frågor som tagits upp av de som klagat delar mark- och miljödomstolen miljöprövningsdelegationens bedömning. Domstolens bedömning avseende buller ändras inte av vad Lars Axhage anført avseende att vissa till vindkraftverken närbelägna bostäder bör anses vara placerade i vindskyddade lägen. Vid sammanträdet anfördes att verk 4 placerats så nära en mindre sjö att den hamnar inom strandskyddsområdet. Domstolen kan dock konstatera att ifrågavarande sjö/tjärn inte omfattas av länsstyrelsens beslut rörande förordnande om strandskydd i Kungälv kommun (beslut 1999-04-30).

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 2 (DV427)

Överklagande senast den 17 oktober 2014.

Ove Järvholm

Gunnar Barrefors

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Ove Järvholm, ordförande, och tekniska rådet Gunnar Barrefors samt de särskilda ledamöterna Hans Wennerholm och Östen Andersson. Föredragande har varit beredningsjuristen Johan Erlandsson.

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Miljöprövningsdelegationen

BESLUT
2013-04-17

Bilaga 1
Aktbil nr 132
Diarienummer
551-29290-2012
Dossienummer
1482-1136
Sida
1(45)

Rabbalshede Kraft AB
Marknadsvägen 1
457 55 Rabbalshede

VÄNERSBORGS TINGSRÄTT
R8

INKOM: 2013-06-05
MÅLNR: M 2108-13
AKTBIL:

Tillstånd enligt miljöbalken till vindkraftanläggning på fastigheterna Vävra 7:10 m.fl. i Kungälv kommun.

Verksamhetskod: 40:100 C

Beslut

Miljöprövningsdelegationen godkänner miljökonsekvensbeskrivningen.

Miljöprövningsdelegationen lämnar Rabbalshede Kraft AB (556681-4652) tillstånd enligt miljöbalken till vindkraftverksamhet på fastigheterna Vävra 7:10, Hakeröd 1:2 och Hakeröd 1:3 i Kungälv kommun. Tillståndet omfattar uppförande och drift av fem vindkraftverk, verk 1, 2, 3, 4 och 5, med en totalhöjd av högst 150 meter. Placering ska ske enligt bifogad karta, bilaga 1).

Tillståndet tidsbegränsas till trettio (30) år räknat från det att verksamheten tagits i drift.

Miljöprövningsdelegationen avslår bolagets yrkande om verkställighetsförordnande.

Prövotid

Miljöprövningsdelegationen uppskjuter med stöd av 22 kap. 27 § miljöbalken avgörandet av vilka slutliga villkor som ska gälla för verksamheten.

Bolaget ska under prövotiden utreda följande.

- U1. I vilken omfattning vindkraftverken påverkar fladdermöss genom att inventera förekomst och dödlighet under perioden augusti – september. Inventeringen ska genomföras under de två närmsta åren efter det att vindkraftparken tagits i drift.

Av utredningen ska framgå i vilken omfattning vindkraftverken påverkar fladdermöss, värdering av denna påverkan och med ledning härav föreslå de eventuella skyddsåtgärder som kan aktualiseras till följd av undersökningsresultatet.

Eventuella skyddsåtgärder ska beskrivas med avseende på teknik, effekt för skydd av fladdermöss samt kostnader och övriga konsekvenser för verksamhetutövaren och omgivningen.

Redovisning av utredningen samt förslag till eventuella åtgärden och slutliga villkor ska inlämnas till Miljöprövningsdelegationen senast 31 december det år den sista inventeringssäsongen har avslutats. Det ankommer därefter på Miljöprövningsdelegationen att besluta om eventuella ytterligare villkor om begränsad drifttid för verksamheten med avseende på förekomsten av fladdermöss.

För tillståndet gäller följande slutliga villkor

1. Verksamheten ska bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad sökanden angivit i ansökningshandlingarna och i övrigt åtagit sig i ärendet om inte annat framgår av nedanstående villkor.
2. Bolaget ska ställa säkerhet för efterbehandling och andra återställningsåtgärder om 400 000 kr per vindkraftverk som uppförs. En första avsättning ska göras med 100 000 kr per uppfört verk innan anläggningsarbetena påbörjas. Den återstående delen av säkerheten ska ställas med lika delar dels det tionde året och dels det femtonde året efter att tillståndet har tagits i anspråk. Innan säkerhet ställs vid dessa två tillfällen ska säkerheten indexuppräknas efter konsumentprisindex, där året för ianspråktagande utgör bas. Säkerheten ska godkännas av miljöprövningsdelegationen.
3. Buller från vindkraftverksamheten får inte under någon del av dygnet överskrida ekvivalent ljudnivå 40 dB(A) vid bostäder.

Inom ett år från det att vindkraftsanläggningen tagits i drift ska en kontroll av den ekvivalenta ljudnivån utföras. Kontroll ska därefter ske så snart det föreligger förändringar i verksamheten som kan medföra ökade ljudnivåer eller när tillsynsmyndigheten anser att kontroll är befogad. Om särskilda skäl föreligger får tillsynsmyndigheten senarelägga den tid inom vilken kontroll av den ekvivalenta ljudnivån enligt detta villkor ska vara utförd.

Bullermätningen ska utföras enligt standardiserade metoder och av någon som är ackrediterad för uppgiften eller har motsvarande goda kunskaper inom mätning och beräkning av ljud från vindkraftverk.

4. Befintliga uteplatser eller, om sådana saknas, ett område om 5 x 5 meter intill befintliga bostadshus får inte belastas med en faktisk rörlig skuggbildning som överstiger åtta timmar per kalenderår och 30 minuter per enskilt dygn.
5. Vid mörker ska ljusstyrkan för hindersbelysningen kunna ställas ned så mycket som gällande lagstiftning medger.
6. Vägar, fundament, el- och teleledningar ska anläggas på ett sätt som minimerar skador på natur- och kulturvärden och områdets hydrologi.

Samråd med tillsynsmyndighet ska ske före planering och utförande av dessa anläggningar.

Anläggningsarbeten ska så långt som möjligt undvikas i hela vindkraftparken under perioden 1 maj till den 31 augusti.

7. Mindre ändringar av placeringar av vindkraftverken och tillhörande anläggningsarbeten inom verksamhetsområde får göras efter godkännande av tillsynsmyndigheten. Innan sådana ändringar görs ska en utredning som visar påverkan och skyddsavstånd till identifierade skyddsobjekt redovisas.

Senast en månad innan byggnads- och anläggningsarbetena påbörjas ska en skriftlig arbets- och tidsplan inlämnas till tillsynsmyndigheten. Av planen ska framgå de olika byggnads- och anläggningsmomenten. Även transporttider samt hänsyn till skyddsvärda natur- och kulturvärden ska redovisas.

Innan anläggningsarbeten påbörjas ska kulturhistoriska lämningar som ligger inom 10 meter från planerad vägmitt samt är aktuella för borttagning dokumenteras.

Ritningar över slutlig utformning av anläggningen samt dokumentation av kulturhistoriska lämningar ska inges till tillsynsmyndigheten inom tre månader från det att anläggningsarbetena avslutas. För att tydliggöra att föreskrivna villkor 3 och 4 kan innehållas ska buller- och skuggberäkningar för den slutliga verksplaceringen och slutligt val av turbin bifogas.

8. Hantering av kemiska produkter inklusive uppkommet farligt avfall ska ske på sådant sätt att risken för förorening av mark och vatten minimeras.
9. Om elproduktion vid något av vindkraftverken inte har bedrivits under ett år ska en anmälan göras till tillsynsmyndigheten. Senast två år efter produktionsstoppet ska berörda verk, med tillhörande utrustning ha avlägsnats, om inte tillsynsmyndigheten medger annat.

Fundamenten och platserna för verken ska när verken avlägsnas anpassas till omgivande naturmiljö. Arbetet ska utföras i samråd med tillsynsmyndigheten.

10. Ett aktuellt kontrollprogram ska finnas för verksamheten och följas. Programmet ska bland annat ange hur verksamheten kontrolleras med avseende på mätmetod, mätfrekvens och utvärderingsmetod. Förslag till kontrollprogram ska lämnas till tillsynsmyndigheten senast tre månader efter det att detta tillstånd tagits i anspråk.

Delegering av beslut om villkor

Miljöprövningsdelegationen överlåter, med stöd av 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken, åt tillsynsmyndigheten att vid behov fastställa ytterligare villkor beträffande

D1. utformning och placering av varningsskyltar.

Tid för igångsättande

Vindkraftverken ska vara tagna i drift senast fem år från det att beslutet vunnit laga kraft. Tillståndet upphör annars att gälla för de verk som inte tagits i drift. Tillsynsmyndigheten ska underrättas när verken tas i drift.

När tillståndet får tas i anspråk

Detta tillstånd får tas i anspråk först när beslutet har vunnit laga kraft och när den första delposten av säkerheten enligt villkor 2 har godkänts av tillståndsmyndigheten.

Tillsynsmyndigheten och Länsstyrelsen i Västra Götalands län ska underrättas när tillståndet tas i anspråk.

Särskilda upplysningar

Utöver vad som anges i detta beslut är innehavaren av tillståndet skyldig att följa vad som gäller enligt andra bestämmelser för den verksamhet som tillståndet avser.

Miljöprövningsdelegationens prövning av verksamheten omfattar endast bestämmelserna i 9 kap. miljöbalken och omfattar inte åtgärder som kräver tillstånd eller anmälan för vattenverksamhet enligt 11 kap. miljöbalken. Sprängning, grävning eller rörläggning inom vattenområden är exempel på åtgärder som är vattenverksamhet. Föreliggande prövning omfattar heller inte prövning enligt lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.

Ändrade ägarförhållanden ska, enligt 32 § förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd (1998:899), snarast möjligt meddelas tillsynsmyndigheten av den nya verksamhetsutövaren.

En flyghinderanmälan ska göras i enlighet med berörda bestämmelser.

Redogörelse för ärendet

Ansökan

Rabbalshede Kraft AB (RKAB) ansöker om tillstånd för uppförande och drift av fem vindkraftverk med en totalhöjd av högst 150 meter. Verken är belägna på fastigheterna Vävra 7:10 m.fl. i Kungälv kommun. Ansökan avser även väg- och ledningsdragningar till planerade verk.

Ärendets handläggning

Samråd om verksamhetens inverkan på omgivningen har skett enligt 6 kap. miljöbalken. Länsstyrelsen har bedömt att verksamheten inte medför betydande miljöpåverkan.

Ansökan med miljökonsekvensbeskrivning kom in till Miljöprövningsdelegationen den 14 maj 2010. Ansökan har komplatterats med bland annat fågelinventering, särskilda studier avseende berguv och två utredningar om hur flygplatsen Göteborg City Airport (GCA) kan komma påverkas.

Ansökan har kungjorts i ortstidningarna och har remitterats till Kungälv kommun och Försvarsmakten. Relevanta delar av ansökan har även remitterats till Trafikverket och GCA. Yttranden har kommit in från miljö- och byggnämnden och kommunfullmäktige i Kungälv. Yttranden har även kommit in från Försvarsmakten och GCA. Förutom dessa yttrande har synpunkter inkommit från Kungälv sornitologerna, Naturskyddsföreningen i Kungälv, Utvecklingspartiet, Äventyrskusten och allmänheten. Flera namninsamlingar har sänts in till Länsstyrelsen.

Sökanden har beretts tillfälle att yttra sig beträffande inkomna synpunkter och har inkommit med bemötande.

Länsstyrelsen har den 24 oktober 2012 skrivit ett yttrande till Miljöprövningsdelegationen där de föreslår att tillstånd ges till fyra vindkraftverk medan ett vindkraftverk bör avslås. Yttrandet har kungjorts och sänds för synpunkter till sökande och övriga parter.

Tidigare prövningar av verksamheten

Verksamheten på platsen har inte tidigare tillståndsprövats enligt miljöskyddslagstiftningen.

Klassificering av verksamheten

Den sökta anläggningen omfattar fem vindkraftverk med vardera en totalhöjd över 50 meter men inte över 150 meter. Verksamheten klassificeras enligt bilagan till förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd som C-anläggning med verksamhetskod 40.100 p. 1 och p. 2 dvs. "ett vindkraftverk som inklusive rotorblad är högre än 50 meter" och "två eller fler vindkraftverk som står tillsammans" Ansökan är en så kallad frivillig tillståndsansökan enligt 9 kap. § 6 p. 4 miljöbalken.

Redogörelse för ansökan med yrkanden och åtaganden

RKAB ansöker enligt miljöbalken om tillstånd enligt 9 kap. Miljöbalken att uppföra och driva en vindpark, med upp till fem vindkraftverk i Vävra berg, Kungälv kommun, Västra Götalands län. Vindkraftverken kommer att ha en maximal totalhöjd om 150 meter ovan mark. Berörda fastigheter är Vävra 7:10, Hakeröd 1:2 och Hakeröd 1:3.

RKAB yrkar

1. om tillstånd enligt 9 kap MB att, på de fastigheter i Kungälv kommun som anges, uppföra och driva en vindpark med högst fem vindkraftverk med en installerad effekt på upp till 3,5 MW per maskin i 30 år.
2. att tillståndet ska innefatta nödvändiga installationer, eventuella sidouttag, grundläggning, väg- och ledningsdragningar, transformatoranläggningar, kopplings- och nätstationer och optinät som krävs för vindparken samt uppställningsplatser i anslutning till de planerade verken,
3. att, den till ansökan bifogade, miljökonsekvensbeskrivningen godkänns,
4. att föreslagna villkor ska fastställas,
5. att inom fem års tid sätta igång med byggnation av projektet efter det att miljötillstånd har vunnit laga kraft,
6. att tillståndet inte ska tidsbegränsas och
7. att tillståndet, enligt 22 kap 28 § MB, får tas i anspråk även om tillståndsbeslutet inte än har vunnit laga kraft.

RKAB föreslår följande villkor:

1. Om inget annat anges ska vindparken uppföras och bedrivas i överensstämmelse med vad sökanden angett i ansökningshandlingarna eller i övrigt uppgivit eller åtagit sig i ärendet.
2. Vindkraftverken får ha en totalhöjd om högst 150 meter ovan mark.
3. Sökanden ska beträffande närmare bestämning av dragning och utformning av vägar och elkablar samråda med tillsynsmyndigheten och berörd kommun.
4. Tillståndet ska ge utrymme för revidering av verksplaceringar i samråd med tillsynsmyndighet.
5. Sökanden ska i god tid och senast en månad innan byggstart informera Post- och telestyrelsen, Försvarsmakten och Transportstyrelsen om varje vindkraftverks koordinatposition och totalhöjd över havet.
6. Buller från vindkraftverken ska inte överstiga gällande riktvärde på 40 dB(A) utomhus vid permanentbostad eller varaktigt fritidsboende.
7. Den faktiska skuggtiden vid permanentbostad eller varaktigt fritidsboende ska inte överstiga gällande riktlinje på åtta timmar per kalenderår eller 30 minuter per dag.
8. Skuggreglerande teknik ska vid behov användas.
9. Hindermarkering ska monteras enligt anvisningar från Transportstyrelsen och Försvarsmakten.
10. Sökanden får fem års tid för att starta byggnation efter det att miljötillstånd vunnit laga kraft. Anledningen till detta är långa leveranstider från eldistributörer och leverantörerna av vindkraftverken.
11. Senast en månad efter att anläggningsarbetena är slutförda ska sökande anmäla detta till tillsynsmyndigheten. Ytor som tillfälligt nyttjats för uppställning av arbetsbodar och fordon ska återställas snarast möjligt och senast ett år efter avslutat anläggningsarbete.

12. Vindkraftverken ska underhållas, och vid skada skyndsamt repareras så att driften återupptas.
13. Farligt avfall och kemiska produkter ska hanteras och förvaras så att eventuellt spill och läckage kan samlas upp.
14. Skyltar med varningstext för nedfallande is respektive föremål från vindkraftverken ska sättas upp.
15. Inom två år från det att driften upphört ska verket och synliga fundamentsdelar vara avlägsnade, och marken där vindkraftverken stått ska återställas i möjligaste mån. Sökanden ska säkerställa kostnaderna för nedmontering.
16. För verksamheten ska ett kontrollprogram upprättas som möjliggör en bedömning av hur tillståndet med villkor och föreskrifter följs. Kontrollprogram ska lämnas in till tillsynsmyndighet för godkännande i samband med att verksamheten tas i drift.

Sökandens beskrivning av verksamheten

Allmänt

Projektet syftar till att uppföra fem vindkraftverk vid Vävra berg, sydväst om Håлта och sydost om Tjuvkil i Kungälv kommun. Verken kommer att ha en maximal totalhöjd om 150 meter. Etableringen innebär även nya vägdragningar i området.

Platsen för etablering är väl vald utifrån goda vindförutsättningar och möjligheten att placera verk på ett tillräckligt avstånd från bostäder, samtidigt som tillgänglig vindenergi utnyttjas maximalt. Parklayouten, verksplaneringar och vägdragning, har planerats utifrån hänsyn till utredda natur- och kulturvärden.

Huvudalternativet förespråkas med utgångspunkt att det är det alternativ som är mest ekonomiskt lönsamt samt utnyttjar platsens förutsättningar optimalt och ger därför störst miljöfördelar. Huvudalternativet förväntas ge en årlig produktion på 35 GWh. Detta motsvarar elförbrukningen för ca 1750 eluppvärmda villor per år eller att 13 700 elbilar kan köra 1500 mil/år. Antalet verk är anpassat för att maximalt kunna utnyttja områdets möjligheter för elproduktion.

Alternativ utformning

Den alternativa utformningen av vindparken innebär att fyra vindkraftverk med en maximal totalhöjd om 150 meter etableras i området. Alternativet skiljer sig från huvudalternativet genom att verk nr 1, det västligaste verket, är bortplockat. Med detta alternativ minskar den visuella påverkan ifrån områden nära in på vindparken i väster som t.ex. bostadsområdet Kulperöd. Fotomontage ifrån Kulperöd visar att det endast är verk nr 1 som är synligt. Eftersom ca 600 meter väg till verk nr 1 inte behöver anläggas med detta alternativ så försvinner därmed påverkan ifrån denna vägsträcka. Nordväst om verk nr 1 finns ett område utpekad som riksintresse för naturvård, den alternativa utformningen utan verk nr 1 innebär således mindre påverkan på detta område. Den alternativa utformningen innebär dock en beräknad års-

produktion på ca 28 GWh, vilket innebär en förlust på 7 GWh från huvudalternativet och därmed minskar de positiva miljökonsekvenserna.

Nollalternativ

Inga vindkraftverk kommer att etableras i området för den föreslagna parken och inget kablage installeras. Då området har goda vindförutsättningar och även är utpekad som lämpligt område för vindkraft i förslag till översiktsplan är det därför troligt att vindkraft kommer att etableras i området.

Nollalternativet medför en förlust av miljövänlig elproduktion och samma mängd el som det beräknade årsproduktionen måste produceras på ett annat sätt. Detta kan ge negativa konsekvenser, bland annat i form av större utsläpp koldioxid, svavel, kväveoxider och stoft. Lokala vinster av energiproduktionen uppstår inte liksom samordningsvinster med skogsbruket genom anläggning av vägar uteblir. Möjligheten till lokala arbetstillfällen och lokalt ägande av vindkraften uteblir.

Landskapsbild

Vindområdet är beläget i ett kuperat skogslandskap med hällmarkstallskog på höjderna och sprickdalar med våtmarker och sumpskogar. På sluttningarna och i dalarna växer barr- och blandskog av naturskogsartad karaktär. Området omges av dalgångar med ett halvöppet, småskaligt odlingslandskap med lövskogsdungar och mindre vattendrag. I omgivningarna finns även mindre samhällen.

För att åskådliggöra påverkan på landskapsbilden har fotomontage tagits fram. Landskapsbilden i omgivningarna förändras. Synbarheten varierar dock, störst påverkan blir det från bland annat Ödsmåls mosse. Sammantaget bedöms påverkan på landskapsbilden som liten.

Friluftsliv

Områdena i den planerade vindparken kan nyttjas av närboende för vanlig närrekreation som promenader, ridning, svamp- och bärplockning med mera. Gullbringa golfbana ligger nordväst om vindparken.

Friluftslivet påverkas främst genom visuell påverkan och förändrad ljudnivå. Friluftslivet i omgivningarna påverkas i liten grad, och då främst genom förändrad upplevelse av landskapet. Om man vistas inom bergsområdena i vindparken kommer upplevelsen dock att förändras påtagligt.

Kulturmiljö

Omgivningarna kring vindområdet är mycket rika på fornlämningar av olika typer. Fornlämningarna visar att området nyttjats av människor från stenålder och framåt. Inom vindområdet finns två registrerade fornlämningar, enstensättning och en byggnad, en så kallad stenstuga. En arkeologisk utredning har gjorts inom projektområdet. Verkplatser och vägar har anpassats efter den kulturmiljöutredning som genomförts.

Kulturmiljön inom vindparken kommer att påverkas i relativt liten grad, genom att öppningar görs i stenvägar och att verkspatser och vägar kommer att anläggas nära gränsmärken. Något gränsmärke kan efter detaljstudier behöva tas bort. Kringliggande kulturmiljöer kommer i olika hög grad att påverkas visuellt genom att verken kan vara synliga från dessa miljöer.

Närmast liggande riksintresse för kulturmiljö är Solberga-Ödsmål, som ligger drygt 3 km norr om vindområdet. I den delen av riksintresset som ligger närmast parken kan verken uppfattas som dominerande.

Naturmiljö

Området ligger cirka 4 km från kusten och är beläget i ett kuperat skogslandskap med hällmarkstallskog på höjderna och sprickdalar med våtmarker och sumpskogar. På sluttningarna och i dalarna växer olikåldrig blandskog utan tydliga spår av skogsbruk. Platserna för vindkraftverken är belägna på höjdryggar eller uppstickande bergknallar. Vägarna går till största del i skogsmark och hällmark. På några platser passerar de planerade vägarna sumpskogar eller fuktstråk. Verkplatser och vägar har justerats efter resultatet av naturvärdesbedömningen. Då området inte är påverkat av skogsbruk i någon större skala kommer avverkningskorridorerna att hållas så smala som möjligt.

Infartsvägen passerar en strandskyddad bäck på befintlig väg. Inga åtgärder som rätningar eller bräddning planeras inom strandskyddet.

I vindparkens närhet ligger de tre Natura 2000-områdena och naturreservaten Gullbringa, Håltå och Guddehjälm. Avståndet till Gullbringa är drygt 0,5 kilometer och 1,2 respektive 2,3 kilometer till Håltå och Guddehjälm. Naturvärdena i dessa områden är starkt knutna till livsmiljöer i ädellövskogarna.

Påverkan på våtmarker och skogligt värdefulla biotoper bedöms som begränsad. Inga av de kringliggande riksintressena, Natura 2000-områdena eller naturreservaten bedöms påverkas mer än visuellt.

Fåglar

Småfågelfaunan i område är förhållandevis varierad men med, för denna del av landet, vanliga arter. Det finns uppgifter om att sångsvan har häckat i någon av tjärnarna på Vävra berg tidigare år. Troligtvis var det ingen häckning år 2011 då inga sångsvanar påträffades vid punkt- och linjetaxeringen. Den planerade parken berör ett par häckande tranor. Påverkan är svår att bedöma då det inte finns mycket forskning kring detta. Arten har bedömts ha den lägre graden av känslighet för vindkraftsetableringar. Inga tecken på skogshöns observerades.

Nattskärre är vanlig i Vävra berg, vid inventeringen hördes tio eller elva spelande hannar. Vid anläggning av en vindpark är en lämplig hänsynsättargård att undvika anläggningsarbeten under nattskärrans häckningssäsong, från mitten av maj till och med augusti.

Berguv inventerades under perioden slutet av februari till mitten av mars år 2011. Ingen berguv hördes eller observerades vid de sex inventeringstillfällena. Senar under våren inkom information om att berguv hörts i andra halvan av mars och i april. Inom utredningsområdet finns två platser där häckning kunnat konstaterats under senare år. Den ena platsen ligger 2,6 km sydväst om närmaste preliminära verkplats. Detta revir har varit besatt de senaste 20 åren och har i förhållande till andra revir ofta lyckats få fram ungar, dock inte 2011. Uvarna från detta revir jagar troligen mest åt Toftahållet och borde inte påverkas nämnvärt av den planerade vindparken. Den andra kända häckningsplatsen är branten strax nordväst om Vävra berg ca 800 meter norr om närmaste preliminära verkplats. Här har häckning kunnat bekräftas under två år under perioden 1995-2005. Reviret var troligen inte besatt under perioden 2005-2010, men uv hördes och sågs åter i reviret 2011. Det kan inte uteslutas att uvar kan skadas eller dödas av nya vindkraftverk vid Vävra berg. Eftersom berguven är en långlivad art som föder få ungar kan en dödad vuxen uv innebära att häckning uteblir under flera år därefter. Kortsiktigt skulle det i så fall även kunna påverka populationen inom Kungälv kommun (ett av åtta revir). Sannolikheten för en betydande långsiktig påverkan på regional och kommunal nivå är dock liten. Det förutsätter dock att kumulativa effekter inte uppstår till exempel genom att ytterligare vindkraftverk placeras inom andra berguvsrevir i Kungälv kommun.

Fladdermöss

Sju lokaler i närområdet som bedömdes ha bäst förutsättningar för fladdermöss besöktes och fladdermusinventerades. Den samlade bedömningen är att vindområdet till stor del har låga biotopvärden och låga förutsättningar för en hög artrikedom eller ett högt individantal av fladdermöss. Vidare är bedömningen att det finns få föryngringslokaler inom vindområdet, då andelen hålträd och byggnader som tjänar som koloniplatser inom vindområdet är lågt. Den enda långmigrerande arten man kan förvänta sig stöta på bedöms vara stor fladdermus, vilken är en relativt vanlig art. Området runt Guddehjälm bedöms som fint men inventeringen gav inga oväntade resultat.

Sammantaget är bedömningen att det inte finns någon anledning att, utifrån ett fladdermusperspektiv, avråda från att uppföra några av de planerade verken.

Buller

Vindkraftverk ger upphov till ljudnivåer som kan vara störande inom ett visst avstånd. Största delen av ljudet från ett vindkraftverk alstras då bladen passerar genom luften, det så kallade aerodynamiska ljudet. Det aerodynamiska ljudet uppfattas av människan som ett svischande ljud. Det uppstår även ett mekaniskt ljud från själva aggregatet. Om man befinner sig rakt under eller i omedelbar närhet av ett vindkraftverk i full drift kan ljudnivån nå upp till cirka 55 dB(A).

Ett vindkraftverk startar normalt vid vindhastigheter på 3-4 m/s. Vid cirka 8 m/s blir bakgrundsljud som vindsus, lövprassel med mera högre än verkens

eget ljud. Vindkraftverket hörs tydligast inom ljudutbredningszonen vid vindhastigheter mellan 4 och 8 m/s. Berg och höjder kan dock ge lä, varvid den naturliga bakgrundsnivån blir lägre och maskeringen försvinner.

Ljudberäkningar har tagits fram. Dessa visar att inga bostäder kommer att få ljudnivåer över 40 dB(A).

Skuggor

Vindkraftverk ger, när solen belyser de roterande rotorbladen, upphov till svepande skuggor. Dessa skuggor kan uppfattas på ett avstånd om cirka 1,5 kilometer, men då bara som diffusa ljusförändringar. Dessa svepande skuggor kan upplevas som störande eller stressande.

Det finns inga fastställda svenska normer när det gäller hur mycket svepande skuggor en närboende ska behöva utstå. I Tyskland finns riktlinjer för skuggeffekter från vindkraftverk, vilka används vid bedömningar även i Sverige. Enligt dessa rekommendationer bör vindkraftverk inte utsätta bostäder för mer än 8 timmars faktisk skuggtid per år, eller mer än 30 minuters skuggtid per dag.

Rekommenderade värden riskerar att överskridas vid flera fastigheter. Vid behov kommer automatisk skuggreglering att installeras så inga närboende får mer än 8 timmar svepande skuggor per år. Automatiken känner av vindhastighet, vindriktning och solljus. När förhållanden är sådana att rotorbladen ger upphov till skugga, stängs vindkraftverket tillfälligt av för att det aktuella huset ska slippa svepande skugga.

Kemi

De kemikalier som används vid drift av vindkraftverk är olja, smörjmedel och batterier. De stora verken innehåller totalt cirka 700-800 liter olja i verk med växellåda och cirka 300-400 liter i verk utan växellåda. Oljeläckage skulle kunna förorena intilliggande mark och grundvatten. Risken för ett sådant läckage bedöms som mycket liten eftersom vindkraftverkets konstruktion är sådan att oljespill tas om hand inne i maskinhuset eller i tornet, och inte kan nå omgivningen.

Översyn av verken sker löpande och service utförs två gånger per år. Läckage av olja leder till omedelbart driftsstopp, besök av servicepersonal och omhändertagande av oljan.

Yttranden

Kommunfullmäktige i Kungälv kommun

Kommunfullmäktige beslutar att tillstyrka tillstånd för fem vindkraftverk i Vävra vindpark.

Miljö- och byggnadsnämnden i Kungälv kommun

Miljö- och byggnadsnämnden anför bl.a. följande. Miljö- och byggnadsnämnden är i grunden positiv till en etablering av vindpark i Vävra Bergs område. Beviljar länsstyrelsen ansökan anser miljö- och byggnadsnämnden att följande villkor bör ingå i tillståndet:

1. Automatisk skuggreglering installeras så att bostäder ej utsätts för mer än 8 timmars faktisk skuggtid per kalenderår eller mer än 30 minuters skuggtid per dag.
2. Buller från vindkraftverken får inte under någon del av dygnet överskrida ekvivalent ljudnivån 40 dB(A) utomhus vid bostäder. Om dessa nivåer överskrids ska verksamhetsutövaren vidta åtgärder så att nivåerna klaras.
3. En kontrollmätning av buller ska ske inom ett år från det att vindparken tagits i drift.
4. Kemiska produkter samt farligt avfall ska hanteras på sådant sätt att ett eventuellt läckage inte kan förorena mark eller yt- och grundvatten.
5. I god tid innan verksamheten avslutas ska verksamhetsutövaren meddela tillsynsmyndigheten. I samband därmed ska en plan för avveckling av anläggningen samt återställning av det område där verksamheten har bedrivits ges in till tillsynsmyndigheten. Bolaget ska även säkerställa ekonomisk säkerhet för återställningsåtgärder.
6. I anslutning till vindkraftverken ska det finnas varningsskyltar som innehåller information om risk för nedfallande snö, is och anläggningsdelar. Utformning, bestämning av antalet skyltar samt den närmare placeringen av dessa skyltar ska bestämmas i samråd med tillsynsmyndigheten.
7. Under första året ska egenkontrollen omfatta eftersökning av döda fladdermöss runt vindkraftverken. Vid behov kompletteras verken i efterhand med fladdermusdetektor.
8. Uppföljande inventering av nattskräa, trana, berguv och sångsvan sker under driftperioden och ingår i ett kontrollprogram
9. För verksamheten ska ett kontrollprogram upprättas som möjliggör en bedömning av hur tillståndet med villkor och föreskrifter följs. Kontrollprogrammet ska lämnas in till tillsynsmyndigheten för godkännande innan verksamheten tas i drift.

Försvarsmakten

Försvarsmakten anför bl.a. följande. Försvarsmakten har inget att erinra mot uppförandet av de föreslagna vindkraftverken. Senast fyra veckor före resningen ska en flyghinderanmälan insändas av den sökande enligt Luftfartförordning § 25. Avseende hindermarkering hänvisas till transportstyrelsens föreskrifter.

Göteborg City Airport

Göteborg City Airport (GCA) anför bl. följande. Generellt gäller att etablering av denna typ inte får flygplatsens godkännande om det ligger placerat inom kontrollzonen. Av säkerhets- och regularitetsskäl ger inte GCA medgivande till etableringar inom kontrollzon. GCA har skyldighet att bevaka flygplatsens olika skyddsområden varav kontrollzonen är en. Att lämna medgivande till etableringar inom den kan på längre sikt påverka GCA:s möjlighet till förändringar i verksamheten.

Trafikverket

Trafikverket anför bl.a. följande. Det aktuella området är beläget inom flygplatsens kontrollzon. Lokalisering av vindkraftverk inom kontrollzonen innebär alltid en risk för restriktioner avseende flygtrafiken. Som framgår av handlingarna i detta ärende avstyrker dock flygplatsen föreslagen lokali-

sering. Utifrån nu gällande regelverk bör införande av flyghinder inom en flygplats kontrollzon endast ske med flygplatsens medgivande. Saknas flygplatsens medgivande måste bedömningen bli att en etablering utgör en potentiell risk för flygplatsens funktionalitet. Detta gäller särskilt om verken som i det här fallet placeras i in- och utflygningsvägarna. Trafikverket delar flygplatsens bedömning och anser att den planerade vindkraftparken bör avstyrkas då den kan medföra påtaglig skada på riksintresset.

Kungälvssornitologerna och Kungälvns Naturskyddsförening anför genom Gunnar Wikman och Stig Johannesson bl.a. följande. Några av de arter vars förekomst påtagligt kommer att påverkas av vindkraftparken och infrastrukturen runt denna som vägar och avverkningar är berguv, fiskgjuse och nattskärra med en tät stam. De vädjar till Länsstyrelsen att göra en korrekt naturvärdesbedömning och avvisa ansökan från Rabbalshede Kraft i detta natursköna och för fågellivet värdefulla område.

I en senare skrivelse har Kåre Ström och Stig Johannesson framfört bl.a. följande. Föreningarna anser att vindkraftsparken vid Vävra Berg inte bör komma till utförande av flera skäl. Osäkerheten vad gäller påverkan på flera särskilt skyddsvärda fågelarter enligt fågeldirektivet och enligt artskyddsförordningen är stor och då bör försiktighetsprincipen gälla. Dessutom har kumulativa effekter redovisats bristfälligt och kopplingen till Natura 2000 har överhuvudtaget inte beaktats. Motiven i korthet är följande.

- Förekomsten av ett berguvrevir och jaktområde för berguv, där reviret (angett som nr 8) även omfattar områden av riksintresse för naturvård och delvis ligger inom Natura 2000- område. Berguven är även upptagen i artskyddsförordningen, som bör beaktas vad gäller revir, jaktområde, boplats, olika bergbranter etc. Rekommenderat minsta skyddsavstånd på 2 km till boplatser/revircentra måste beaktas.
- Förekomsten av en regionalt sett stor och stabil nattskärrapopulation i ett förhållandevis orört och ostört vildmarksområde med lämpliga habitat för nattskärra, där nattskärran är rödlistad, utgör EU-art och är upptagen i artskyddsförordningen. Risken är påtaglig att arten och dess livsmiljö kommer att utsättas för ett ökat tryck och fragmentering genom etableringen av vindkraftverken, infrastruktur, och genom ökad tillströmning av besökare till området.
- Förutom berguv och nattskärra tillkommer flera andra särskilt skyddsvärda fågelarter i området, varav flera utgör EU-arter och/eller är rödlistade arter, bl.a. fiskgjuse, törnskata, trana, brun kärrhök, mindre hackspett, spillkråka. Dessutom förekommer ett stort antal fladdermusarter, bl.a. den rödlistade fransfladdermusen, i det planerade vindkraftsområdet.

Utvecklingspartiet anför bl.a. följande. Verksamheten medför betydande negativ miljöpåverkan. En vindkraftetablering skulle allvarligt påverka fladdermusen. Exploatering i form av vägar och verksfundament inom hållmarkskog som är nattskärrans naturliga häckningsbiotop skulle påverka artens existens inom området. Det har konstaterats att 14 rödlistade eller

skyddsvärda fågelarter häckar eller jagar inom området på Vävra berg, bl.a. berguv, fiskgjuse och trana.

Vindkraftverk lokaliserad på Vävra berg, mitt i Kungälv kommuns geografiska centrum, skulle medföra stor social, miljömässig och ekonomisk skada på landsbygden.

- Natur- och kulturvärden påverkas negativt.
- Ständigt buller, rörliga skuggor och blinkande signallampor leder till medicinska besvär för närboende.
- Riskområden runt vindkraftverken begränsar rörelsefriheten starkt, exempelvis vid friluftsliv och jakt.
- Den orörda landskapsbilden kommer att förändras till industriområde med minskad rekreation och turism som följd
- Försämrade fastighetsvärden och inskränkt äganderätt med byggförbud av bostäder på grund av bullergränsen.

Utvecklingspartiet i Kungälv anser att Rabbalshede Kraft inte bör få tillstånd enligt 9 kap. miljöbalken att uppföra och driva en vindkraftpark med upp till fem vindkraftverk då platsen ej är lämplig med hänsyn till 1 kap. 1 § och 2 kap.6 § i miljöbalken.

I en senare skrivelse har Utvecklingspartiet inkommit med en sammanställning angående hur beslutsfattarna i Kungälv kommun har resonerat när det gäller vindkraft på Vävra berg.

Äventyrskusten, Peter Hero, anför bl.a. följande. Tiotusentals änder och gäss av många arter kommer in och landar i Lökebergs kile. Det är en av de största uppsamlingsplatser på västkusten för dessa fågelarter. Det är hans bestämda uppfattning att de allra flesta fåglarna kommer söderifrån över Vävra berg. Rovfåglar och andra arter tar sikte på Martstrandsfjorden från Skagen. Många fåglar tar sikte på de höjder som finns nära kusten, bl.a. Vävra berg, för att vila innan vidare färd. Han hoppas att Länsstyrelsen inser behovet av en inventering av höstens fågelstäck. Då bör en inventering på våren också vara särskilt intressant enligt hans erfarenhet. Naturturism är en av många mycket intressanta grupper som ökar i antal varje år. Kungälv har en unik natur med både kust och skog. Han har deltagit som aktiv i två olika EU-finansierade cykelturismprojekt i Kungälv på senare tid. Om Länsstyrelsen anser att turism, naturturism och de företagare som han själv, som ska leva på denna turistindustri, är viktiga så kvarstår en kartläggning och utredning kring denna fråga.

Ann-Christin Carden har inkommit med flera skrivelser där bl.a. påverkan på natur-, kultur och upplevelsevärden har framförts. Hon har även skickat in namninsamlingar och rapporterat flera iakttagelser beträffande fågel i området. Vad Ann-Christin Carden bl.a. anför framgår under respektive rubrik nedan.

Yttrande över miljökonsekvensbeskrivning

Många av de människor som söker sig till Vävra berg vill uppleva en orörd natur, fri från mänskligt ljud. Den skiftande naturen med dess lika skiftande

djurliv ger besökaren en möjlighet att vandra genom olika naturtyper. Med vindkraftverk på berget skulle den unika tystnaden försvinna. Storleken på vindkraftverken placerade på bergstopparna skulle tillsammans uppnå en sådan höjd att de skulle bli totalt dominerande inom området oavsett var besökaren står. Ljudnivån från verken skulle även förstärka den dominerande effekten.

En exploatering på Vävra berg skulle allvarligt riskera att slå ut fladdermusen, som i jakt på insekter skulle förolyckas mot verkens rotorblad. Fågellivet är mycket rikt med ett stort antal rödlistade och skyddsvärda arter. Med fem vindkraftverk på Vävra berg skulle ett antal fågelarter som finns inom området löpa stor risk att krocka med rotorbladen. Området uppvisar en mångfald av växter, ett resultat av den varierade naturen. Vävra berg hyser flera fridlysta växtarter samt ett stort antal mossor och lavar, även de bevarandevärda.

Insänd handling innehåller även inventeringar av djur och växter.

Yttrande över nattskärra

Vävra berg är ett orört naturområde med en mycket hög individtäthet av nattskärra. Denna täthet gör området unikt. Nattskärran, som tidigare var listad som sårbar (VU), är idag rödlistad som nära hotad (NT) och även upptagen i EU:s fågeldirektiv. En vindkraftsexploatering i form av vägar och verksfundament inom hållmarkskog som är nattskärrans naturliga häckningsbiotop strider emot dessa direktiv och skulle påverka artens existens inom området.

Yttrande över gjord inventering

Ett antal rödlistade eller skyddsvärda arter häckar eller jagar inom området. Berguven uppehåller sig sedan många år inom Vävra bergsområdet och har visat sig flera gånger under årens lopp, bl.a. kring Mariatorpet och i skogsområdena i närheten av Vävra sjö. Under våren 2011, mars-april, har berguven hörts sju gånger. Ett par berguvar har även iakttagits i östra Granmossen. Berguv häckar förmodligen inom området. Fiskgjusen har siktats ett antal gånger under sommaren. Det faktum att fiskgjusen regelbundet har uppehållit sig vid Vävra sjö, ger starka indikationer att den häckar inom området. Trana har under våren och sommaren hållit till på Vävra berg. Indikationer ger två revir som bägge möjligen har frambringat ungar.

Insänd handling innehåller även en lista på siktade rovfåglar.

Yttrande över fladdermusinventering och biotopkartering

Efter en inventering har det konstaterats att vindområdet Vävra berg hyser ett antal (8 st) arter. Anledningen till att Vävra berg har denna rika tillgång på fladdermöss är att området erbjuder lämpliga livsmiljöer i form av en rik och jämn tillgång på insekter, bra boplatser och en natur med vindskyddade jaktplatser. En vindkraftsetablering skulle allvarligt påverka fladdermusen. Förutom den reellariska att förolyckas nära verken, skulle även den förändrade naturen inom området påverka dem negativt.

Insänd handling innehåller även en inventering av fladdermöss i Vävra berg.

Iakttagelser

Ann-Christin Carden har inkommit flera meddelanden där hon informerar om vilka iakttagelser som gjorts på och i närheten av Vävra berg. Hon rapporterar bl.a. om berguv, fiskgjuse, havsörn, nattskärra och brun kärrhök. Om havsörnen rapporteras bl. a. att de har siktat havsörn som lågflög in över Vävra vatten.

Jan Lennart Johansson och Stig Uno Johansson anför bl.a. följande. Enligt ritningarna kommer de olika vindkraftsnurorna ligga inom en radie av 500 meter – 1,3 km ifrån deras fastighet. Detta kommer att betyda att de under vintermånaderna kommer att störas av ljusflimmer under stora delar av den ljusa tiden. De kommer även att störas av ljud ifrån de närmsta verken som kommer att placeras 500 respektive 600 meter ifrån deras fastighet. Uppe på berget ligger ett antal mindre sjöar och myrområden där tranor, svanar och olika änder häckar. Förutom dessa häckar även nattskärra, berguv, ormvråk och sparvhök. Tack vara myrarna finns det även en population av fladdermöss. Följaktligen vill de se att planerna på en vindkraftsetablering på Vävra berg stoppas, detta för att freda den unika naturen, samt att bespara de kringboende de besvär som en så påträngande industrietablering skulle innebära.

I en senare skrivelse har Stig Uno Johansson framfört bl.a. följande synpunkter. Vävra berg bör bevaras på grund av dess speciella och orörda natur. Han har iakttagit tranan när den skyddat sitt bo, han hör regelbundet berguven, han har sett fiskgjusen dyka i Vävra sjö och han under kvälls- och natt promenader sett fladdermössen jaga. Växterna består av ett flertal fridlysta växter, såsom orkidéer och olika sippor. Dessutom är området ett omtyckt utflyktsmål för såväl skolbarn som friluftsläskande människor

Jan Liljeblad anför bl.a. följande. Han har förvaltat och rustat upp ett kulturhistoriskt värdefullt torp från 1700-talet som ligger vid Granmossen i Vävra berg. I Vävra berg finns 40 – 50 fågelarter varav flera är fridlysta, däribland berguv. Dessutom minst åtta arter fladdermöss, varav en del rödlistade skyddsvärda däggdjur, och groddjur. När vägarna och de stora djupa betongfundamenten är anlagda finns ingen återvändo. Då är Vävra berg förstört för alltid. Freda och skydda Vävra berg och låt det sköna naturområdet, tillsammans med Hålda bokskog och Gullbringa reservat, bli ett arv till kommande generationer.

Björn Melander m.fl. anför bl.a. följande. De vädjar, till politiker och andra personer som beslutar i frågan kring vindkraftutbyggnaden i Vävra berg, att begrunda de skador som förorsakas när man väljer den platsen för en vindkraftpark. Vävra berg är ett unikt område med ett flertal rödlistade och skyddsvärda däggdjur, groddjur och fågelarter, däribland den sällsynta berguven. Minst åtta arter av fladdermöss och 40-50 fågelarter, flera frid-

lysta. De vill att det lilla unika nästan orörda naturområde som ännu finns kvar skyddas.

Anette Eliasson och Michael Castro anför bl.a. följande. Deras intresse för djur och natur gör att de varje vecka promenerar i Vävra berg, vinter som sommar, och de kan intyga att naturen där är mycket speciell. En avverkning av skog skulle påverka alla de olika fåglar som bor i området, inte minst nattskärran och de ovanliga rovfåglar som har Vävra berg som sitt livsområde. Vävra berg ligger som en tårtbit mellan ett antal reservat eller skyddade naturområden. Att därför tillåta vindkraft inom området skulle även påverka dessa skyddade områden. De protesterar mot planerna på vindkraft på Vävra berg.

Ingemar och Lennart Samuelsson anför bl.a. följande. Förutom den orörda naturen erbjuder Vävra berg stillhet och ro. Bland annat ser de den lilla hasselmusen och de har även fladdermöss som bor under panelen i deras hus. Att tillåta vindkraft inom området skulle förstöra området för all framtid, både för djur och människor.

Christer Mellqvist anför bl.a. följande. Vävra berg bör bevaras på grund av dess speciella och orörda natur, dess artrikedom och dess rika djurliv. Under sommaren har han flera kvällar och nätter hört nattskärran som häckar runt om hela berget. Han har även hört flera olika ugglor, såsom hornuggla och kattuggla. Naturvårdsverket anser att vindkraft ska stå i redan bullerförstörda områden. Respekterar man detta ska Vävra berg lämnas i fred.

David Carden anför bl.a. följande. Under mer än ett år har han deltagit i en analysgrupp med uppgift att analysera naturen på Vävra berg. Han har under denna tid fått en insikt i detta orörda naturområde med den artrikedom som finns där. Sverige har skrivit under ett antal internationella avtal – bevarande av mångfald, bevarande av våtmarker, bevarande av fridlysta och skyddsvärda djurarter. Dessa tre avtal anser han bör ligga till grund för fortsatt existens av Vävra berg såsom det är idag och att det undantas vindkraftutbyggnad.

Elsy och Kurt Andersson anför bl.a. följande. Deras analys har visat att det finns ett antal olika fåglar inom området, kring 50 olika arter, inte minst berguven och nattskärran. De har även sett hasselsnok ett antal gånger i omgivningarna. Runt Vävra berg ligger flera naturreservat. Vindkraftverk på Vävra berg skulle påverka dessa. De anser att Vävra berg ska bevaras och deras förhoppning är att de hörsammas.

Jan Lennart Johansson anför bl.a. följande. Under sina promenader runt berget har han många gånger fått se och höra ett antal olika fåglar såsom blå kärrhök, brun kärrhök, ormvråk och korp. På vårvintern hör han ofta berguven ropa. Han har även sett trana som brukar häcka inte långt från hans hus. Under sena sommarkvällar och nätter har han vandrat kring Vävra sjö och upplevt hur fladdermössen jagat över vattenytan. Området är alldeles för vackert för att tillåta att området skövlas.

Karin och Heine Nielsen anför bl.a. följande. Vävra berg ligger mitt i kommunens geografiska centrum med ett stort antal bostäder på landsbygden i omgivningen. Uppe på berget finns flera hushåll som kommer att få sin boendemiljö helt fördärvad. Det gäller också för tusentals boende i kringliggande områden där vindkraftverken kommer att dominera i landskapet. Byggs vindkraft på Vävra berg försvinner ett vackert landskap, där många idag både vill bo och söka rekreation. Vindkraftverken kommer att behöva förses med blinkande ljus. Det blir en ljusförorening som kommer att störa många boende på landsbygden, som nu kan se natthimlen och finna avkoppling i att bo på landet. Det förekommer flera rödlistade och skyddsvärda arter som hotas av en vindkraftsetablering på Vävra berg. Karin och Heine Nielsen anser att Rabbalshede Kraft inte bör få tillstånd enligt 9 kap. miljöbalken att uppföra och driva en vindkraftpark då platsen ej är lämplig med hänsyn till 1 kap. 1 § och 2 kap. 6 § miljöbalken.

Kjell Johansson anför bl.a. följande. Vävra berg är otillgängligt och därmed tyst vilket främjar rekreation och djurliv, vilket vindkraftverk och byggnationen av dessa snabbt fördärvar. Byggs det vindkraftverk så byggs det vägar och då kommer markägarna snabbt att avverka skogen de nu inte kommer åt. Det blir alltså mer fördärvat än bara vindkraftverken. Det blir stenöken och kalhyggen.

Niklas Melvås anför bl.a. följande. Om etableringen tillåts försvinner ett trivsamt och tyst naturområde som ligger i anslutning till en unik fauna. Då man kan läsa i rapporter från forskare hur allt fler centralt belägna tysta områden försvinner och vikten av dessa så känns det ytterst sorgligt att man kan etablera vindkraft i just ett sådant område. Värna om den landskapsbild och naturintressen som finns i Kungälv och tillåt inte vindkraftsetableringen på Vävra berg.

Namninsamlingar

Ann-Christin Carden har inkommit med namninsamlingar där personer skrivit under att de motsätter sig en vindkraftetablering på Vävra berg. Namninsamlingarna utgörs dels av en webbaserad insamling som resulterat i 359 namn, och dels en insamling med namnlistor som 482 personer skrivit under för hand. Ytterligare en namninsamling med 27 namnunderskrifter, Bengt Nordenberg m.fl., har inkommit från personer som motsätter sig vindkraftetableringen.

Länsstyrelsens yttrande med förslag till beslut

Länsstyrelsen har avgett ett yttrande till miljöprövningsdelegationen genom vilket föreslås att tillstånd ges till fyra av de fem sökta vindkraftverken. Länsstyrelsen har även föreslagit villkor för verksamheten. Länsstyrelsen motiverar sitt ställningstagande enligt följande.

Miljökonsekvensbeskrivningen

Länsstyrelsen anser att miljökonsekvensbeskrivningen uppfyller kraven på vad en sådan beskrivning ska innehålla enligt 6 kap. miljöbalken. Den identifierar och beskriver de för prövningen relevanta effekterna av verksamheten och möjliggör en samlad bedömning av verksamhetens effekter på människors hälsa och miljö. Länsstyrelsen anser därför att miljökonsekvensbeskrivningen kan godkännas.

Lokaliseringen

För vindkraftverk liksom för annan miljöfarlig verksamhet gäller att valet av plats ska prövas mot lokaliseringsregeln i 2 kap. 6 § miljöbalken. Där anges att för miljöfarlig verksamhet ska väljas en plats som är lämplig med hänsyn till att ändamålet ska kunna uppnås med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljö. Bestämmelsen ska läsas mot bakgrund av miljöbalkens portalparagraf 1 kap. 1 § som anger att balken ska tillämpas så att en från ekologisk, social, kulturell och samhällsekonomisk synpunkt långsiktigt god hushållning främjas. Vidare gäller balkens grundläggande hushållningsbestämmelser i 3 kap. 1 § där det föreskrivs att mark och vattenområden ska användas för de ändamål för vilka området är bäst lämpat med hänsyn till beskaffenhet och läge och föreliggande behov. Företräde ska ges en sådan användning som medför en från allmän synpunkt god hushållning.

Det är ofrånkomligt att vindkraftverk medför förändringar i landskapsbilden. Vindkraftverk ger upphov till störningar genom buller och skuggbildning. Närboende kan uppleva att deras närmiljö försämras. Dessa olägenheter måste dock ställas mot samhällets behov av förnyelsebar energi.

Planförhållanden m.m.

Projektområdet omfattas inte av detaljplan eller områdesbestämmelser. Vindkraftetableringen bedöms vara förenlig med Kungälvskommuns översiktsplan då den planerade verksamheten ligger inom ett av de områden som kommunen pekat ut i översiktsplanen som utbyggnadsområde för grupper av vindkraftverk. Projektområdet ligger inte inom något naturreservat eller Natura 2000-område men i närområdet finns flera naturreservat som även är Natura 2000-områden. Med de villkor som Länsstyrelsen föreslår bedöms det inte föreligga någon risk för att de skyddsvärda miljöerna inom naturreservaten tillika Natura 2000-områdena påverkas på ett betydande sätt.

Kungälvskommun har tillstyrkt den planerade verksamheten och den är därmed förenlig med bestämmelserna i 16 kap. 4 § miljöbalken.

Göteborg City Airport

Luftfartsstyrelsen pekade år 2008 ut flygplatsen Göteborg City Airport (GCA) som riksintresse för kommunikationer enligt 3 kap. 8 § miljöbalken. Av funktionsbeskrivningen framgår att GCA är av riksintresse för att säkerställa framtida utveckling av utrikestrafiken i Göteborgsregionen.

Det planerade projektområdet för vindkraftparken ligger ca 11 km NNV om GCA och inom GCA:s kontrollzon. GCA har ställt sig negativ till vindkraft-

etableringen då de planerade verken hamnar inom flygplatsens kontrollzon. GCA hävdar att om flygplatsen lämnar medgivande till att uppföra vindkraftverk inom kontrollzonen kan det på längre sikt påverka flygplatsens möjlighet till förändringar i verksamheten. Trafikverket delar GCA:s bedömning och anser att den planerade vindkraftsparken bör avstyrkas. Trafikverkets synpunkter grundar sig på att flygplatsen inte gett sitt medgivande till vindkraftsetableringen som ligger inom kontrollzonen. Om ett sådan medgivande från flygplatsen saknas anser Trafikverket att bedömningen måste bli att vindkraftverken utgör en potentiell risk för flygplatsens funktionalitet och vindkraftsparken kan därmed medföra påtaglig skada på riksintresset.

RKAB har låtit utföra två utredningar som belyser hur den planerade vindkraftsparken kan komma att påverka GCA:s flygplatsverksamhet. Konsekvensanalysen som Ägir konsult AB gjort visar på att vare sig flygtrafik enligt IFR (instrumentella flygregler) eller VFR (visuella flygregler) påverkas. Den lufrumsanalys som Triventus Consulting gjort på uppdrag av RKAB visar på att vindkraftsparken varken påverkar MSA-ytan eller in- och utflygningsprocedurer och har heller ingen inverkan på flygplatsens flygoperativa verksamhet. Vindkraftverken ligger inom ett begränsat område inom kontrollzonen där samverkan mellan vindkraft och flygplatsverksamhet är möjlig.

Några generella riktlinjer om att vindkraftverk inte kan anläggas inom kontrollzon finns inte utan en analys måste göras i varje enskilt fall. Av utförda utredningar framgår att GCA:s flygplatsverksamhet och den planerade vindkraftverksamheten vid Vävra berg är förenliga med varandra. Länsstyrelsen bedömer därför att den sökta vindkraftverksamheten inte påtagligt kan försvåra tillkomsten eller utnyttjandet av flygplatsens verksamhet och därmed är förenlig med bestämmelserna om riksintresse för kommunikationer enligt 3 kap. 8 § miljöbalken.

Buller, skugga och landskapsbild

RKAB har i ansökan redogjort för påverkan avseende buller och skugga. Störningarna genom buller och skuggbildningar vid bostäder är inte större än att de kan komma ned till nivåer som kan godtas. Bolaget har belyst påverkan på landskapsbilden genom att bland annat ta fram fotomontage. En etablering av vindkraft i området kommer att medföra att landskapet upplevs som mer exploaterat än tidigare. Länsstyrelsen bedömer att påverkan på landskapsbilden är måttlig.

Naturvärden

Projektområdet är beläget i ett kuperat skogslandskap. På höjderna finns hållmarktallskog och i de lägre belägna delarna finns inslag av våtmarker och sumpskogar. Skogen i området är olikåldrig och varierad. I den västra delen dominerar barrskog medan det är större inslag av lövträ i den östra delen. Vägar och verksplaceringar har anpassats till resultatet av naturvärdesinventeringen. Den planerade hänsynen som bolaget redovisat får anses tillräcklig för att bedöma att påverkan på de markbundna naturvärdena är

godtagbar. Inom ett par kilometers radie men utanför projektområdet finns ett flertal lövskogsmiljöer varav några är naturreservat tillika Natura 2000-områden. De kringliggande miljöerna bedöms inte påverkas direkt.

Fåglar

RKAB har låtit utföra en häckfågelinventering samt riktade inventeringar på nattskärra och berguv. RKAB har även kompletterat med en utredning om berguvs förekomst och förutsättningar i närområdet. Inventeringar och utredningar visar på att området hyser arter som är vanliga i skogen, men även att det förekommer mer skyddsvärda arter som nattskärra och berguv inom eller i närheten av projektområdet.

Trana, nattskärra och berguv ingår i artskyddsförordningens bilaga 1 med beteckningen B, dvs. arter som har ett sådant gemenskapsintresse att särskilda skyddsområden eller bevarandeområden behöver utses. Nattskärren och berguven klassas i svenska rödlistan som NT (near threatened, nära hotad) medan tranan inte en upptagen där.

Enligt den fågelutredning som RKAB låtit göra framgår att vindkraftparken berör ett par häckande tranor. Det finns en osäkerhet om var i projektområdet tranorna häckar. Trana löper sannolikt inte någon större risk att kollidera med vindkraftverk men Länsstyrelsen bedömer att det föreligger viss risk att den kan komma att störas, och då främst under anläggningstiden.

Nattskärren har under de senaste 30 åren minskat men de senaste 10 åren uppvisar arten på en uppgång i södra Sverige. Dock förväntas en fortsatt nedgång de kommande 20 åren främst på grund av förändringar i deras livsmiljöer t.ex. borttagande av tallhedskogar till förmån för granplaneringar. Vävra berg med omnejd består av en för nattskärren mycket bra häckningsmiljö. RKAB har låtit utföra en inventering av nattskärra som visar på att arten är vanligt förekommer i hela projektområdet. Det är idag oklart hur pass störd arten kan bli av vindkraft. Nattskärren är lågflygande så ingen större risk för kollisioner bedöms föreligga. Under förutsättning att skyddsåtgärder vidtas, i form av begränsning av bullrande verksamhet under anläggningstiden, bedöms påverkan på nattskärren vara godtagbar.

Av de studier RKAB utfört framgår att det finns åtta kända berguvsrevir inom en radie av ca 10 km från projektområdet. Sveriges ornitologiska förening rekommenderar ett skyddsavstånd på minst 2 km mellan häckningsplats för berguv och vindkraftverk. I närområdet, dvs. inom ca 3 km från närmsta vindkraftverk, finns två platser där häckning konstaterats. Den ena häckningsplatsen ligger 2,6 km sydväst om närmsta vindkraftverk. Berguvar som häckar där födosöker sannolikt inte frekvent i området där vindkraftverken planeras. Länsstyrelsen bedömer inte att denna häckningsplats kommer att påverkas nämnvärt. Den andra närbelägna platsen, nedan kallat inlandsreviret, ligger ca 800 meter från verk 1. I inlandsreviret har häckningar konstaterats ett par gånger sen år 1995, dock inga mellan år 2005-2010, men berguv hördes och sågs åter i reviret år 2011. Att berguv hörts ropa inom Vävra bergsområdet år 2011 innebär att inlandsreviret får betraktas som

besatt men häckning har inte kunnat konstateras. Berguven är svårinventerad och det kan inte uteslutas att arten försökt häcka i inlandsreviret oftare än vad som är känt idag.

I mitten av 1900-talet återstod endast spillror av en gång vida utbredd berguvspopulation. Ett omfattande åtgärdsarbete sattes in och tack vare Projekt Berguv kunde över 3000 uvar födas upp och sättas ut. Dödligheten bland dessa uvar var stor men många nya par etablerade sig och i slutet av 1900-talet fanns det ca 600 etablerade berguvspar runt om i Sverige. De senaste 10 åren har arten åter igen minskat kraftigt. Dagens population uppgår till 475 par. Under 2000-talet har det skett en populationsminskning med ca 125 par dvs. en minskning med 20 %. Minskningen tros bland annat bero på förändrad födotillgång men tjuvjakt och miljögifter kan heller inte uteslutas. Till följd av populationsminskningen står ett flertal tidigare besatta revir idag tomma. För att berguven ska kunna återetablera sig i landskapet krävs det att häckningsplatser värnas, såväl aktiva häckningsplatser som sådana som tidigare varit aktiva. När ett revir väl blir besatt är paren hårt knutna till platsen och kan häcka där under många år framöver.

I Kungälv finns det åtta berguvsrevir och samtliga revir får anses ha stor betydelse för artens överlevnad inom kommunen då det ofta endast är 1 - 2 häckningar per år som lyckas i dessa revir. Det låga antalet berguvspar och den negativa populationstrenden talar för att samtliga åtta revir har en stor betydelse för artens fortsatta överlevnad även ur ett regionalt och nationellt perspektiv. För att arten ska lyckas återetablera sig krävs det en god tillgång på lämpliga jaktmarker och revir. I det fall områden vid häckningsplatser exploateras, under tiden berguven varit frånvarande, försämras berguvens möjligheter att återetablera sig.

Länsstyrelsen anser att området vid inlandsreviret med en häckningsplats som endast ligger 800 meter från verk 1 ska värnas. Om verk 1 uppförs skulle detta leda till att reviret skadas och därmed försämrade häckningsmöjligheter för berguven. Vindkraftverket skulle även utgöra en direkt kollideringsrisk för berguven. Med hänsyn till försiktighetsprincipen och till lokaliseringsregeln bör ansökan om uppförande av verk 1 därför avslås.

Fladdermöss

Alla fladdermusarter i Sverige är skyddade genom artskyddsförordningen. Bolaget har låtit utföra en fladdermusinventering där inventering utförts på de platser som bedömts ha bäst förutsättningar för fladdermöss. De inventerade lokalerna ligger runt om projektområdet och ingen inventering har gjorts inne i projektområdet. De sju inventerade lokalerna besöktes en eller två gånger under ca 15 -75 minuter vid varje tillfälle. Fladdermusobservationer gjordes vid de flesta tillfällena trots att det ofta var relativt måttliga vindar med friska byar. Inventeringsresultatet visar på att det finns ett flertal miljöer i närområdet till vindkraftparken som hyser fladdermöss. Resultatet är väntat eftersom det runt om vindkraftområdet finns fyra naturreservat och dussinet mindre nyckelbiotoper av främst ädellövskogsnatur, dvs. biotoper som ofta är gynnsamma för fladdermöss. Flera av de noterade arterna är så

kallade högriskarter vilket innebär att de kan löpa större risk att omkomma vid vindkraftverk än andra fladdermöss då dessa fladdermöss är anpassade för jakt i fria luften. Inventering har inte utförts inne i projektområdet men Länsstyrelsen finner det troligt att fladdermöss även kan förekomma där, då stora delar av projektområdet inte är präglad av skogsbruk. Det finns även tjärnar, sumpskogar och myrpartier i projektområdet som troligen är insektsrika och kan vara lämpliga födosökslokaler för fladdermöss. Länsstyrelsen anser att det i nuläget är svårt att förutse i vilken utsträckning fladdermöss kan komma att påverkas och föreslår därför ett utredningsvillkor, U1.

Kulturvärden

Riksintresseområde för kulturmiljö och kommunala bevarandeområden kan komma att påverkans något men då endast visuellt. Närområdet är rikt på fornlämningar men på höjderna där vindkraftverken planeras förekommer fornlämningar mer sparsamt. Vid den arkeologiska utredning som bolaget låtit utföra mättes ett antal nya lämningar in vilka utgjordes av gränsmärken, stenhägnader och en backstuga. Samtliga bedömdes vara övriga kulturhistoriska lämningar. Utifrån de undersökningar som är gjorda bedömer Länsstyrelsen att inga fasta fornlämningar kommer att beröras. Vägdragning och verksplacering har anpassats till lämningar i området. Det kan dock inte uteslutas att några lämningar kan komma att beröras eller tas bort. Av Länsstyrelsens föreslagna villkor 8 framgår att rimlig hänsyn ska tas till lämningarna och att skadorna ska minimeras. Av samma villkor framgår även att övriga kulturhistoriska lämningar som kan komma att skadas eller tas bort ska dokumenteras.

Påverkan på de kulturhistoriska lämningarna innebär lokalt att vissa värden går förlorade men det får ändå anses som acceptabelt. I ett större sammanhang bedöms påverkan på kulturvärdena orsakade av vindkraftetableringen som relativt liten.

Länsstyrelsens sammanfattande bedömning

Med hänvisning till vad som anförts ovan gör Länsstyrelsen bedömningen att det västra vindkraftverket, verk 1, med tillhörande väg inte kan godtas. För de fyra verken verk 2, 3, 4 och 5, bedöms kraven på en lämplig lokalisering uppfyllas och Länsstyrelsen anser att det inte finns några hinder för uppförande och drift av dessa verk och tillhörande vägar.

Tidsbegränsning av tillståndet

Länsstyrelsen anser att tillståndet bör tidsbegränsas till trettio (30) år räknat från det att verksamheten tagits i drift.

Rabbalshede Kraft AB (RKAB) yrkar om att uppföra och driva en vindkraftpark i 30 år samtidigt som bolaget yrkar att tillståndet inte ska tidsbegränsas. Den tekniska livslängden för vindkraftverk beräknas vara mellan 20 till 25 år, enligt Boverkets handbok "Vindkraftshandboken" år 2009. Tillstånd till förevarande slag av verksamhet bör normalt tidsbegränsas av olika skäl, dels på grund av den tekniska livslängden för vindkraftverk är

begränsad, och dels för att möjligheterna till en förutsättningslös prövning av villkoren vid en eventuell fortsatt verksamhet är större vid en ny tillståndsprövning. Även om verksamheten idag bedöms vara tillåtlig kan framtida förutsättningar medföra ett annat ställningstagande. Länsstyrelsen finner det därför skäligt att tillståndet tidsbegränsas till 30 år från det att verksamheten tagits i drift. Denna tid bör med tillräcklig marginal inrymma den tekniska livslängden för de verk som avses etableras.

Verkställighet

Länsstyrelsens anser att tillståndsbeslut normalt inte ska få tas i anspråk förrän de vunnit laga kraft. Det finns ofta en önskan hos verksamhetsutövaren att komma igång med verksamheten så snabbt som möjligt. I situationer av aktuellt slag där verksamheten innebär ett inte obetydligt ingrepp i natur- och kulturmiljön menar Länsstyrelsen att verkställighetsförordnanden inte bör meddelas. Bolagets yrkande om verkställighetsförordnande bör därför avslås.

I yttrandet finns även förslag till villkor.

Motivering av villkor

2. Enligt 16 kap. 3 § miljöbalken får tillstånd för sin giltighet göras beroende av att säkerhet för återställningsåtgärder ställs. Länsstyrelsen bedömer att en säkerhet för återställningskostnader ska ställas. Säkerheten ska täcka kostnaderna som uppkommer om verksamheten av någon anledning avbryts och tillståndshavaren inte kan fullfölja sina åligganden att iordningställa ianspråktaget område.

RKAB uppger att kostnaden för nedmontering ska säkerställas genom t.ex. tecknande av återvinningsförsäkring, men några belopp anges ej.

Miljööverdomstolen har i tidigare ärende rörande vindkraftverk av samma storlek (totalhöjd 149,5 meter) lokaliserade på berg i Övertorneå kommun utgått från att kostnaden för nedmontering av ett aggregat ligger i storleksordningen 300 000 kr (se miljööverdomstolens dom den 19 november 2008 i mål nr M 2210-08). I domen sägs också att syftet med en säkerhet är att skydda samhället från risken att behöva stå för kostnaden av efterbehandlingen i en situation där verksamhetsutövaren inte kan fullfölja sina åligganden.

Energimyndigheten har därefter i samarbete med flera andra aktörer genomfört en studie som syftar till att ge vägledning i hur stor kostnaden är för att montera ner vindkraftverk samt hur stort värdet av de nedmonterade delarna kan vara, "Vindkraftverk - kartläggning av aktiviteter och kostnader vid nedmontering, återställande av plats och återvinning". En av de typanläggningar som studerades var en 2 MW-anläggning med ståltorn på land som vid tiden för studien beräknades kosta ca 700 000 kr att montera ned och forsla bort för återvinning samt återställande av plats efteråt (nettokostnad per styck vid ett antal om 20 st och med metallpriser motsvarande de i november 2008, varav ca 170 000 kr avser borttagning av fundament och återställning av plats). Det finns följaktligen skäl till att anta att kostnaden för återställande i dagsläget är högre än 300 000 kr.

Varje bedömning av återställningskostnaden är osäker. En avvägning mellan att beloppet inte ska vara oskäligt betungande för verksamhetsutövaren samtidigt som risken begränsas för att samhället drabbas av kostnader vid en avveckling av verksamheten leder fram till att Länsstyrelsen anser att säkerheten ska bestämmas till 400 000 kr per verk. För att det ska finnas en säkerhet för återställningsåtgärder av

vägar, fundament m.m. om verksamheten tidigt skulle gå över styr bör en del av säkerheten ha ställts och godkänts redan innan tillståndet tas i anspråk. Ett skäligt belopp för denna del av säkerheten får anses vara 400 000 kr.

3. Enligt etablerad rättspraxis ska en ekvivalent ljudnivå om 40 dB(A) gälla som villkor utomhus vid närliggande bostäder, oavsett vilken tid på dygnet som störningen uppkommer. Utförda beräkningar visar att bullernivån 40 dB(A) kommer att innehållas vid närliggande bostäder. Om värdet överskrids ska åtgärder vidtas snarast. Länsstyrelsen anser att tillsynsmyndigheten kan bestämma vid vilken tidpunkt en kontroll ska göras.

Vid en emissionsmätning kan bullernivån vid vindkraftverket kontrolleras och därefter kan bullernivån vid bostad beräknas. Vid en immissionsmätning mäts bullernivån vid t.ex. en bostad. Vid en sådan mätning kan det dock vara svårt att utifrån erhållna mätvärden dra någon slutsats vilken bullernivå som vindkraftverksamheten genererar. Orsaken till detta är att bakgrundsljud från vegetation m.m. kan vara nära eller högre än det buller som genereras från vindkraftverksamheten. Om så är fallet kan inte bullerbidraget från vindkraftverksamheten urskiljas.

I många fall kan det vara lämpligt att kombinera en emissionsmätning med en immissionsmätning. Vilken metod som väljs bör lämpligast avgöras i samråd med tillsynsmyndigheten.

4. I enlighet med gällande praxis anser Länsstyrelsen att skuggorna ska begränsas till maximalt åtta faktiska rörliga skuggtimmar per kalenderår. Vid flera bostäder beräknas den maximala rörliga skuggbildningen bli mer än 30 minuter per dygn. Länsstyrelsen anser därför att det finns skäl att dessutom begränsa tiden till maximalt 30 minuter per dygn. Det område som utgör utgångspunkt för bedömningen av skuggeffekten är det område som används så intensivt att det är att betrakta som störningskänslig plats, vilket bland annat är tomt med bostads- och fritidshus med tillhörande uteplatser och andra ytor för rekreation, lek och liknande. Med störningskänslig plats har i praxis ansetts antingen hela tomten eller, på större fastigheter, en befintlig uteplats eller ett område på 5x5 meter intill ett bostadshus.
5. Transportstyrelsen är den myndighet som satt regelverket kring hinderbelysning, med utgångspunkt för flygfartens säkerhet. Bolaget har att följa föreskriften och ansvarar för att kraven efterlevs. Reglerna finns beskrivna i föreskriften TSFS 2010:155.

Bolaget bör följa utvecklingen och anpassa hinderbelysningens ljusintensitet så att den reduceras under skymning, gryning och på natten så mycket som gällande lagstiftning medger. Vid mörker kan det finnas skäl att ställa krav på att det ska vara möjligt att kunna minska ljusintensiteten.

6. Vid anläggandet av vägar, fundament samt el- och teleledningar ska verksamhetsutövaren utföra de skyddsåtgärder, iaktta de begränsningar och vidta de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att förebygga, hindra eller motverka skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön.

Nattskärnan finns inom större delen av anläggningsområdet. Nattskärnan klassas i rödlistan som NT (near threatened, nära hotad). För att minska påverkan på nattskärnan har bolaget uppgett att anläggningsarbeten kan undvikas under perioden maj till augusti. Länsstyrelsen delar bolagets uppfattning att en lämplig skyddsåtgärd är att begränsa anläggningstiden. Länsstyrelsens anser att anläggningsarbeten så långt som möjligt ska undvikas under nattskärans häckningssäsong, dvs. från den 1 maj till den 31 augusti.

Om nya fakta framkommer angående värdefulla natur- eller kulturmiljöer har bo-

laget ett ansvar att samråda med berörda myndigheter.

7. Om det av exempelvis byggnadstekniska skäl uppkommer behov av mindre ändringar av vindkraftverkens placering eller av ändrade anläggningsarbeten kan detta accepteras endast om bolaget visar att påverkan på människor och miljö inte försämrats samt att en utredning görs som visar påverkan och skyddsavstånd till identifierade skyddsobjekt. Länsstyrelsen anser att det är motiverat med ett utrymme för mindre ändringar av verkplatsen och tillhörande anläggnings placeringar inom det aktuella verksamhetsområdet.

Många olika intressen kan bli berörda av en ändrad placering. Exempelvis kan naturvårds- och kulturmiljöintressen samt försvarsmakten påverkas. Företrädare för berörda sektorsintressen (såsom t.ex. länsstyrelsen) ska beredas tillfälle att lämna synpunkter. För att en alternativ verksplacering eller vägsträckning ska kunna godkännas ska samråd ske med tillsynsmyndigheten.

8. Verkens slutliga placering och utformning av vägar m.m. har betydelse i den sammanvägda bedömningen. Det finns därför skäl att meddela villkor som innebär att tillsynsmyndigheten har möjlighet att i god tid innan få ta del av de tidpunkter, transporttider, byggnads- och anläggningsmoment, m.m. som planeras. Arbets- och tidplanen ska även redovisa skyddsåtgärder vid kulturhistoriska lämningar och naturvärden.

De lämningar som ligger inom 10 meter från planerad vägmitt, samt de som är aktuella för borttagning, ska dokumenteras i detalj med text och bild i sin orörda miljö, dvs. innan anläggning av vägen startar.

9. Även om verksamheten inte ger upphov till någon regelmässig och omfattande hantering och förvaring av kemiska produkter såsom olja och smörjmedel etc. ska de produkter väljas som medför minsta möjliga risk med avseende på miljö- och hälsoskadlighet. Detta följer av miljöbalkens allmänna hänsynsregler. Hantering av kemiska produkter inklusive farligt avfall ska ske på sådant sätt att mark och vatten inte förorenas. Då projektområdet idag är oexploaterat och utgörs av en relativt orörd naturmiljö är det motiverat att ha ett särskilt villkor för hantering av kemikalier och avfall.
10. En anmälan ska ges in till tillsynsmyndigheten om elproduktionen vid något av verken inte bedrivits under ett år och efter två år ska återställningsåtgärderna vara klara, om inte tillsynsmyndigheten medger annat. Det finns skäl att ställa krav på vid vilken tidpunkt återställningsåtgärderna senast ska vara utförda. Återställningsarbetet ska ske i samråd med bland annat tillsynsmyndigheten och vilka återställningsåtgärder som är de miljömässigt mest lämpliga vid den tidpunkten kan hanteras i samråd med tillsynsmyndigheten.
11. Länsstyrelsen anser att ett kontrollprogram ska finnas som särskilt ställer krav på uppföljande studier avseende trana i området eftersom det förekommer häckande tranor inom projektområdet. Kontrollprogrammet bör löpa på minst två års tid och kan därefter upphöra. Förslag till kontrollprogram ska lämnas till tillsynsmyndigheten senast tre månader efter det att detta tillstånd tagits i anspråk.

Motivering av utredningsvillkor

Det är väl känt att fladdermöss kan dödas av vindkraftverk och den sannolika orsaken till detta är att de jagar insekter som samlas vid vindkraftverkens torn. Det förekommer flera högriskarter i området och även om dessa är vanliga så hör fladdermöss till de arter som har låg reproduktionstakt, dvs. ca en unge per år. Detta innebär att fladdermusen är känslig för en ökad dödlighet. Genom att stänga av vindkraftverken under en viss period på året och under dygnet då vindhastigheten är låg kan dödligheten vid vindkraftverk minskas avsevärt.

Det i nuläget är svårt att förutse i vilken utsträckning fladdermöss kan komma att påverkas av den planerade vindkraftparken. Bolaget bör därför genom fältstudier följa upp förekomst av fladdermöss i området samt eftersöka döda eller skadade fladdermöss vid verksplatserna. Kontrollen bör ske vid lämpliga tillfällen i augusti-september under två år. I det fall undersökningen visar att åtgärder bör vidtas för att minska påverkan på fladdermöss ska bolaget föreslå

- vilka åtgärder som kan vidtas för att begränsa vindkraftverkens påverkan på fladdermössen i området,
- villkor för avstängning av vindkraftverk.

Synpunkter på Länsstyrelsens yttrande

Miljö- och byggnadsnämnden meddelar att de inte har något att erinra mot Länsstyrelsens förslag, med undantag för att tidigare föreslaget villkor om varningsskyltar, villkor 6 i nämndens tidigare yttrande, bör kvarstå.

GCA tillstyrker inte sökt vinkraftetablering och anför bland annat följande. Den sökta etableringen har i ett utvecklingsperspektiv en starkt begränsande påverkan. Dessutom finns en allvarlig flygsäkerhetspåverkan då sökt etablering är inom kritiskt område avseende in- och utflygning till huvudbanan.

Trafikverket har bland annat framhållit att nya vindkraftverk inom kontrollzonen endast bör tillåtas om berörd flygplats ger sitt godkännande.

Naturskyddsföreningen i Kungälv anser att ansökan ska avslås och har framfört bland annat följande skäl.

- Området hyser stora arealer som enligt EU:s habitatdirektiv utgör skyddsvärd natur.
- Över Vävra berg passerar ett omfattande sträck av flyttfåglar.
- Vävra berg ett av länets största områden som nästan är opåverkat av skogsbruk. Området har stor variation av trädslag och med olika ålder. Inslaget av död ved är stort och epifytfloran är omfattande.
- Förekomst av fladdermöss ska vara ett av skälen för att avslå ansökan.
- Berguven i Bohuslän häckar aldrig närmare varandra än 5 km vilket innebär att en radie om 2,5 km behöver tillämpas. Sveriges ornitologiska förening rekommenderar minst 2 km skyddsavstånd. Det innebär att både verk 1 och 2 ska avslås.
- En vindkraftanläggning skulle vara förödande för utvecklingen av vandringsurism i området.

Kungälvsortnitologerna anser att ansökan ska avslås och har framfört bland annat följande skäl.

- Den valda platsen är olämplig främst med hänsyn till häckande berguv, trana och nattskär. Under senare tid har havsörn förekommit under häckningstid i området.
- Under 2012 har berguvarna flyttat sin boplats 3 km längre söderut och häckat mer centralt i projektområdet, där rekommenderat skyddsavstånd för arten inte uppfylls för något av de planerade vindkraftverken. Ungfåglar rör sig sannolikt över hela projektområdet.

Jan Liljeblad, Christer Andersson, Annette Eliasson och Mikael Castro, Elsy och Kurt Andersson, Ingemar och Lennart Samuelsson, Lars och Lena Lernbring, Stig-Uno och Jan Lennart Johansson, Brita Ullman/Krisdemokraterna, Asta Eriksson, Gun Jonasson, Ann-Christine och David Carden, Karin och Heine Nielsen, Dagmar och Leif Nygård och Tord Tamming, Kenneth Dahlström, Jeanette Svensson, Eve och Per Stjernström, Lisbeth Bergh och Roland Leckborn Utvecklingspartiet, Peter och Ulrika Brettmark, Niklas Melvås, Therese Cratz-Håkansson, Kjell Johansson, Heine Nielsen, Lars Axhage samt Peter Hero/ÄventyrsKusten.

Ovan nämnda har sammanfattningsvis framfört bl.a. följande.

- Ansökan ska avslås
- Redovisning av alternativ lokalisering finns inte. Utredningarna som gjorts avseende buller och naturvärden är inte tillräckliga.
- Området är ett tyst och orört naturområde som bör bevaras. Riktvärdet 35 dB(A) ska gälla då Vävra berg är ett tyst område
- Oro uttrycks för störningar i form av skuggor och för lågfrekvent buller.
- Avståndet till samlad bebyggelse bör vara 1000 meter.
- Vindkraftverken kommer att dominera miljön och påverka landskapsbilden den totala upplevelsen av kulturlandskapet negativt.
- Fåglar såsom berguv, trana, nattskär, havsörn, m.fl. skyddas inte. Fågelsträck över området beaktas inte.
- Fladdermöss skyddas inte.
- Olycksrisker för boende och besökare beaktas inte.
- Miljöprövningsdelegationen ska göra syn på plats.

Sökandens bemötande

Bemötande av synpunkter inkomna i samband med kungörelse

Rabbalshede Kraft AB (RKAB) anför i huvudsak följande.

Naturvärden

Det får inledningsvis framhållas att inga vägar eller verksplatser är belägna inom något område av riksintresse för naturvård, nyckelbiotop, lövskogsobjekt, naturvärdesobjekt eller områden upptagna i våtmarksinventeringen. Vindpark Vävra berg är lokaliserat till ett kuperat skogsområde med hållmarkstallskog på höjderna och sprickdalar med våtmarker och sumpskogar. På sluttningarna och i dalarna växer barr- och blandskog av naturskogsartad karaktär.

Inom utredningsområdet finns endast ett utpekade naturvärde i form av en sumpskogsinventering. Inom vindområdet finns fyra stycken registrerade naturvärden varav tre stycken är sumpskogsobjekt samt en mindre nyckelbiotop ca 420 m från närmaste verk.

Planeringen av vägarna och verksplaceringarna inom vindpark Vävra berg har gjorts med hjälp av arkeolog och biolog där flera alternativ utretts och justeringar och hänsyns-åtgärder tagits fram, se bl.a. Arkeologisk utredning och Naturvärdesbedömning. Av utförd miljökonsekvensbeskrivning framgår att naturvärden inom parken påverkas i låg grad.

Vad gäller de artnoteringar Carden m.fl. tar upp för hotade eller hänsynskrävande växter och djur noteras att de flesta av dessa är gjorda i området norr om vindparken vilka inte kommer att beröras av anläggningsarbeten, varken för vägdragning eller verksplatser. Det får vidare framhållas att avverkningar i anslutning till större våtmarker, dikning eller dylikt inte är aktuellt inom projektet. Planerad väg passerar mindre bäckar och kortare fuktstråk på ett par ställen. Detta sker på platser utan höga naturvärden och med teknik som bibehåller den hydrologiska funktionen för att undvika påverkan på våtmarker belägna på större avstånd.

RKAB får med anledning av att Carden m.fl. ger uttryck för att det befaras att vindpark Vävra berg skulle medföra stora skogsavverkningar i området vidare understryka att det i miljökonsekvensbeskrivningen redogjorts för att avverkningskorridorerna kommer att hållas så smala som möjligt i hela området så att inte mer skog än nödvändigt avverkas. RKAB får även, beträffande pågående markanvändning, notera att i dagsläget är en stor del av arealen i området skog som är 55-85 år gammal och därmed moget för avverkning. En del av denna skog är också avverkningsanmäld eller planerad för avverkning de närmaste åren i skogsbruksplan för fastigheterna oavsett om vindparken byggs eller ej. Eftersom större delen av området inte innehåller några av skogsstyrelsen registrerade naturvärden i form av naturvärdesobjekt eller nyckelbiotoper finns så långt kan bedömas inte heller några hinder mot att sådana större skogsavverkningar genomförs. Vindkraftverken och dess tillhörande vägar planeras och utreds emellertid med betydligt större noggrannhet än vad som normalt sker vid en skogsavverkning. RKAB har också haft en dialog med de jordägare där vindkraftverken är planerade. Dessa ställer sig positiva till att anpassa sina planer för skogsavverkningar om vindkraftsparken etableras.

Fåglar

Rio Kulturkooperativ har på uppdrag av RKAB utfört en sammanställning av känd kunskap kring fåglar vid Vävra berg. Rio Kultur-kooperativ har även genomfört fågelinventeringar i området, dels inventering av berguv, dels häckfågeltaxering som utförts under vår och försommar 2011. Nattskärar inventerades i juni 2010. Efter kompletteringsbegäran från länsstyrelsen har RKAB därtill givit Naturcentrum AB uppdraget att ta fram ytterligare underlag om eventuell förekomst av berguv vid Vävra berg. Av vad som framgår av utredningarna föreligger inte någon påverkan på fåglar av hinder mot tillåtlighet. I övrigt får noteras att resultatet av fågelinventeringarna även stöds av slutsatsen i den rapport som Naturcentrum AB tagit fram på uppdrag av Kungälv kommun inför arbetet med kommunens vindbruksplan. I den översiktliga bedömning som gjorts har Vävra bergsområdet pekats ut att ligga inom ett större område med normal känslighet och därmed

utanför kustzonen med förhöjd känslighet. I övrigt noteras för ordningens skull, såvitt avser frågan om kumulativ påverkan, att några ytterligare vindkraftsprojekt såvitt känt i dagsläget inte är aktuella i närområdet.

Det noteras att Carden m.fl. har i skrivelse från våren 2011 till länsstyrelsen lämnat uppgifter om djur- och växtarter i området. Flertalet av dessa observationer kan starkt ifrågasättas, såsom t.ex. blå kärrhök och gråspett som i vanliga fall annars inte häckar i denna del av landet eller t.ex. stinkpadda som annars finns på öar och skär i väster. Någon häckningsplats för pilgrimsfalk föreligger t.ex. inte heller i närheten av etableringen. Det kan då också noteras att Carden m.fl. i senare skrivelse från sommaren 2011 inte längre har med dessa arter.

Det kan i övrigt särskilt noteras att luftledningarna är en av huvudorsakerna till att fåglar omkommer onaturligt. I samband med den nätanslutning som planeras avser nätägaren såvitt känt att gräva ner den befintliga luftledningen som går i nord-sydlig riktning genom området mellan verk nr 1 och 2 om vindparken uppförs. En annan markkabel förläggs då till området. Om detta kan genomföras enligt nätägarens nu aktuella planer är det således i förhållande även till befintlig situation till gagn för fågellivet i stort i området; inte minst rovfåglar.

Berguv

RKAB hänvisar beträffande berguv till den bedömning som gjorts i presenterad rapport. RKAB anser att rapporten tillsammans med inventeringen som gjordes under våren 2011 utgör ett bra underlag för att bedöma eventuell påverkan på berguv. Utifrån vad som framgår av presenterat utredningsmaterial föreligger således inte skäl att i det här konkreta fallet föreskriva om några generella skyddsavstånd för berguv. Vindpark Vävra berg ligger inom ett berguvsrevir som i rapporten omnämns som Inlandsreviret. Någon häckning inom detta Inlandsrevir har inte kunnat beläggas vid de studier och inventeringar som utförts av Rio Kulturkooperativ och Naturcentrum AB. Enligt Naturcentrums rapport från dec 2011 Berguv vid Vävra berg så kan man dock inte utesluta en framtida häckning av berguv inom Inlandsreviret, det har också tagits höjd för att så skulle kunna ske i de slutsatser som drags i rapporten. De uppgifter från Carden m.fl. som yttrat sig efter kungörelsen respektive de uppgifter bolaget erhållit från Peter Strandvik om att häckningsförsök noterats i området under 2011 och 2012 föranleder således ingen annan bedömning än vad Naturcentrum AB redovisat.

Nattskärre

Nattskärre har inventerats i området och flera spelande hanar har påträffats. Det kan då konstateras att nattskärre häckar i området och att det finns flertalet lämpliga häckningsmiljöer i området. Därav har RKAB åtagit sig att vidta skyddsåtgärd i form av restriktion av anläggningsarbeten under nattskärrans häckningsperiod i enlighet med vad som rekommenderats av Rio Kulturkooperativ. För ordningens skull noteras, vilket avstämts med såväl Rio Kulturkooperativ som Naturcentrum, att något behov av att angiven skyddsåtgärd ska avse även annat än anläggningsarbeten som innebär att ny

mark bryts, såsom skogsavverkning, grävning, sprängning m.m., inte föreligger. Skäl att begränsa t.ex. transporter och gjutning av fundament föreligger således inte.

RKAB får i övrigt framföra att bolaget projekterar ett flertal vindparker i Bohuslän där nattskärnan efter genomförda inventeringar har visat sig vara vanligt förekommande inom både vindparker som vi planerar och vindparker som vi har i drift. RKAB kan därför inte se det som något unikt att nattskärna häckar vid Vävra berg. I Vindvals syntesrapport rekommenderas fö inget särskilt skyddsavstånd för arten, Rydell J m.fl., 2011.

En faktor som säkerligen tidigare bidragit till att nattskärnan tidigare setts som ovanlig är att de bäst siktas under vår/sommarnätter då hanarna spelar, det är då inte så vanligt att fågelskådare är ute på natten och noterar detta om det inte just genomförs en inventering i syfte att finna nattskärnor.

Fladdermöss

Rio Kulturkooperativ har på uppdrag av RKAB utfört fladdermusinventering i Vävra bergsområdet. I rapporten anger Petterson som slutsats bl.a. att ”Den samlade bedömningen är att vindområdet till stor del har låga biotopvärden och låga förutsättningar för en hög artrikedom och/eller ett högt individantal av fladdermöss. Vidare är bedömningen att det finns få föröngningslokaler inom vindområdet, då andelen hålträd och byggnader som tjänar som koloniplatser inom vindområdet är lågt. Den enda långmigrerande arten som man kan förväntas stöta på bedöms vara stor fladdermus, vilken är en relativt vanlig art.” Vidare anges som slutsats att ”Sammantaget är bedömningen att det inte finns någon anledning att, utifrån ett fladdermusperspektiv, avråda från att uppföra några av de planerade verken vid den planerade vindparken Vävra berg.”

Ann-Christin Carden m.fl. närboende har låtit Eva Rihm göra en kompletterande fladdermusinventering i området. RKAB välkomnar denna inventering då den utgör utökat underlag kring fladdermöss i området. RKAB delar dock inte Cardens m.fl. uppfattning att Eva Rihms inventering skulle utgöra grund för någon annan slutsats än vad som Stefan Petterson presenterat i sin rapport. RKAB anser att det hade varit relevant att se Eva Rihms egen slutsats kring resultaten i studien än de närboendes slutsatser, då de vad RKAB vet saknar dokumenterad erfarenhet kring fladdermöss och vindkraft. Det framgår inte vilken del av texten som är författad av Rihm. Ett klagande från Eva Rihm, för det fall hon ställer sig bakom skrivelsen, hade således krävts för att den skulle kunna tillmätas någon vikt.

Jämfört med Pettersons inventering påträffades två ytterligare arter i området vid Rihms inventering; gråskimlig fladdermus och fransfladdermus. Fransfladdermus är en rödlistad art men bedöms inte som en högriskart i vindkraftssammanhang då den, likt andra Myotisarter (t.ex. vattenfladdermus och mustaschfladdermus), har ett jaktbeteende och ultraljud anpassat till att plocka insekter på låg höjd och undviker att jaga på högre höjder i det fria luftutrymmet (Rydell m.fl. 2010, 2011).

Av de totalt åtta noterade arterna i området utgörs fyra av så kallade högriskarter; nordisk fladdermus, dvärgfladdermus, stor fladdermus och gråskimlig fladdermus. Nordisk fladdermus och dvärgfladdermus tillhör Sveriges vanligaste arter och är sannolikt de som löper störst risk att påverkas vid en vindkraftsetablering i området, främst på grund av att de rent generellt är talrikast och återfinns i de flesta typer av miljöer. Stor fladdermus och gråskimlig fladdermus anses som de mest känsliga fladdermusarterna i förhållande till vindkraft då de ofta jagar över stora ytor i fritt lufttrum (Rydell m.fl. 2011). Ingen av dessa fyra arter är emellertid rödlistade eller särskilt ovanliga. Enligt avstämt med Pettersson är slutsatsen beträffande påverkan på fladdermöss även med beaktande av Rihms inventering också alltså jämt densamma.

Namninsamling

Ann-Christin Carden har till länsstyrelsen inkommit med underskrifter från en namninsamling mot vindpark Vävra berg. RKAB finner det givetvis tråkigt med en sådan namninsamling av flera skäl, bl.a. eftersom de anser vindparken vara ett positivt inslag för bl.a. miljön. Efter att ha sett över namninsamlingen så kan det också noteras att många personer saknar adressangivelse samt att flera anger adresser i andra delar av landet.

Stenstugan

Peter Hero som driver företaget Äventyrskusten har bl.a. lämnat synpunkter om att vindpark Vävra berg skulle medföra negativ påverkan på naturen i området och därmed hans verksamhet med event och turism kring Stenstugan, Marsstrand m.m. Jan Liljeblad har lämnat synpunkter om påverkan på Stenstugan och det intilliggande Maria i Bergas torp.

RKAB delar inte Peter Heros uppfattning att en vindpark på Vävra berg skulle ge en negativ effekt på turismen som Peter hänvisar till. För vidare bemötande kring friluftsliv och turism hänvisas till enskilt avsnitt om Friluftsliv och Turism i miljökonsekvensbeskrivningen där referenser även finns till studier som gjorts i Sverige och andra länder kring effekter på turism. Givetvis kommer allemansrätten fortsätta att gälla vid etablering av vindpark Vävra berg. Äventyrskusten har således även fortsatt möjlighet att besöka skogsområdet.

Gällande Stenstugan där Äventyrskusten har event så har RKAB tagit fram fotomontage från Stenstugan. Dessa visar att verken döljs av topografi och vegetation. Stenstugan innefattas även i den kulturmiljöutredning som genomförts av Rio Kulturkooperativ.

RKAB har varje vecka studiebesök i våra befintliga vindparker i norra Bohuslän och Dalsland, kanske kan Peter Hero/Äventyrskusten dessutom utvidga sin verksamhet och ta hand om denna typ av studiebesök vid Vävra berg om vindpark Vävra berg etableras? Eftersom det i dagsläget finns väldigt få eller inga vindparker i skogsområdena i Göteborgs- och Kungälvsområdet finns här en stor potentiell målgrupp med intresserade besökare. Gäl-

lande Peter Heros synpunkter om fågellivet så hänvisas till de studier och inventeringar som gjorts på området och ovanstående kommentarer till dessa.

Utvecklingspartiet i Kungälv kommun

Utvecklingspartiet (UP) i Kungälv kommun har lämnat synpunkter och kritik mot kommunens hantering av tillståndsärendet och kommunens tillstyrkande av etableringen. RKAB finner denna kritik obefogad och tvärt i motsats till UP:s kritik så anser RKAB att Kungälv kommuns politiker och tjänstemän visat ett utmärkande stort engagemang för att skaffa sig kunskap och bilda sig en egen uppfattning om vindkraft på Vävra berg.

RKAB har under arbetets gång med vindpark Vävra berg märkt att kommunen tagit många initiativ för att skaffa sig bra underlag inför kommande beslut. Däribland kan nämnas den förstudie kring fågellivet i Kungälv kommun och naturinventering som Naturcentrum AB fått i uppdrag att utföra av Kungälv kommun. I kommunens arbete med vindbruksplanen hölls flertalet möten och medborgarstämmor för att förankra vindbruksplanen hos medborgarna.

Tjänstemän och politiker har under mars 2010 anordnat studiebesök på Vävra berg och i två befintliga vindparker som RKAB driver i Tanums kommun. Detta för att skaffa sig en uppfattning om Vävra bergsområdet och även upplevelser i en vindpark i drift med tanke på t.ex. ljud och visuell påverkan. RKAB noterade ett stort deltagande från bl.a. politiker och tjänstemän trots att studiebesöket genomfördes på en helgdag. UP:s undertecknade företrädare Morgan och Heine medverkade dock inte.

Vid kommunens hantering av remissförfrågan från länsstyrelsen om tillstyrkan av Vävra berg noterade RKAB i övrigt att kommunen valde att ta upp ärendet i såväl miljö- och byggnadsnämnd, kommunstyrelsen som kommunfullmäktige trots att området utpekats som vindbruksområde i kommuns vindbruksplan. RKAB noterade även här en stark vilja hos kommunen att kommunicera kungörelsen till medborgare i kommunen och sprida information såsom miljökonsekvensbeskrivning och utredningsrapporter via kommunens hemsida.

Göteborg City Airport

Flygplatsen Göteborg City Airport (GCA), som under ärendets gång ändrat sitt ställningstagande, har i sitt senaste yttrande utan att motivera detta närmare generellt motsatt sig en etablering av vindkraftverk på Vävra berg då etableringen är belägen inom flygplatsens kontrollzon.

RKAB får med anledning härav inledningsvis framhålla att Transportstyrelsen emellertid klarlagt att det inte finns några generella krav på hinderfrihet inom kontrollzon, se Transportstyrelsen, TSL 2011-2634. Vidare noteras att LFV har under september 2011 i sin tur inkommit med ett nytt svar där de uppger att notering om förekomst av kontrollzon är att se som en upplysning

om faktorer som kan medföra påverkan och att det kan finnas behov av en djupare analys.

Ägir Konsult har på uppdrag av RKAB också tagit fram en konsekvensanalys av vindkraftverkens påverkan på flygplatsen. I analysen undersöktes i vilken utsträckning som planerade vindkraftverk vid Vävra berg kan påverka verksamheten vid GCA. Resultatet innebär att vare sig flygtrafik IFR eller VFR påverkas vid dagens förfaranden. För framtida ändrad IFR-trafik har ett värsta-fall skisserats. Inte heller då innebär vindkraftverken något hinder. GCA har tagit del av Ägirs utredning men alltså enbart motsatt sig en etablering pga. förekomst av kontrollzon. I övrigt får konstateras att MSA-höjden för GCA vid Vävra berg är 365 m, vindkraftverkens totalhöjd samt markhöjden ger en höjd på ca 245 m.ö.h. Det innebär att MSA-höjden klaras med god marginal.

Mot bakgrund av ovanstående är det således RKAB:s bedömning att verksamheten vid GCA och planerad vindkraftverksamhet kan bedrivas väl i förening med varandra. RKAB har med presenterat utredningsmaterial visat att någon konflikt av hinder mot tillåtlighet inte föreligger och därmed också uppfyllt sin bevisbörda. Konsekvensanalys har presenterats och GCA har inte bemött densamma. Det rör sig dessutom här om civil flygverksamhet. Ett blankt "nej" kan således inte i något avseende medföra hinder för aktuell verksamhet.

Såvitt avser frågan om riksintresse får avslutningsvis konstateras att området av riksintresse för kommunikationer enligt 3 kap 8 § miljöbalken ska skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra tillkomsten eller utnyttjandet av anläggningarna.

Med "påtagligt kan påverka/påtagligt försvåra" förstås enligt förarbetena till miljöbalken (prop. 1997/98:45 del 2 s 30 och 34) att bagatellartad påverkan utesluts. Endast sådana åtgärder åsyftas som kan ha en bestående negativ inverkan på det aktuella intresset eller som tillfälligt kan ha mycket stor negativ påverkan på detta. Av vad som redogjorts för i ärendet framgår att någon sådan påverkan inte är förhållandevis.

Trafikverket

Trafikverket uppger i sitt yttrande att lokalisering av vindkraftverk i en flygplats kontrollzon alltid innebär en risk för restriktioner avseende flygtrafiken. Trafikverket presenterar dock ingen bedömning eller underlag beträffande att vindkraftverkens lokalisering i detta konkreta fall innebär att utnyttjandet av anläggningen Göteborg City Airport (GCA) påtagligt försvåras. Istället synes Trafikverket mena att det är GCA:s inställning till planerad vindkraftverksamhet som skulle avgöra om utnyttjandet av flygplatsanläggningen ska anses påtagligt försvåras eller inte.

RKAB får med anledning härav understryka att enbart det förhållandet att en verksamhetsutövare inom ett riksintresseområde inte vill att annan verksamhet etableras inom området givetvis inte automatiskt kan tas för intäkt

för att sådant påtagligt försvårande som avses i 3 kap. 8 § miljöbalken föreligger. Härvid får särskilt framhållas att Göteborg City Airport inte angett något skäl för sin inställning annat än att verken är belägna inom flygplatsens kontrollzon. I sammanhanget får för fullständighetens skull även upplysas om att – i motsats till vad Trafikverket uppger – vindkraftverken inte kommer att placeras i flygplatsens in- och utflygningsvägar. Trafikverkets resonemang i yttrandet kan ifrågasättas ytterligare mot bakgrund av Transportstyrelsens förhållningssätt i frågan.

Transportstyrelsen har i skrivelse till Svensk Vindenergi den 16 juni 2011) framhållit att det inte finns några generella krav på hinderfrihet i en flygplats kontrollzon. Krav på hinderfrihet är kopplat till flygplatsers landningsbanor och instrumentprocedurer eller visuella procedurer samt i vissa fall för skydd av funktionen hos navigeringshjälpmedel. Av bolaget presenterat utredningsmaterial framgår att någon sådan påverkan inte är förhanden. Trafikverkets handläggare i det aktuella ärendet har fö vid kontakt med RKAB även uttryckligen uppgett att Trafikverket inte gjort någon flygteknisk analys av de planerade vindkraftsverken i förhållande till GCA.

Beträffande vad Trafikverket anger om svar från LFV får i sammanhanget därtill på nytt påtalas att inte heller LFV kopplar kontrollzon till krav på hinderfrihet. LFV har under september 2011 inkommit med ett nytt svar till RKAB där de uppger att notering om förekomst av kontrollzon är att se som en upplysning om faktorer som kan medföra påverkan och att det kan finnas behov av en djupare analys.

RKAB har redan tidigare låtit genomföra en utredning av den planerade verksamhetens förenlighet med verksamheten vid GCA. Av utredningen framgår att de planerade vindkraftverken inte påverkar verksamhetsförutsättningarna vid GCA. Slutsatserna i tidigare redovisad utredning stöds även av nu framtagna kompletterande luftrumsanalys. Av analysen framgår entydigt att de planerade vindkraftverken inte medför någon påverkan på flygplatsens flygoperativa verksamhet. Vindkraftverken ligger inom ett område inom kontrollzonen där samverkan mellan vindkraft och flygplats/luftrum är möjlig.

Sammanfattningsvis är det således genom de i ärendet presenterade utredningarna utförligt klarlagt att någon sådan påtaglig påverkan som förutsätts i 3 kap. 8 § miljöbalken inte är förhanden. Tvärtom framgår det att den planerade vindkraftverksamheten är väl förenlig med verksamheten vid GCA. Det saknas härvid rättsliga förutsättningar att förbjuda etableringen av planerade vindkraftverk enbart baserat på att GCA motsatt sig etableringen. Då hinder mot tillåtlighet inte föreligger ska bolagets ansökan således bifallas.

Bemötande av Länsstyrelsens yttrande
RKAB anför i huvudsak följande.

Vindkraftverk nr 1

Länsstyrelsen anser att vindkraftverk nr 1 inte ska beviljas tillstånd med motiveringen att det kan komma att negativt påverka ett berguvsrevir vid Vävra Berg då verket är beläget 800 m ifrån en häckningsplats.

RKAB får med anledning härav konstatera att det av Naturcentrums rapport från dec 2011 *Berguv vid Vävra berg* framgår att området vid Vävra berg är inom ett av åtta berguvsrevir inom Kungälv kommun. Vindpark Vävra berg ligger inom ett berguvsrevir som i rapporten omnämns som Inlandsreviret. Ingen häckning inom detta Inlandsrevir har kunnat beläggas vid de studier och inventeringar som utförts av Rio Kulturkooperativ och Naturcentrum AB under 2011. I rapporten framgår av historiken att platsen ifråga har noterade häckningar under två år mellan 1995 och 2005. Reviret var troligen inte besatt under 2005 till 2010.

Enligt Naturcentrums rapport så kan man dock inte utesluta en framtida häckning av berguv inom Inlandsreviret; det har också tagits höjd för att så skulle kunna ske i de slutsatser som dragits i rapporten. De uppgifter från Carden m.fl. som yttrat sig efter kungörelsen respektive de uppgifter bolaget erhållit från Peter Strandvik om att häckningsförsök noterats i området under 2011 och 2012 föranleder således ingen annan bedömning än vad Naturcentrum AB redovisat.

Kungälv kommun har under våren 2012 tillstyrkt samtliga fem vindkraftverk och utredningarna som ligger till grund för ansökan visar att inget hinder mot tillåtlighet föreligger för något av vindkraftverken. RKAB:s ansökan bör därför bifallas i sin helhet.

Prövotid och provisoriska föreskrifter

RKAB delar inte Länsstyrelsen bedömning att: "Inom projektområdet finns även relativt goda förutsättningar för fladdermöss vilket motiverar ett utredningsvillkor avseende fladdermöss".

I tillståndsprövningen för vindpark Vävra berg har två olika fladdermusinventeringar presenterats, vilket ger ett mer omfattande underlag än i normalfallet. Såsom RKAB även påtalat vid bemötande efter kungörelsen så bedömer Rio Kulturkooperativ att området inte hyser sådana arter och förutsättningar att det kräver några som helst åtgärder. Slutsatsen är dessutom som tidigare påtalats att " Sammantaget är bedömningen att det inte finns någon anledning att, utifrån ett fladdermusperspektiv, avråda från att uppföra några av de planerade verken vid den planerade vindparken Vävra berg."

Av de totalt åtta noterade arterna i området utgörs fyra av så kallade högriskarter; nordisk fladdermus, dvärgfladdermus, stor fladdermus och gråskimlig fladdermus. Nordisk fladdermus och dvärgfladdermus tillhör Sveriges vanligaste arter och är sannolikt de som löper störst risk att påverkas vid en vindkraftsetablering i området, främst på grund av att de rent generellt är talrikast och återfinns i de flesta typer av miljöer. Stor fladdermus

och gråskimlig fladdermus anses som de mest känsliga fladdermusarterna i förhållande till vindkraft då de ofta jagar över stora ytor i fritt luftrum (Rydell m.fl. 2011). Ingen av dessa fyra arter är emellertid rödlistade eller särskilt ovanliga.

Den enda rödlistade art som påträffats i området vid inventeringarna är fransfladdermus. Fransfladdermus är en rödlistad art men bedöms inte som en högriskart i vindkraftssammanhang då den, likt andra Myotisarter (tex vattenfladdermus och mustasch-fladdermus), har ett jaktbeteende och ultraljud anpassat till att plocka insekter på låg höjd och undviker att jaga på högre höjder i det fria luftutrymmet (Rydell m.fl. 2010, 2011).

Som underlag till Vindvals syntesrapport "Vindkraftens effekter på fåglar och fladdermöss", nov 2011 har inventeringar genomförts vid befintliga vindparker i Sverige såväl som i övriga Europa för att registrera fladdermöss som förolyckats vid vindparkerna. Av tabellen (s. 107 i ovan nämnda rapport) framgår att man vid dessa inventeringar inte funnit någon fransfladdermus som förolyckats, vare sig i Sverige eller i övriga Europa. Frågan om påverkan på fladdermöss är således väl utredd. RKAB erinrar härvid om att för att villkorsskrivningen ska kunna skjutas upp under en provotid krävs att verkningarna av verksamheten inte kan förutses med tillräcklig säkerhet (22 kap. 27 § miljöbalken). Detta är inte förhanden i aktuellt fall; tvärtom. Några förutsättningar att föreskriva om ytterligare utredningar under provotid föreligger således inte (jfr. härvid även 2 kap. 7 § miljöbalken).

För det fall miljöprövningsdelegationen finner det motiverat har RKAB dock inget att erinra mot att resultatet av utförda utredningar följs upp inom ramen för kontrollprogram. RKAB kan således åta sig att följa upp resultatet av utförda utredningar i kontrollprogram.

Ett utredningsvillkor skapar en stor osäkerhet och påverkar möjligheten att få bankfinansiering. Banker går igenom avtal, tillståndsvillkor m.m. innan finansieringen godkänns. Ett utredningsvillkor kommer att uppmärksammas och värderas som en stor osäkerhet. Det talas om liknande utredningsvillkor i "branschen" och det kanske är en del biologer m.fl. som inte tror att det är en stor sak att behöva stänga av verken under vissa förhållanden. Men för RKAB är det av stor betydelse, då ett utredningsvillkor inte säger något konkret om hur stora skyddsåtgärder som kan komma att krävas.

Bemötande av synpunkter som inkommit på Länsstyrelsens yttrande
Synpunkter som inkommit från Trafikverket, GCA, Kungälvssornitologerna/Naturskyddsföreningen och Miljö- och byggnadsnämnden har remitterats till sökande för bemötande.

RKAB anför bland annat följande.

Trafikverket och GCA

I Trafikverkets yttrande anges att vindkraftverken vid Vävra Berg endast bör tillåtas om berörd flygplats ger sitt godkännande. Detta anges trots att de

även skriver att ”I det här fallet framgår att föreslagna verk inte påverkar den befintliga verksamheten vid flygplatsen”.

GCA hävdar i sitt yttrande en begränsning av utbyggnadsmöjligheter utan att specificera vad själva begränsningen eller problemet skulle vara. Vad gäller ev. framtida utbyggnad av flygplatsverksamheten kan dessutom noteras att det i tidigare bifogad luftrumsanalys påtalats att en framtida parallell rullbana eller framtida inflygningsprocedurer inte kommer att påverkas av den planerade vindkraftsparken. GCA hävdar även att det skulle finnas en allvarlig flygsäkerhetspåverkan. De två luftrumsanalyser som gjorts har emellertid särskilt behandlat flygsäkerhetspåverkan och funnit att vindpark Vävra Berg inte utgör någon påverkan på flygsäkerheten, in- och utflygningsprocedurer eller andra flygtekniska funktioner.

Kungälvssornitologerna

Vid efterforskningar utifrån Kungälvssornitologernas senaste yttrande kan noteras att inga nya faktauppgifter om häckning framkommit i området. De uppgifter som finns registrerade i Artportalen är desamma som tidigare lämnats i ärendet under 2012.

Miljö- och byggnadsnämnden

RKAB har inga invändningar emot att genomföra en sådan skyltning av vindparken som nämnden önskat.

Skälen för miljöprövningsdelegationens beslut

Miljöprövningsdelegationen instämmer i huvudsak i de bedömningar med förslag till beslut och villkor för verksamheten som framgår av Länsstyrelsens yttrande till delegationen. Miljöprövningsdelegationen gör dock följande ändringar, kommentarer och överväganden härutöver.

Platsbesök gjordes av Miljöprövningsdelegationen i parternas utevaro i december 2012. Miljöprövningsdelegationen anser i övrigt att ärendet kan avgöras med ledning av vad som framkommit skriftligen.

Ärendets handläggning

Under ärendets handläggning har inkommit synpunkter och skrivelser från ett mycket stort antal kringboende, föreningar och även ett politiskt parti. Miljöprövningsdelegationen bedömer att en kommunikering med samtliga av dem som yttrat sig i ärendet inte kunnat genomföras utan betydande administrativ svårighet.

Sökanden har i vissa fall tagit del av och svarat på de synpunkter som kommit in. Enligt miljöprövningsdelegationens mening utgör dock inte sökandens svar några nya sakomständigheter som påverkar den huvudsakliga bedömningen av tillåtligheten eller villkor. När det gäller framförallt förekomsten av olika fågelarter och fladdermöss har sökanden huvudsakligen hänvisat till utredningar i ansökan som ett svar på de inlagor som getts in efter kungörelsen av ansökan i ärendet. Miljöprövningsdelegationen har i ortspress också kungjort att Länsstyrelsen yttrat sig i ärendet varvid ett stort

antal ytterligare synpunkter inkommit. Miljöprövningsdelegationen bedömer att ytterligare skriftväxling i ärendet inte är påkallad.

Jäv

Bestämmelserna om jäv återfinns i 11 § förvaltningslagen (1986:223).

Heine Nielsen anser, som det får förstås, att frågan om jäv ska utredas beträffande den lufttrumsanalys som Rabbalshede Kraft uppdragit åt Triventus Consulting att utföra. Triventus Consulting är enligt uppgift från Heine Nielsen ett dotterbolag till Triventus AB. Triventus AB bygger bl.a. ett vindkraftverk i Kungälv inom Göteborgs City Airport kontrollzon. Triventus AB planerar även att uppföra en vindkraftpark i anflygningsriktningen till GCA. Miljöprövningsdelegationen konstaterar att Triventus AB:s inte omfattas av jävsbestämmelserna i förvaltningslagen, i varje fall inte inom ramen för förevarande prövning. Något jäv som är av betydelse nu är därför inte aktuellt att utreda eller ta upp till prövning.

Peter Hero har uppmärksammat Lena Niklasson som handlagt nu aktuell tillståndsansökan vid Länsstyrelsen också har deltagit i arbetet med att ta fram Kungälvs kommuns vindbruksplan. Lena Niklasson slutade sin anställning i Kungälvs kommun hösten 2009. Arbetet med kommunens vindbruksplan fortskred och antogs av kommunfullmäktige i december 2010. Beslutande i Miljöprövningsdelegationen är ordföranden och miljösekreteraren enligt förordningen (2011:1237) om miljöprövningsdelegationer. Lena Niklasson deltar således inte i beslutet. Något jäv i detta avseende föreligger således inte. Miljöprövningsdelegationen anser heller inte att Lena Niklasson, till följd av jävsbestämmelserna i förvaltningslagen, varit förhindrad att handlägga ansökan.

Göteborg City Airport och riksintresse för luftfarten

Flygplatsen (GCA) har under handläggningen av ärendet anfört att den inte tillstyrker den planerade vindkraftetableringen med hänvisning dels till att det skulle innebära en allvarlig flygsäkerhetsrisk, dels till följd av att flygplatsens utvecklingsmöjligheter skulle hindras.

Några närmare skäl eller beskrivningar av flygsäkerhetsrisken eller utvecklingsproblematiken har inte getts i dessa yttranden. Sökanden har å sin sida gjort utredningar som pekar på att vindkraften torde kunna etableras utan att flygplatsens verksamhet hindras. I syfte att klargöra på vilket sätt flygsäkerhetsrisker uppstår samt på vilket sätt utvecklingen av flygplatsen hindras har Miljöprövningsdelegationen skickat en riktad remiss till både GCA och Trafikverket.

Trafikverket har i yttrande anfört bl.a. följande. Generellt finns en grundsyn på att nya vindkraftverk inom en flygplats kontrollzon endast bör tillåtas om berörd flygplats ger sitt godkännande. Detta baseras på att alla höga objekt som tillåts inom kontrollzonen utgör en potentiell flygsäkerhetsrisk som flygplatsen måste ta hänsyn till när de planerar sin verksamhet. Det finns dock inget förbud mot placering av vindkraftverk inom kontrollzoner.

Tillsammans med LFV, Swedavia och Svenska regionala flygplatser (SRF) och i samråd med bland annat Svensk vindenergi, Svenska vindkraftsför-
eningen och Energimyndigheten arbetar Trafikverket för närvarande med att
ta fram en riktlinje för vindkraftslokaliseringar i närhet av flygplatser. I ar-
betet ingår att titta på förutsättningarna för vindkraft inom flygplatsernas
kontrollzoner. Riktlinjen är ännu inte fastslagna men en grundtanke i arbetet
är att med hjälp av ett "sluttande plan" kunna definiera maximala höjder för
vindkraftverk i flygplatsernas närhet, inklusive kontrollzonen. Enkelt ut-
tryckt är tanken att ju längre bort från flygplatsen desto högre verk borde
kunna accepteras. I detta specifika fall kan Trafikverket efter tillämpning av
grundtankarna för ovan nämnda riktlinje inte se någon större risk för att de
föreslagna vindkraftverken påverkar möjligheterna att bedriva den befintliga
verksamheten vid flygplatsen. Eftersom de föreslagna verken är belägna
relativt långt ut i kontrollzonen borde det även finnas tillräckliga säkerhets-
marginaler för att inte påtagligt påverka möjligheterna för flygplatsens fram-
tida utveckling. I det här fallet är det dock enbart den berörda flygplatsen
som närmare kan redogöra för flygplatsens framtida utveckling och hur den
eventuellt kan riskeras av de föreslagna vindkraftverken. Sammantaget an-
ser Trafikverket generellt att nya vindkraftverk inte bör etableras inom
kontrollzonen om berörd flygplats motsatt sig etableringen. Utifrån ovanstå-
ende resonemang kopplat till det material och de synpunkter som framlagts
hittills i detta specifika ärende ser dock Trafikverket inte någon större risk
för påtagligt försvårande av befintligt nyttjande eller framtida utveckling av
flygplatsen. Det är dock viktigt att flygplatsens eventuella synpunkter i
ärendet inhämtas.

GCA har därefter till Miljöprövningsdelegationen anfört att man ansluter sig
till vad Trafikverket anfört och att flygplatsen inte har några invändningar
mot att ansökt tillstånd medges.

Mot bakgrund av vad som redogjorts för ovan finner Miljöprövningsdele-
gationen att det inte finns hinder för att meddela ansökt tillstånd med anled-
ning av luftfartsintressen på Göteborgs City Airport.

Tillståndets omfattning

Flera av dem som framfört synpunkter anser att samtliga verk ska avslås på
grund av att berguv och andra skyddsvärda fågelarter förekommer inom och
i närheten av området där vindkraftverken planeras att uppföras. RKAB
vidhåller sitt förstahandsyrkande som innebär att tillstånd även ska ges till
verk 1. Uppgifter finns på att havsörn och berguv observerats i Vävrå bergs-
området men det faktum att skyddsvärda fåglar enbart flyger över ett om-
råde utgör inte skäl för avslag av något eller flera vindkraftverk.

Om det däremot finns kända häckningsplatser där häckning vid upprepade
tillfällen konstaterats kan detta utgöra grund för att värna denna häcknings-
plats. Det finns en osäkerhet i huruvida det berguvsrevir som ligger i ca 800
meter från verk 1 är besatt eller ej men någon häckning har dock inte kon-
staterats på senare år.

I fråga om eventuell påverkan på berguv och för berguven potentiellt lämpliga bobranter kan konstateras att berguv har observerats tidigare år i området och att statusen för berguv är otillfredsställande. De utredningar och synpunkter som getts in i ärendet kan inte anses vara grund för några konstaterade häckningar inom det aktuella reviret under senare år och det kan inte uteslutas att området redan är stört till följd av de verksamheter i form av golfbanan etc. som bedrivs i närområdet. Miljöprövningsdelegationen anser att det saknas skäl att inte tillåta verk 1 såsom Länsstyrelsen föreslagit. Ansökan ska därför i sin helhet beviljas.

Varningsskyltar

Miljö- och byggnadsnämnden i Kungälv kommun anser att ett villkor ska finnas som reglerar att skyltar ska sättas upp som informerar om risk för nedfallande snö, is och anläggningsdelar. Även RKAB har föreslagit ett liknande villkor. Miljöprövningsdelegationen bedömer att krav på varningsskyltar utifrån sökandes åtaganden ingår i det allmänna villkoret. Hur och var placering och utformning av varningsskyltar ska ske kan lämpligen avgöras i samråd med tillsynsmyndigheten. Det finns därför skäl att lägga till ett delegeringsvillkor, D1, vilket ger tillsynsmyndigheten, som i detta fall är kommunen, möjlighet att fastställa villkor beträffande utformning och placering av varningsskyltar.

Alternativ lokalisering

Synpunkter har framförts om att miljökonsekvensbeskrivningen borde innehålla en utredning av alternativ lokalisering för vindkraftverksamheten.

I vilken utsträckning en miljökonsekvensbeskrivning alltid ska innehålla en alternativredovisning framgår av 6 kap. 7 § miljöbalken. Då det i aktuellt fall är fråga om en anmälningsspliktig vindkraftverksamhet där Länsstyrelsen beslutat att verksamheten inte kan antas medföra betydande miljöpåverkan behövs alternativa platser inte alltid redovisas. Kommunen har i sin vindbruksplan pekat ut Vävra bergsområdet som lämpligt för vindkraft och inget har framkommit under handläggningen av ärendet som inneburit att krav bör ställas på en alternativ lokalisering utreds. Då kommunens vindbruksplan föregåtts av värdering av olika lokaliseringalternativs lämplighet bedöms detta tillräckligt i detta ärende. Miljökonsekvensbeskrivningen bedöms vara tillräcklig i förhållande till de krav som ställs i 6 kap. miljöbalken.

Buller, avstånd

Flera av dem som framfört synpunkter framhåller att Vävra berg är ett tyst område och att buller därför ska begränsas till 35 dB(A). Det får antas att det är bullervärdet vid bostad som avses. Vindkraftverk uppförs ofta i miljöer med låg bakgrundsnivå. Utifrån den praxis som vuxit fram genom ett flertal domar från Miljööverdomstolen framgår att den ekvivalenta ljudnivån på grund av buller från en vindkraftanläggning inte får överstiga 40 dB(A) vid bostadshus. Vindkraftparken Vävra berg ligger inom ett område som kommunen har pekat ut för vindkraft i sin vindbruksplan och översiktsplan. Miljöprövningsdelegationen konstaterar att det inte finns skäl att

frånga praxis i förevarande fall och det bullervärde som ska gälla är därför 40 dB(A) vid bostad.

Oro har även framförts för att vindkraftverken skulle generera störande lågfrekvent buller. Mot bakgrund av de studier som finns på de verk som är uppförda idag finns det inte belägg för att lågfrekvent buller från vindkraftverk innebär någon risk för närboende. Det kan dock inte uteslutas att stora parker, med de större vindkraftverken som ofta planeras idag, kan komma att medföra störningar av lågfrekvent buller. Men i en mindre vindkraftpark, som i detta fall då det rör sig om fem vindkraftverk á 150 meter höga, bedöms det inte föreligga någon risk för höga nivåer av lågfrekvent buller.

Några generella riktlinjer eller bestämmelser vad gäller avstånd mellan vindkraftverk och bostad eller samlad bebyggelse finns inte. Avståndet till bostad avgörs i stället av att 40 dB(A) ska klaras vid bostad och bestäms vid prövning i det enskilda fallet.

Naturvärden

Närboende har på eget initiativ inventerat naturvärden i området. De uppgifter som därav uppkommit medför inte att miljöprövningsdelegationen gör någon annan bedömning än den som framkommit i Länsstyrelsens yttrande till delegationen.

Fågelsträck

Synpunkter har framförts om att fågelsträcken inte är inventerade och att tillräcklig hänsyn inte tas till sträckande fågel. I de fall vindkraftparker planeras utanför de områden som översiktligt bedöms ha högre koncentrationer av flyttande fågel ställs vanligtvis inte krav på inventering av sträckande fågel. Vävra berg bedöms inte ligga i ett område med särskild betydelse för flyttfågel, dessutom är det relativt sett en mindre vindkraftpark, därför har det inte funnits skäl att ställa krav på särskilda sträckstudier. Att den sökta verksamheten skulle innebära någon större barriäreffekt eller medföra ett stort antal kollisioner bedöms inte sannolikt.

Fladdermöss

I fråga om eventuell påverkan på fladdermöss har närboende låtit utföra en inventering avseende fladdermöss inom det område där vindkraftverken planeras att uppföras. Miljöprövningsdelegationen ser dock inga skäl att ifrågasätta kvaliteten och kunskapen hos de närboende som genomfört nämnda inventering. Kravet på opartiskhet kan dock inte ställas lika högt som det som följer på sökanden. Denna inventering kan till viss del ses som en komplettering till den inventering RKAB låtit utföra, då de lokaler som inventerades i RKAB:s inventering låg strax utanför projektområdet. Den inventering som de närboende utfört styrker Länsstyrelsens tidigare bedömning, d.v.s. att det även förekommer fladdermöss inom projektområdet. Då artens fortlevnad inte bedöms påverkas av tillkomsten av en vindkraftpark i det aktuella området anser dock inte Miljöprövningsdelegationen att det faktum att det förekommer fladdermöss inom projektområdet kan utgöra sådana hinder att det påverkar tillåtligheten av verksamheten.

RKAB motsätter sig Länsstyrelsens förslag om ett utredningsvillkor, U1, beträffande fladdermöss. RKAB anser att påverkan på fladdermöss är väl utredd och att det därför saknas skäl att utreda hur fladdermössen påverkas under en provotid. Ett utredningsvillkor skulle även kunna skapa osäkerhet vid finansiering av projektet menar RKAB.

Med stöd av de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap miljöbalken anser Miljöprövningsdelegationen dock att det krävs ett utredningsvillkor för att klargöra om det kan finnas skäl att under korta perioder med speciella väderleksförhållanden, stänga av något eller flera av vindkraftverken tillfälligt. Ett sätt är att i ett kontrollprogram utreda i vilken utsträckning olika arter av fladdermöss faktiskt förekommer och sannoliketen för att dessa ska förolyckas vid vindkraftverken och vid behov föreslå åtgärder för att minska risken för ökad dödlighet till följd av vindkraftverken. Liknande villkor har fastställts i andra domar t.ex. M 2404-10. En utredning av de tekniska och ekonomiska förutsättningarna för avstängning kan lämpligen utgöra en del av det underlag som behövs för att uppfylla kravet på redovisning enligt villkoret U1.

Miljöprövningsdelegationen har formulerat om villkoret U1 i syfte att det ska bli tydligare.

Ekonomisk säkerhet villkor 2

Miljöprövningsdelegationen delar Länsstyrelsens bedömning rörande säkerhetens storlek. Delegationen anser dock att säkerheten ska korrespondera mot det antal verk som slutligen uppförs. Därför bör den del av villkoret som reglerar den första avsättning som ska göras innan anläggningsarbetena påbörjas ändras så att det istället för ett krav på en första avsättning om totalt 500 000 kr framgår att en första avsättning ska göras med 100 000 kr per verk som avses uppföras. 100 000 kr är det belopp som normalt brukar föreskrivas och bolaget har inte ingivit några skäl för att ett lägre belopp skulle vara befogat i detta ärende.

Villkor 7, utformning av parken

För att bolaget ska kunna säkerställa att föreskrivna villkor kan innehållas med slutliga verksplaceringar och val av turbin har Miljöprövningsdelegationen gjort tillägg om att till slutlig layout ska en ljud- och skuggberäkning som utgår från den slutliga versionen bifogas redovisningen.

Villkor 10, kontrollprogram

Syftet med ett kontrollprogram är att bestämma hur uppföljningen ska ske av att en verksamhetsutövare följer beslutet med de villkor om begränsningar och försiktighetsmått som finns för verksamheten. Tillsynsmyndigheten beslutar om utformningen av kontrollprogrammet. Miljöprövningsdelegationen förutsätter att bolaget säkerställer att föreskrivna villkor uppfylls och att kontrollprogrammet utformas så att detta kan visas genom att föreskrivna villkor inklusive bl.a. buller och skuggor följs upp på lämpligt sätt. Ytterligare förtydliganden om innehållet i kontrollprogrammet såsom uppföljning

specifikt med avseende på förekomsten och påverkan på trana bedöms inte relevant i detta ärende. Miljöprövningsdelegationen avstår från att ta ställning till om och hur uppföljningen ska ske med avseende på påverkan av fåglar då tillåtligheten redan bedömts.

Sammanfattning

Miljöprövningsdelegationen anser sammanfattningsvis att verksamheten omfattande ansökta fem vindkraftverk, om föreskrivna villkor iakttas, går att förena med målen för miljöbalken och de allmänna hänsynsreglerna samt med en från allmän synpunkt lämplig användning av mark- och vattenresurserna. Tillstånd ska därför lämnas till fem vindkraftverk med tillhörande vägar.

Hur man överklagar och beslut om kungörelsedelgivning, se bilaga 2, formulär nr O25.

Ärendet har beretts av Lena Niklasson, miljöskyddsenheten. Miljöprövningsdelegationens beslut har fattats av ordföranden Martin Jansson och miljösakkunnig Lena Thulin Plate.

För miljöprövningsdelegationen

Martin Jansson

Bilaga

1. Karta
2. Hur man överklagar till mark- och miljödomstol

Kopia till

Naturvårdsverket
HaV

Jan Lennart och Stig Uno Johansson

Jan Liljeblad

Ann-Christin Carden

Björn Melander

Annette Eliasson

Michael Castro

Gunnar Wikman, Kungälvssornitologerna

Stig Johannesson, Naturskyddsföreningen i Kungälv

Ingemar och Lennart Samuelsson

Christer Mellqvist

David Carden

Elsy och Kurt Andersson
Karin och Heine Nielsen
Utvecklingspartiet i Kungälv
Peter Hero, Äventyrskusten
Kåre Ström, Kungälvssornitologerna
Kjell Johansson
Niklas Melvås
Christer Andersson
Lars och Lena Lernbring
Lars Axbage
Britta Ullman
Asta Eriksson
Gun Jonsson
Dagmar och Leif Nygård
Kenneth Dahlström
Jeanette Svensson
Eva och Per Stjernström
Lisbeth Bergh och Roland Leckborn
Per och Ulrika Brettmark
Therese Cratz-Håkansson
Göteborg City Airport
Trafikverket
Kommunkansliet i Kungälv kommun
Miljö- och byggnadsnämnden i Kungälv kommun
Luftfartsverket
Försvarsmakten, Högkvarteret
MPD, Martin Jansson
MPD, Lena Thulin Plate
Deltagande i Länsstyrelsens yttrande via e-post
Expeditionen

SVERIGES DOMSTOLAR

ANVISNING FÖR HUR MAN ÖVERKLAGAR - DOM I MÅL SOM HAR ÖVERKLAGATS TILL MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN

Den som vill överklaga mark- och miljödomstolens dom ska göra detta skriftligen. **Skrivelsen ska skickas eller lämnas till mark- och miljödomstolen.** Överklagandet prövas av Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt.

Överklagandet ska ha kommit in till mark- och miljödomstolen **inom tre veckor** från domens datum. Sista dagen för överklagande finns angiven på sista sidan i domen.

För att ett överklagande ska kunna tas upp krävs att Mark- och miljööverdomstolen lämnar **prövningstillstånd**. Det görs om:

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står mark- och miljödomstolens avgörande fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Mark- och miljööverdomstolen varför klaganden anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla uppgifter om:

1. den dom som överklagas med angivande av mark- och miljödomstolens namn, datum för domen samt målnummer,
2. den ändring av mark- och miljödomstolens dom som klaganden vill få till stånd,
3. grunderna (skälen) för överklagandet,
4. de omständigheter som åberopas till stöd för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
5. de bevis som åberopas och vad som ska styrkas med varje bevis.

Skriftliga bevis som inte lagts fram tidigare ska ges in samtidigt med överklagandet.

Om ni tidigare informerats om att **förenklad delgivning** kan komma att användas med er i målet/ärendet, kan sådant delgivningssätt också komma att användas med er i högre instanser om någon överklagar avgörandet dit.

Ytterligare upplysningar lämnas av mark- och miljödomstolen. Adress och telefonnummer finns på första sidan av domen.